

Received 10.07.2022	Research Article	JOTS
Accepted 18.07.2022		6/2
Published 19.07.2022		2022: 272-364

Kazak Janibek Batır Destanı

Kazakh Epic Janibek Batır

Ümit Özgür DEMİRCİ* Düzce University (Düzce/Turkey) E-mail: umitdemirci41@gmail.com & Mehmet HAZAR* Düzce University (Düzce/Turkey) E-mail: mehmethazar@duzce.edu.tr & Ali KILIÇ* Marmara University (İstanbul/Turkey) E-mail: alikilic8164@gmail.com & Halil İbrahim ÖZKAN* Düzce University (Düzce/Turkey) E-mail: halil81duzce@gmail.com

There are many opinions about the Kazakhs being one of the Turkish tribes living in Central Asia since the time of the Saka-Scythians and appearing on the stage of history. According to the most common view, Kazakhs emerged when a community that did not comply with Abulhayhan Khan tended to live *in a nomadic way* between the Chu and Talas rivers. In Kazakh Turkish, the word dastan corresponds to the words *jir*, epos, *köne* epos, *dastan*. For heroic epics, *batır jiri*, *batık* epos, heroic epos; love epics are used as *gaşıgtık jir*, romandik epos, liro epostik jir. As in most epic traditions, Kazakh epics are sung in a mixed form in verse and prose, and traditional instruments such as dombra and kopuz are used in the verse. Telling an epic is called *jir la-*. While heroic epics are sung in the style of *jir*, love epics are told in the style of *black dead*. This epic, which is in the library of Muhtar Avezov Literature and Art Institute, is a copy of *Aqıt Qajji Ülimjiwlı*. Taken from the fifty-ninth volume of the multi-volume publication *Atalar Sözü* published by the Kazakh Language Development Institute. As the subject, it tells the heroism of the Kazakh folk hero named *Janibek*, some of his adventures and his fame among the people, and also reveals the life lived in the Kazakh steppes of that period in a plain language. In this study, the translated text of the work, the transfer of the text to Turkey Turkish and its index are presented to the attention of researchers as well as those who are interested in this field.

Key Words: Kazakh epic tradition, oral epics, orality and literacy, Janibek.

* ORCID ID: 0000-0003-4384-8194.
* ORCID ID: 0000-0002-3158-3785.
* ORCID ID: 0000-0003-4373-8518.
* ORCID ID: 0000-0003-3045-2764.

1. Çalışmanın Amacı ve Metodu

Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü kütüphanesinde bulunan Aqıt Ulimjiwlı nüshasına ait olan Janıbek Batır Destanı'nın çeviri yazılı metni, metnin Türkiye Türkçesine aktarımı, dizini ve metinde geçen sözcüklerin anlamları verilmeye çalışılmıştır. Böylece Kazak lehçesine ait bir destanın metni, motifleri ve dil özellikleri araştırmacıların beğenisine sunulmuştur. İlgili destanın *metinleri Kazak Dilini Geliştirme Enstitüsü* tarafından neşredilen *Atalar Sözi* adlı eserde Kiril alfabesi ile neşredilmiştir. Çalışmada kullanılan çeviri yazı ve karşılıkları şöyledir:¹

Kazak Alfabesi	Latin	Telâffuz
Аа	Aa	Aa
Әә	Ää	Açık e
Бб	Bb	b
Дд	Dd	d
Вв	Vv	v
Гг	Gg	g
Ғғ	Ğğ	ğ (Türkiye Türkçesinden daha sert)
Ее	Ee	Kapalı e, ye
Жж	Jj	j
Зз	Zz	z
Ии	İi	iy, iy
Йй	Yy	y
Кк	Kk	İnce k
Ққ	Qq	Kalın k
Лл	Ll	l
Мм	Mm	m
Нн	Nn	n
Ңң	Ññ	Damak n'si

¹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistan-in-latin> alfabesi sitesinden alınmıştır (Ağa giriş tarihi 30. 03. 2022).

Oo	Oo	o
Өө	Öö	ö
Пп	Pp	p
Рр	Rr	r
Сс	Ss	s
Тт	Tt	Tt
Уу	Ww	uv, üv
Үү	Üü	ü
Үү	Uu	u
Фф	Ff	f
Хх	Xx	Sert h
Һһ	Hh	h
Цц	Cc	ts
Чч	Çç	ç
Шш	Şş	ş
Щщ	Şşşş	şş
Ъъ	(")	Sertleştirme imi (Yabancı köklü kimi sözcüklerde)
Ыы	Iı	ı
Іі	İi	i
Ьь	(')	Yumuşaltma imi (Yabancı köklü kimi sözcüklerde)
Ээ	Ee (Éé)	Kapalı é
Юю	YUyu	yu
Яя	YAya	ya

Türkiye Türkçesine aktarım yapılırken destanın anlatım ve üslup özellikleri korunmaya çalışılmıştır. Dizin kısmında destanda geçen sözcüklerin metindeki yerleri ve metindeki anlamları verilmiştir, yine kalıplaşmış ifadeler de madde başlarının altında verilmeye çalışılmıştır.

2. Giriş

2.1. Kazak Türkleri ve Kazak Destancılık Geleneği Hakkında

Kazaklar, Orta Asya'da Saka-İskitler zamanından beri yaşayan Türk boylarından biri olup tarih sahnesine çıkmasıyla ilgili birçok görüş vardır. Bunların içinde en yaygın görüşe göre Kazaklar, Ebulhayır Han'a uymayan bir topluluğun Çu ve Talas nehirleri arasında "başiboş, belli bir yerde ve yönetim altında olmadan konar-göçer şekilde" yaşamaya yönelmesiyle ortaya çıkmışlardır. XV-XVI. yüzyıllarda komşu olduğu devletlerin o dönemki iç ve dış sorunlardan yararlanarak göçebe bir imparatorluk kurdukları bilinmektedir. (Ergün, 2019: 3; Hitchins, 2002: 131)

Kazak kelimesinin anlamıyla ilgili de birçok görüş olmakla beraber ağırlıklı olarak 'hür, cesur, serbest' gibi anlamlar verilmekte ve birçok tarihî kaynakta geçmektedir. En eski, 1245 yılında yazılan ve 1894'te basılan yazarı bilinmeyen Türkçe-Arapça bir sözlükte 'evsiz, yurtsuz' anlamlarında geçmektedir (Doğan, 2019: 17). *Abuşka* sözlüğünde, 'evsiz, başiboş dolanan' anlamında, Baburşah'ta ise 'fetret devri, bekârlık, serseri dolaşma' anlamında, *Et-Tuhfetu'z-Zekiyye fi'l-Lugati't-Türkiyye*'de 'ergen, başiboş, bekâr' anlamlarında geçmektedir. Samayloviç, Barthold, Radloff, Vambery, Zenker ve Gombocz gibi bilginler de *Kazak* kelimesinin bahsedilen hür yaşam tarzından geldiği görüşündendir. Çok önceleri sultan, han gibi yüksek sosyal statü bildiren sonraları etnik bir topluluk ismi olarak kullanıldığı bilinmektedir. IX-X. yüzyıllara kadar giden bir kelime olduğu görüşü de vardır. Bundan önce ise *Alaş* isminin kullanıldığı söylenebilir. (Alkaya & Buran, 2013: 105; Caferoğlu, 1988: 34; Şen, 2016: 11; Hizmetli, 2011: 25; Togan, 1981: 37)

Kadim topluluk olan Kazakların tarih ve kültürü gibi edebiyatı da kendine özgü renkleri ile dikkat çekmektedir. Kazak sözlü geleneği içerisinde, *ertegiler* (masallar), *añız angimeler* (menkıbe-efsane), *makal-matalder* (atasözleri), *jumbaktar* (bilmeceler), *şeşendik sözder* (kıvrak bir zekâ ile söylenmiş, güzel sözler), *adet- gruppа baylanıstı tuwğan ölen jırlar* (halk arasında çeşitli toplantı ve merasimlerde ezgili söylenen şiirler), *jarapazan* [< cır + ramazan] (ramazan ayında söylenen mâniler), *nawrız jırı* (nevruzda söylenen şiirler), *besik jırı* (ninni), *aytıstar* (karşılıklı olarak söylenen şiirlere verilen ad) ve destanlar birçok araştırmamanın konusu olmuştur. Bu gelenek içerisinde en yaygın ve hacimli olan tür, tüm Türk dünyasında olduğu gibi Kazakistan'da da destanlardır (Tamir, 1998: 424-430). Bu sebeple de birçok isimle anılmaktadır. Kazak Türkçesinde

destan kelimesi *jir*, *epos*, *köne epos*, *dastan* kelimelerine denk gelmektedir. Kahramanlık destanları için *batırlar jırı*, *batırlık epos*, *kahramanlık epos*; *aşk destanları* *gaşıgtık jir*, *romantik epos*, *liro epostık jir* olarak kullanılmaktadır. Çoğu destan geleneğinde olduğu gibi Kazak destanları da şekil bakımından manzum ve mensur karışık olarak söylenilmekte olup manzum kısımlarda geleneksel çalgılardan *dombra* ve *kopuz* kullanılmaktadır. Destan söylemeye *jirla-* denilmektedir. Kahramanlık destanları *jir* tarzında söylenirken *aşk* destanları *kara ölen* tarzında söylenmektedir. (Aça, 2002: 47; Yıldız, 2015: 37).

Kazakların yazılı edebiyatına geçişi ise Kazak lehçesinin yazı dili olması ile başlamaktadır. Göçebe olarak hayvancılık ile uğraşan Kazaklar daha çok sözlü edebiyat ürünleri meydana getirmişler. Yazılı edebiyatla tanışmaları Rus idaresi altında buldukları dönem teşekkül etmiştir. Konar-göçer toplum olarak uzun yıllar bozkırda hayat süren Kazaklar, sözlü gelenek ürünlerine sadık kalarak onları uzun yıllar muhafaza ederek günümüze kadar taşımışlardır. Medrese eğitim sisteminin olmayışı Kazak dili ve edebiyatında Arap ve Fars etkisinin yayılmasını büyük oranda engellemiştir. (Tamir, 1998: 424-430).

2.2. Destan Hakkında²

Destanda, XVIII. asırda Kazak-Çungar (Joñğar) savaşları zamanında Kazak ilinin başından geçen halkta derin izler bırakan olayların yanı sıra Kazak kahramanlarının Abılay Han'ın etrafında toplanarak ona destek vermesiyle Çungarlara (Kara-Kalmuk/Kalmık) vurulan yıkıcı darbelerden bahsetmektedir. *Janıbek Batır* destanın birçok nüshası bulunmaktadır. Bunların bir kısmı bugün Çin sınırı içinde kalan Altay bölgesindeki Kazaklar tarafından söylenmekteyken, bu sözlü anlatımlar XX. yüzyıl başında yazıya geçirilmiştir. Bu çalışmadaki destan haricinde eserin hacimli bir varyantı 1927 yılında Tarbagatay Bölgesi'nin sakinlerinin beyanına göre Kerey Jänibek'in beşinci kuşaktan torunu olarak bilinen İbray isimli bir kişi tarafından yazıya geçirilerek yayılması sağlanmıştır. İkinci bir nüsha ise Altay Bölgesi'nin tanınan ozanı, Çin Kazaklarının ruhani liderlerinden biri olan Aqıt Qajı Ülimjiwlı tarafından derlendiği bilinmektedir. İki ozan tarafından icra edilen bu iki nüshanın birbirine benzeyen özellikleri olduğu gibi kendine has özellikleri de mevcut. Bunların haricinde Kazaklar arasında oldukça meşhur olan birbirine karıştırılmaması gereken iki farklı

² Atalar Sözü, C. 58: 315-316'dan alınmıştır.

Janibek Destanı daha var. Birincisi XVI. yüzyılım ikinci yarısında yaşamış birisini anlatırken ikincisi XVIII. yüzyılda Ebulhayr Han'ın (Äbilxayır Xan) emrinde Çungar (Joňğar) istilasında verilen mücadelelerde aktif rol alan önemli komutanlardan biri olan *tarkan* unvanına sahip Şaqşaq Jänibek'i anlatmaktadır. Son bahsedilen iki nüsha Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı Nadir Eserler Korunağında 585 numara 1. defter, 778 numara 3. defterde saklanmaktadır.

Bu çalışmadaki *Janibek Batır* destanı ise *Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsünün* kütüphanesinde 330. numaralı raf 8. defterden birebir alınmış olan *Aqıt Qajı Ülimjiwlı* nüshasıdır.

Aqıt Qajı Ülimjiwlı, 1868 yılında *Altay* şehrinin *Köktoqay* ilçesinde doğmuştur. Sincan Bölgesi'nin tanınmış şairi ve dini liderlerdendir. Moğol bölgesinde Aqıt Hacı, Aqıt Ozan da adlarıyla bilinmektedir. Farklı şehirlerde eğitim aldıktan sonra kendi ülkesine gelerek medrese kurmuş ve eğitim faaliyetleriyle ilgilenmiştir. Birçok eseri bulunmaktadır. Faaliyetleri dolayısıyla 1939 yılında dönemin hükümeti tarafından hapse atılmış ve 1940 yılında hapiste vefat etmiştir.

3. Yazı Çevrimli Metin

JÄNİBEK BATIR

01. Jazayın bismilla dep qıyssa bastap,
Kereydiñ ärüwaqtı erin maqtap.

Jasımnan ülkenderden köp estigen,

Bul özi xıykaya edi jazsa jasqı-aq.

Jäntekey süyindikten aldı tarar,

Altıdan tuwğan sarı ruw bolar.

Sarıdan Baqdäwlet, Berdäwlet bop,

Berdäwletten tuwğan bir batır ul bar.

Deydi eken onıñ atın er Jänibek,

10. Bul jaylı keñes jazdım bir täwir dep.

Ol budan eki jüz jıl burın ötken,

Köz körgen isim emes däl qazir bop.

Jazanım estigenim añız bolğan,

Sonşa jıl el kereyge mañız bolğan.

Sökpeñder men paqırdı äldene dep,

Demeymin munıñ bäri tabıldı oydan.

Bäri de bolğan deydi bilgen qawım,

Bilekpen, tilimen de ol türgen jawın.

At jalın tartqannan-aq köz jumğanşa

20. Esinen şığarmağan eldiñ qamın.

Jänekeñ on altığa kelgen jası,

Bulşıq etti, buwra san, zor tulğası.

Jawırındı, ıyıqtı, qas-qabaqtı,

Er jürek batırdıñ bar nışanası.

Deneli, eñgezerdey suñğaq boylı,

Kewdeli keñnen tolğar, tereñ oyılı.

Kişipeyil, keñ minezdi, keşirimdi,

Tarıqqanda tabar er tuwra joldı.

Tilegen eline erek berekeni,

30. Tüsingen jawdan keler ärekeni.

Jelbüwaz jesir sözge jan semirtpes,

Tanılgan jasınan-aq er ekeni.

Tanılıp özi tuwğan el-jurtına,

Köndirip alğannan soñ eldi ırqına.

Sarı üysin nağaşısın izdep şıqtı,

Biri dep üş jurtımınñ şıdar sınğa.

Nağaşısı Dosımbek, Ämir degen,

Üş jüzge tanılgan er senimmenen.

Duwlığa, sawıt kiyip, qılış asıp,

40. El jawın bet qaratpay jerge iylegen.

Bükpegen sayıstarda ol tizesin,

Jan edi tektep mändi söz biletin.

Jer şalğay jalğız qızdan tuwğan uldı,

Kütetin tuwar kezdi bir köreti

Seksenge kelip attan tüsken kezi,

Awıldan attap şığıp tüstenbeydi.

Taraydı öz aldınan eldiñ isi,

Tebir men tentekke äli küş bermeydi.

Jänekeñ osılarğa barmaq boldı,

50. Olardan bata, tälim almaq boldı.

Kün tüwsa el basına zäwde ğalam,

Arqa tutıp salmağın salmaq boldı.

Janekeñ nağaşımdı köreyin dep,

Bir barıp amandasıp keleyin dep.

Jürgende jol joldasqa Kebeş erdi,

«Jalğız jürme men ertip jüreyin» dep.

Jol aldı eki sabaz dara attanıp,

Tobışaq tulpar minip qanattanıp.

Sekildi Janekeñniñ tülep uşıp,

60. Qıranday jürgen kezi ayaqtanıp.

Janekeñ, Köbeş ekewi

Osılay jürüp ketedi.

Jürer jolı tım alıs,

Uwaqıt zırlap ötedi.

Atın eki tağalap,

Kiyimdi neşe şeşedi.

Sırmalı kepeşten

Tügi tutam ötedi.

At arıq bap, öñ tozıp,

70. Taw asıp suw keşedi.

Ay segiz kün jol jürüp,

Sarı üysinge jetedi.
 Nağaşı tegi tolımdı,
 Dosımbek pen Ömir-di.
 Jiyenim izdep keldi dep,
 Köñili tolıp semirdi.
 Jiyenin körıp quwanıp,
 Dosımbek jılap egildi.
 Nağaşısın körgen soñ
80. Jänibek boldı köñildi.
 «Nağaşı jurtıñ kim edi?» dep,
 Suraytın zañ bar tegiñdi.
 Bögenbaylap bilgişter,
 Uqsağan bayqar öñiñdi.
 Nağaşı köñili quwandı,
 Jiyenin bayqap sınadı.
 «Erjürek batır bolar» dep
 Jiyenge köñli tınadı.
 Er tulğalı kelbeti,
90. Dosımbekke unadı.
 Aman-sälem jawabı,
 Sarı üysinge unadı.
 Sarı üysinniñ kisisi,
 Sälemge kelip şığadı.
 Aralatıp awıldı,
 Qadirlep qonaq qıladı.
 Munıñ bärin sol ulı el,
 Dosımbek pen Ömirdiñ,
 Qurmeti dep uğadı.
100. Sonday şaqta bir jumıs,
 Eldi qayran qıladı.
 Jänibekten bir kärei,
 – Uranıñ kim? – dep suradı.
 Jänibek buğan söz tappay,
 Müdirip qalıp turadı.
 «Abaq -kerey eli» dep,
 Dosımbek jawap qıladı.
 – Uransız elde bereke,
 Bolmaydı dep uğadı.

110. El basına kün tuwsa,
 Urandap jawğa şığadı.
 Uransız bolsa abaq el,
 Onan da bir tuwadı.
 Küni erteñ sonıñ esimin
 Eli uran qıladı.
 Sol uran – boydıñ tumarı,
 Sol uran – oydıñ şırağı.
 Sol uran bükil xalıqtı,
 Bir töbege jıyyadı.
120. Dep qarıyya tolğaydı,
 Tolğawında bar qayğı.
 Jänibekke bul keñes
 Jaymaşuwaq bolmaydı.
 Janın jerdey bir jegi,
 İşken as boyğa qonbaydı.
 Qayran eldiñ tüñligin,
 Qayıp qana oñdaydı.
 Torğaydağı şıyıldap,
 Şaqıradı torğaydı.
130. Atqa qonsa ayğaylap,
 Atı uran nege bolmaydı.
 Osını oylap tıqırşıp,
 Tünde üyge qonbaydı.
 Dalağa tösek salğızıp,
 Dalada jatıp tolğaydı.
 Tüni boyı köz ilmey,
 Tüske şeyin turmaydı.
 Bir küni tünde Dosımbek,
 Jiyenin jayşa barlaydı.
140. Tañğa jaqın janınan
 Köredi eki arlandı.
 Biri bas, biri ayaqtan
 Jänekeñdi añdaydı.
 Kökböri darıp jürgenin
 Dosımbek uğıp tañdandı.
 Jänekeñiniñ tulğası,
 Onsız da oğan unağan.

Ekew bolsa biri osı,
 Biri bolsa özi dep,
150. Dosımbek, ömir sınağan.
 Kewdesi asıl bökseşi,
 Jasıq pa dep jılağan.
 Aqılı asqan danışpan
 Azuwlı kâri arıstan,
 Dosımbekke jiyenniñ
 Basqa isi tügel unağan.
 Jänibek sol jaz serüwendep,
 Nağası jurtta turadı.
 «Küz basında qaytsam» dep,
160. Kök bestini suradı.
 Kök bestini berüwge
 Balaları qıymadı.
 «Bermeseñ de alam» dep
 Jänibek jiyen tuwladı.
 – Bir tayğa turmas jiyendi,
 Jiyen deme nağası,
 Dos-duşpanıñ demey me,
 Tay qurlı joq bağası.
 Osı söz jetse qulaqqa,
170. Jawlardıñ qanar tabası.
 Degen kezde Dosımbek
 Uldarğa keñes saladı.
 – Sırtı tük, işi boq bir tay,
 Jiyenge şın jaradı.
 Bermesek munday bir taydı
 Eline ne dep baradı.
 Kök bestidey jılqınıñ
 Jeli de bar ğoy baranı.
 Sonıñ biri küni erteñ,
180. Jaqsı at bolıp jaraydı.
 Jiyen nazı qıyın-dı,
 Tüsken eken janarı.
 Bermeseñder qolıñnan
 Eliñdi erteñ şabadı.
 Kökböri darıp jür eken,

Esesin elden aladı.
 Osınday er mingenge,
 Kök bestı şın jarasa,
 Bolmağanı armanı.
190. Dep Dosımbek qarıyya,
 Şın köñlin şertedi.
 Balasınıñ kenjesi
 Sözge könbes erke edi.
 Soğan tiygen bäsire,
 Jılqı işinde serke edi.
 Onı küşpen zorlasa,
 Ol da tuwlap ketedi.
 Aşuwlansaq tuwlasa
 Şort sınatın mort edi.
200. Sonda qattı qıynalıp,
 Köñilin oy örtedi.
 – Balalarım könedi,
 Qolqañ bir tay bermedi.
 Sarı üysinge tulğa bop,
 Dosımbek qalay kelgen-di.
 Dep kinälap jiyenim,
 Söge körme sen meni.
 Tuğırdan tüsip otırımın,
 Qurmetteydi el meni.
210. İştän şıqqan uldarım
 Qadirimdi bilmeydi.
 El şetine jaw kelse,
 At erttep olar minbeydi.
 Äkege bala tartpağan bul
 Bul zaman sonday kün, – deydi.
 Attan tüsip otırımın,
 Tağdırıma köngeli.
 Alpıs jıldıq joldasım,
 Sawıtımdı bergeli.
220. Qalqan, nayza, qılışım,
 Esiñe salar şal meni.
 «At tuyağın tay basar»
 Ata sözi bar ma edi.

Kökbestiniñ inisi,
 Kök qunandı al endi.
 Osı boldı, qarağım,
 Nağasınıñ bergeni.
 Razı bolıp atqa min,
 Aytpaydı terip el neni.
230. Keler jılı Abılay
 Qol qurıp jorıq qılmaqşı.
 Jawına ketken qazaqtıñ
 Kegin qayta quwmaqşı.
 Jar salğan barlıq qazaqqa,
 Osında bir kün tuwmaqşı.
 Jaraqtanıp, jabdıq qıp,
 Osığan barsañ tım jaqsı.
 Abaq ta jatqan jalpaq el,
 Jawına jasaq qurmaqşı.
240. On segizge şığarsıñ,
 Batamdı berdim men sağan
 Beldeskeni jıgarsıñ.
 Bälkim osı şayqasta,
 El awzına şığarsıñ.
 Armandağan muratıñ
 Qabıl bolar uğarsıñ!
 Qazaqtı üş jil burın jawı şapqan,
 Qan tögip maldı jawlap ıqsıratqan.
 Aynalıp Alatawdı, Arqanı asıp,
250. Dayındıq soğan Abılay qurıp jatqan.
 Dosimbek uqtırğan soñ osı jaydı,
 Bergenin nağasınıñ qabıl aldı.
 – Nağası, käreiñ tökpey bata ber, – dep,
 Jänekeñ şart jüginip qolın jaydı.
 Bata alıp suwıt jürip elge keldi,
 Awıldan almas şığıp jer de kördi.
 Kerey el jasap qurmet jatqan el ed,
 Köbi tayqıp birazı jönge keldi.
 Kök qunan qıs aynalıp şıqtı dönen,
260. Qısrıdıñ sütin berip kütti eren.
 Qundızday jüni tülep, şoqtıǵı ösip,

Aldı-artı döngelengen boldı beren.
 Abılay jarlıq şaştı batır tereñ,
 Jıyıldı töñiregine köp pen kölem.
 Üş jüzdiñ atqa qonadı bar sañlaǵı,
 Belgisiz tınatını artı nemen.
 Josılğan jaraqtı erler dürmek qurdı,
 Bir tolqıp jürgen jerin süreñ qıldı.
 Kereyden bar şıqqanı on eki adam,
270. Jänekeñ solarmen bir jürmek boldı.
 Jänekeñ kök dönendi minip aldı,
 Sawıt-sayman quralın ilip aldı.
 Sawıt kiyip, saylanıp jaraqtanıp,
 Sırtına tügi şığıp aybattandı.
 Abılay bas qolbası, äsker bası,
 Mölşeri qırıqqa kelgen onıñ jası.
 Xan bolıp taqqa minip, ükim sürgen,
 Qazaqtıñ sol tustaǵı patşası.
 Jay jatqan elin jaw kep şawıp ketken,
280. Elin jawlap maldarın alıp ketken.
 Sol üşin bul jolı ol kek almaqşı,
 Jasaqtanıp jawına bolıp ökem.
 Qalıñ qol jürip ketti Alatawǵa,
 Olja alıp kelemiz dep jurta sawǵa.
 Köterip Abılaydıñ altın tuwın,
 Uran sap batırları ketti jawǵa.
 Abılay kök attı bir bala kördi,
 Anıqtap bayqap almay şala kördi.
 Jänekeñ köldeneñdep ötip edi,
290. Abılay közin salıp qala berdi.
 Kök atı tulpar tekti jılqı ma eken,
 Balanıñ körinedi surqı böten.
 Kök attı kökjal böri mingendey-aq,
 Abılay oyǵa battı buğan töten.
 Bar eken qosınında neler mıqtı,
 Mingeni önkey sañlaq, tım jüristi.
 Top işinde sırtınan bayqap qalıp,
 Jänekeñ men dönenge közi tüsti.
 «Yapır-aw, mınaw batır bolar ma eken,

300. Bolmasa at aritar tomar ma eken.

Bir sınap bugün keşte köreyinşi,
Sınım batır bolıp tolar ma eken».

Dep oylap eki batır şacırtıptı,
Olarğa berdi bılay tapsırıstı.
«Bügin keş qonalqamız ağaş beyit»,

Dep sonda sol ekewin jasırıptı.
– Balanı sol molağa jibertemin,
Moladan otın al dep üyretemin.

Ärüwaq bop barğanda onı şosıtıñdar,

310. Bayqayıq batır ma, ez be munıñ tegin.

Er bolsa tanıtar ol er ekenin,
Talabı qamal buzar zor ekenin.
Jawdan olja almaqqa bara jatsa,
Barmay-aq bilip ölsin qor ekenin.
Olja üşin balalıqpen bara jatsa,
Jaw emes öz qolıñmen jayqap tasta.

Biriñ at, biriñ sawıt olja alıñdar,
Közim tüsip qalıp ed sol kök atqa.

Qos batır elden ozıp ketip qaldı,

320. Bardı da körge kirip jatıp qaldı.

Aqşam tüse qalıñ qol şerüw tartqan,
Molağa tayauw jerge qona qaldı.

Qalıñ qol tüsip jatır suw boyına,
Jarlığı Abılaydıñ tur oyında.

Qatıbas köpti körgen otağası,
Jumsadı Janekeñdi bir qıyınğa.

– Ey, balam, senen jası körinbeydi,
Jumsa dep turğandaysıñ öziñ meni.

Qılтанаqsız dalağa tünemekpiz,

330. Xanğa bir qızmet qılar keziñ keldi.

Joldağı ağaş beyit molağa bar,
Qolıña mıqtılaw bir arqan ap al.

Xanğa arnap tamaq ister otın äkel,
Osılay qızmet qılsañ sonda jarar.

Janekeñ sol molağa jetip bardı,
Tüse qap kök dönendi baylap saldı.

Jüginip otıra qap Quran oqıp,

Turdı-dağı molanı talqandadı.

Qabırdan eki batır qarğıp şıqtı,

340. Ayğaylap, keñ älemdi tar qıp tipti.

– Molamdı nege buzıp jatırsıñ? – dep,

Aq kebinmen umtılıp saldı küşti.

Janekeñ ol ekewin ustap endi,

– Xaqıñdı Quran oqıp bergem, – dedi.

Ölgen ärüwaq sen tügil tiri Abılay,

Ölgeli aştan onda jatır, – dedi.

Söytti de ol ekewin laqtırdı,

Körmedi tırbanğanın laq qurlı.

Otındı teñdey qılıp öñgerip ap,

350. Qosqa äkep attıñ basın bir-aq burdı.

Oısı alğaş Janekeñniñ bayqalğanı,

Jüregin qos batırdıñ qaytarğanı.

«Jas bala ekewimizdi laqtırdı» dep,

Arlanıp Abılayğa olar ayta almadı.

Özderi Abılaydan taysaqtadı,

Juwımay awlaq jürüp jan saqtadı.

Basqağa bolğan isti mälimdewden,

Qorındı, qorğaladı, ar saqtadı.

Mol qosın Alatawdı sağaladı,

360. Taw astı ormandarın sayaladı.

Tün jürdi, күндиз jatıp key şaqtarda

Istıqta suw boyına panaladı.

Janekeñ jatsa jalañ jatatuğın,

Uyqığa üş күn, üş tün batatuğın.

Qosınıñ aldı jürüp ötken jerden,

Tört күnde artı äreñ asatuğın.

Janekeñ qattı uyqığa batqan kezde,

Demalıp bir tıs körüp jatqan kezde.

Kewdesinen bir suwıq örlep keled,

370. Jılan kördi ol közin aşqan kezde.

Qozğalsa jılan onı şağıp almaq,

Qozğalmasa kim biler qayda barmaq.

Awzın aşıp Janekeñ jatadı edi,

Jılan kirdi awızğa in dep barlap.

Däl sol kezde basın ol qırşıp aldı,

İyrelenidep denesi şorşıp qaldı.
 Janekeñ onıñ basın şaynap bürkip,
 Jañğırtıp külip ketti Alatawdı.
 Bul qosın Alatawdı barlay jürdi,
380. Aldı-artı bir-birinen qalmaq jürdi.
 Jaqsı at mingen jaytañdap top aldında,
 Jabı mingen keybiri janday jürdi.
 Janekeñniñ kök döneni arındağan,
 Ayañına jelisti at şalınbağan.
 Sol üşin ozıp kelip bir tübekke,
 Er Jakeñ belin şeşip damıladağan.
 Bir jatsa üş kün, üş tün uyıqtar şağı,
 Ol şaqta sezınbeydi eşbir jandı.
 Jatadı tört borbayı tört jağında,
390. Üstine lıpa jappay uyıqtayd tağı.
 Tañğı şaq uyqı tätti mezgil edi,
 Bir küş köp Janekeñdi ezgiledi.
 Sasıq dem qolqa jarıp ketip baradı,
 İylektep, domalatıp jez bürlendi.
 Bayqasa balpañdağan ayu eken,
 Bolğanda da ğajayıp alıp eken.
 Turıstıq bermey kelip türtkilep jür,
 Añ bolsa da sumıray zalım eken.
 Janekeñ onı kelip süyrep kördi,
400. Öñgerip kök dönenge jürmek boldı.
 Sol kezde artta jetken bir tobına,
 Sawğa üşin qanjığaña il dep berdi.
 Olarğa ayttı: – Men munı urğanım joq,
 Terisinen tebendey jarğanım joq.
 Bir aqırğan ünimnen şoşıp öldi,
 Odan basqa buğan qas qılğanım joq.
 Dedi de kök dönenmen jürip ketti,
 Jorıqtıñ bağıtına burıp betti.
 Soyğandar qara ayudıñ işin jarıp,
410. «Aytqanı bul balanıñ durıs» depti.
 Awzına Alatawdıñ qosın keldi,
 Dabırsız taw sağalap tosın keldi.
 Soğıstı erteñ säri bastamaq bop,

Jawına Abılay xan xabar berdi.
 Abılay xabar berdi xan Suwanğa:
 – Kelip tur qazaq qolı kek alğanğa.
 Qaytarsa bar şığındı ayıbimen,
 Tiymeymiz tınış bolar bitken janğa.
 Bolmasa turısatın jerge kelsin
420. Jön aytpaq sawıt kiygen erge josın.
 «Isqırıp atqan kiyik obal bolmas»,
 Suwan xan ekiden bir jönge könsin.
 Degenge Suwan qattı sıyrığıptı,
 Salam dep Abılayğa qıyğılıqtı.
 Tañ ata qalıñ qolmen qarısı şawıp,
 Alamın dep jarlaptı bir biyikti.
 Tünimen jawdıñ qolı jıyılıptı,
 Keyi attı, keyi jayauw üyilipti.
 Keybiri üylerinde otıra almay,
430. Ordanıñ mañına kep tığılıptı.
 Saylanğan qazaq qolı atqa mindi,
 Sadaq tartıp, nayza urıp, sapqa kirdi.
 Kök quwıp, kezengen qol tiysin be oñay,
 Tañ ata jawdıñ qolın qoyday qırdı.
 Jawları qamın jasap bolmay jatıp,
 Qazaqtar qırğın saldı oybaylatıp.
 Jawı qaşıp, ornın qazaq basıp,
 Öktem kütıp sät-sağat turdı añdatıp.
 Küni boyı soğıs boldı qıyyan kesti,
440. Şaq keldi qosınğa da tınar keşki.
 Jawınan qalıñ maldı oljağa alıp,
 Tınış küşti qazaq qolı şıgar köşti.
 Bozamiqtap tañ attı,
 Tañ astına qarasa,
 Buwdaq-buwdaq şañ şıqtı.
 Şañ astına qarasa,
 Qıysapsız köp jaw şıqtı.
 Aralasıp eki jaq
 Qızıl qanğa malşıqtı.
450. Sadır şıqtı burqırap,
 Josıdı qan sırqırap.

Dolan jiyren astında,
Oqqa ilgizbeydi sıqrıp.

On segizde jası bar,
Otaw üyden bası bar.

Qazaqtan barğan erlerdi,
Jer qalmaqı jasırar.

Sadır şıqtı aqırıp,
Ärüwağın suwday sapırıp.

460. Qazaqtan barğan batırdıñ,
Aydadı bärin japırıp.

Nayzasın siltep urıp jür,
Jürgen jağın sırpıp jür.

Qarsı kelgen batırdı,
Şırpıday körmey qırıp jür.

Jawdıñ qolı bastı ğoy,
Qazaqtıñ qolı qaştı ğoy.

Aqtañgerge oq tiyip,
Abılay xan jaman sasti ğoy.

470. Janekañ ayttı: – Barayın,
Nayzamdı qolğa alayın.

Sadırmennen kezigip,
Bir şayqasıp qalayın.

Sadırdı jer quştırıp
Dolan jiyren alayın.

Köbeş:

– Toqtay turşı, oy, balam,
Emes mınaw toy, balam.

Öziñ oqıs bolasıñ,

480. Bar ma buğan qoy, balam.

Jänibek:

– Sadırmennen alıspay,

Aqsüñgini salıspay,
İzdep kelgen jawmenen,

Bir şayqasıp qalıspay,

Turğın alıp atıstay,

Turıstıq bermes taqıstay,

Bosqa qaytsam uyat qoy,

Qızıl qanğa batıspay!

490. Qılış aldı qınnan,
Oyın emes şınnan.

Şuw degende kök dönen
Jumırlandı qırnan.

Janekañniñ mingeni,
Böktergili kök dönen.

Kele jatqan Sadırğa,
Tura qaldı köldeneñ.

İytelgidey ilisti,
Türikpendey türisti.

500. Buwradayın şaynastı,
Buqadayın tiresti.

Ayğırdayın alıspay,
Sart-surt etip qalıstı.

Birinşi qaruw jumsalıp,
Şaşaqtı nayza salıstı.

Darıtpay nayza qağısıp,
Añdıstı da alıstı.

Julqısқан eki arıstan,
Namısına qarastı.

510. Sadır sonda ilgizdi,
Erligin elge bilgizdi.

Şawıp kelip şanısqanda,
Kök dönenniñ kötine,

Jänibekti mingizdi.

Erge minip aladı,

Aşuwmen qayrattanadı.

Surqıltayın osı-aw dep,

Sadırğa nayza saladı.

Sadırdı jer quştırıp,

520. Dolan jiyrendi aladı.

Aybattanıp attanıp,

Ayğaylap uran saladı.

Öltirdim degen Sadırdı,

Dawısı jer jaradı.

Dolan jiyrenge mingen soñ,

Qosınğa taman qaytadı.

Abılay jayauw jürgenin

Jänekeñ körip bayqadı.
 Kök dönendi qosarlap,
530. Köldeneñ äkep tartadı.
 Xannıñ aldın Jänekeñ
 Qosarimen oradı.
 Dönen de bolsa miniñ dep,
 Xańğa talap qoyadı.
 Atınan tüsip qurmettep,
 Attandırmaq boladı.
 Biraq oğan Abılay,
 Basın biraq şayqaydı.
 Qaranıñ atın minbeytin,
540. Qaranı teñi bilmeytin,
 Töreni Jäkeñ bayqaydı.
 Jol-josın quwar şaq emes,
 Eldiñ işi tağı emes.
 Jaw işinde jürgende,
 Bulay kergüw bap emes.
 Mını jawı sezgende
 Qaptap bäri kelmey me.
 Qazaqtıñ xanı qoldı bop,
 Yakıy mert bop öldi dep,
550. Qılmay ma eldi şermende.
 Sonı oylağan Jänekeñ,
 Ämir qıldı zäri öktem,
 Abılay xandı jöndewge.
 – Mınaw atqa minbeseñ,
 Menimen birge jürmeseñ,
 Öltirip jawıñ keted dep,
 Qazaqtı sayqı öted dep,
 Munday qarañ kün tuwsa,
 Süyekten namıs öted dep.
560. Bul ataqqa qalmayın,
 Dawğa seni salmaymın.
 Jawğa seni bergenşe,
 Onday qorlıq körgenşe,
 Qılışımdı qandaymın!
 Dep Jänibek şamdandı,

Qılışına qamdandı.
 Surqın körgen batırdıñ,
 Xanda taqat qalmadı.
 «Sabır, batır, sabır!» dep,
570. Dönenniñ jalın tarttı xan.
 Astına at tiygen soñ,
 Qosqa taman tarttı xan.
 Jänibek onı qorğaştap,
 Jetkizip saldı qosına.
 – Qawımıñ aman turğanda,
 Dedi xańğa, – şoşıma!
 Sonı aytıp er Jänekeñ jüre berdi,
 Jawların ısıratıp türe berdi.
 Attan basqa oljadan oymaq almay,
580. Qosqa kirdi bel şeşip tünegeli.
 Abılay qosqa kelip tınım aldı,
 Şaq qaldı jan aluwğa miğim jawı.
 Sol uşın öz adamı qılış kezep,
 Qıyyuğa da az qaldı şıbın jandı.
 Äytewir ne bolsa da boldı amandıq,
 Seyildi basqa töngen bul jamandıq.
 At berip, araşalap alıp şıqqan
 Endigi kezek boldı sol balanı uq.
 Mingeni sol balanıñ Dolan jiyren,
590. Atı ğoy ol kädimgi Sadır mingen.
 Sadırdı alıp, özimdi qutqarğan sol,
 Oñ bolar sol balanıñ jönin bilgen.
 – Ey, şabarman, sen qazir atıña min,
 Sağan bir erek jumıs tapsıramın.
 Kök dönendi maydanda bergen birew,
 Kez keldi tapsıratın at-turmanın.
 Jetektep kök dönendi barıp kelşi,
 İyesi balañ jigit tawıp kelşi.
 Atıñdı xan qolınan alıñız dep,
600. Şaqırıp onı osında alıp kelşi!
 Jetektep kök dönendi ol araladı,
 Jılqıda munday tulpar sanamalı.
 Aralap qos bitkendi jürgeninde

Jänibek atın tanıp jağaladı.
 – Tanısañ xanğa barıp atıñdı al,
 Bul jaylı xannıñ sağan aytarı bar.
 – Xanğa nesin baramın bir tay üşin,
 Kelmedi dep xanıña bar da ayta sal.
 Barmaymın şaqırsañ da xannan ne alam,
610. Ne aytpaq şaqırtqanda xanıñ mağan?
 Degennen soñ bar dep el aytıp edi,
 Dedi ol: – Oñ tizesin berse baram.
 Xan meniñ elim üşin tize bersin,
 Äz basım bir qurbandıq tüzde öletin.
 Elimniñ terezesi elmen teñ bop,
 Tütini kez tüwsa eken tüzeletin.
 Degen soñ şabarmanı ketti qaytıp,
 Batırdıñ xanğa arnağan sözün aytıp.
 Qaldırmay tilegenin söyley berdi,
620. Buljıtpay aytqanınıñ özin aytıp.
 Xan ayttı: – Nege ertpey keldiñ munda,
 Erligin körsetken ol osı sında.
 Batırğa kişilik qıp ertip äkel,
 Surağan oñ tizemdi berdim şında.
 Äweli ol Sadırdı aldı jekpe-jekte,
 Onan soñ el qorğadı şığıp şetke.
 Onı deseñ qawipten meni ap şıqtı,
 Oğaşaw söylegeni tursa da este.
 Sol üşin özim barsam kerek edi,
630. Demesin batır meni elemedi.
 Ordanıñ isi meni burıltpadı,
 Erteñgi jumıstarı jerebeli.
 Şabarman jetti qayta jeldey uşıp,
 Tize bügip tälim qıp jerdi quşıp.
 – Xan özi sizdi kelip körme edi,
 Burıltpadı ordanıñ isi qısıp.
 Öziñ jür jolıñ kişi, batır bala,
 Talabıñ orındaldı sätin sala.
 Xan sizge oñ tizesin bermek boldı,
640. Kep turmın sol xabardı aytuwğa da.
 – Tilegim orındalsa barayın dep,

Xan berse oñ tizesin alayın dep.
 Atına mindi dağı jürdi solay,
 Kezdesip xan sıyına qalayın dep.
 Ordağa tayauw kelip attan tüsip,
 İybamen xannıñ kelip qolın qısıp.
 Qıysayıp oñ tizege jata ketti,
 Kelgendey dımı qurıp murttay uşıp.
 Jatıp ap endi jönin bayandadı,
650. Abaqtıñ bar jayına ayaldadı.
 Biri dep altı arıstıñ tülep ösken,
 Sol ornın äper dep tamamdadı.
 Abılay bul sözderge maqul dedi,
 Berdim bul tilegimdi aqır dedi.
 – Kereydi öziñ jıyıp basqara ber,
 Ordağa süyeniş bop batır, – dedi.
 Sol kezde xanğa aqılşı,
 Tilenşi degen bıy edi.
 Bul jumıstıñ jön jayın,
660. Elden estip biledi.
 – Jerden şıqqan jetigen,
 Mınaw netken quw edi.
 Şığa sap alsa oñ tize,
 Erteñ bärin türedi.
 Kerey degen az ğana el
 Köş soñında jür edi.
 Etekten orda tigatedi.
 Bir quwlığı bolmasa,
 Basqa joq pa tilegi.
670. Büyte berse kâribozdıñ
 Şayılmay ma jüregi.
 Uwiğı joq ordanıñ
 Şañırağın ne tireydi? –
 Dep kârlenip Tilenşi,
 Abılay xanğa kep edi.
 Esikten kire elewrep:
 – Abılay! Abılay! – dep edi,
 Sulap jatqan tizeñde,
 Mınawıñ kim? – dep sögedi.

680. Abılay onı ańǵardı,
Aytqanında mǎn bar-dı.
Batırǵa qılǵa sıymdı
Qızǵandı dep tań qaldı.

– Muniń özi serim ğoy,
Qamal buzǵan erim ğoy.
Tilenşi bıy, neń ketti,
Erkeletken özim ğoy.
Qamal alǵan erim ğoy,
Mıń kisilik perim ğoy.

690. Tilenşi bıy, neń ketti,
Erkeletken özim ğoy.

Muniń özi kereyim,
Jańa tuwǵan mereyim.
Jas ta bolsa bas bolǵan,
Jänibek attı örenim.

Bererim buǵan köp äli
Ornı da muniń joǵarı.
Buzam deme, Tilenşi,
Men istegen joranı.

700. Tilegin berdim batırdıñ,
Mayın berem atınıñ.

Aq tuw berdim qolına
Elim degen qaıñınıñ.
Özine berdim bes qaruw,
Duwlıǵa, sawıt tańdap al.
Adaldıq üşin tös qaǵuw,
Batırdıñ serti xanǵa adal.

Sıylarım buǵan köp äli,
Qızmeti muniń joǵarı, –

710. Dep Abılay batırdı,
Uşpaqqa bir şıǵardı.

Sol kezde turıp Jänibek,
Köterip basın aladı.

Söylewge jıldam oqtalıp
Nazarın xanǵa saladı.

Qanǵa tolıp ketkendey
Jalın atqan janarı:

– Ruqsat berseñ, xan taqsır,
Bir til qatıp qalayın.

720. Söz kezegi köp edi
Kezegimdi alayın.

Öziñiz bergen orınmen
Baǵañızǵa bolayın.

Elim üşin, siz üşin
Eseyeyin salayın.

Qorlıǵı şer bop ketpesin
Tilenşi degen tomardıñ.

Dep batır tilengende Abılaydan,
Tutanıp ketti batır qoz bop janǵan.

730. – Al, – dedi xan Abılay, – tilegiñdi
Batırım, aldınña är kez bögew salman.

Jänibek:

– Ey, Tilenşi, quw arşam,
Qaydasıñ jawǵa tuw alsañ?

Er bolsañ osı şayqasta
Qaydasıñ qayrat şıǵarsañ?

Jawın jeñip elimniñ,
Bodawına törimniñ,

Tizesine xanımnıñ,

740. Neń ketti seniñ qulasam?

Jönimdi meniñ surasañ

On eki kerey arıspın,

Awzım kere qarıspın.

Tezge salsañ tüzelmes,

Aǵaştan şıqqan şalıspın.

Jılqıdan tuwǵan mükispin,

Nege köp maǵan bitistiñ?

Pendede joq öştigim,

Qoyda qoñır toqtımın.

750. Elim üşin ayqasqa

Qurbandıq üşin köp turmın.

El iyesi xanımnan

Jeñildi dep jawıñız,

Qorǵaldı dep tawıñız,

Qayttı dep elge malıñız,

Quwandı dep käreñiz,
 Ülken-kişi bäreñiz,
 Şüyinşi surap kep turmın.
 Pısaq salma jetesiz,
760. Qansırıp onda ketersiz.
 Xan sözine talaspa,
 Tuwılğan jansın nekesiz.
 Öz äkeñdi surasañ
 Bekbolat degen qul edi.
 Şeşendi menen surasañ,
 Sarı üysinniñ küni edi.
 Oljalap äkep Dosımbek
 Şuw ayaq küñ qıp jür edi.
 Teñim dep tanıp Bekbolat
770. Nağaşımnan tilendi.
 Sawğağa sonda bergendi
 Tuwılğan sodan sen dedi.
 Sen mağan munda sustanar,
 Xan aldı qayran jer me edi.
 Berdäwlet pen Dosımbek
 Bekbolatpen teñ be edi?
 Janıñdı saqtap, Tilenşi,
 Qızdırmastan sen meni
 Joğal mına ordadan
780. Turmasañ qazir ölgeli.
 Saqalıñdı demesem,
 Sıbağañdı otırmın
 Sileytip men bergeli.
 Bul jolğı soğıs solay tınıp edi,
 Kek quwğan qazaq jeñip şığıp edi.
 Qaytarıp şabındıda ketken kegin
 Qazaqtar oljağa mal jıyıp edi.
 Oljalı qosın qayta keşip edi,
 Olja mal jerge sıymay josıp edi.
790. Jänibek awlaq jürdi mına oljadan
 Jüregi bir sebeppen şoşıp edi.
 Jağalay bir özendi el kep qondı,
 Birer kün sol arada erüw boldı.

Jänekeñ özen örlep juwınbaqqa
 Tübine bir bätetek kelip turdı.
 Otırdı beti-qolın juwayın dep,
 Şomılıp bir tınığıp şığayın dep.
 Qaruwın şeşip ağaş basına ilse,
 Bir qız otır süwğa endi qulayın dep.
800. Ol qızğa jalt qaradı batır sonda:
 – Yayıp-aw, qalay tüstiñ munday torğa.
 Periyzat sekildisiñ kün tiymegen
 Jolıqtıñ, qalqatayım, nendey zorğa?
 – Jaw şaptı elimizdi jaqın künde,
 Bolmadı sonan beri tınım bizge.
 Jan tätti, jan sawğalap jalğız özim
 Kelip em osı arağa keşe tünde.
 Jön bilmey, jol aytuwğa bolmas edi,
 Ağat sözdin ornı tolmas edi.
810. Jöniñizdi bilgen soñ jönimdi aytam
 «Jawşılıqta äyel – er oljası» edi.
 – Bärekelde, periyzat, sözi ökten,
 Aytqızdıñ-aw, atıñdı ne bir küşpen.
 Meniñ atım – Jänibek, ultım – qazaq,
 Sırlasayıq, periyzat, jerge tüsseñ.
 – Jänibek bolsañ sağan aytarım bar,
 Qılış üsti sert berer jay şağım bar.
 Aldımen üwäde berseñ söylesem
 Bolmasa kezim emes er sağınar.
820. – Uwa, bäle, periyzatım, tilegiñdi al,
 Eki aytsa erdiñ jüzi bolmay ma qar.
 Ökinben, ne tileseñ berdim sağan
 Qalmasın köñiliñde zäredey zar.
 Endeşe er dep uğıp sıyımdı aytam,
 Iymanday ömirdegi şınımdı aytam.
 Ölimge bekinip em neşe künde
 Tirşilik qımbat eken sonı bayqayım.
 Süygenim Sadır edi ömirliğim,
 Sert etken bir kötermek ömir jügin.
830. Ol ketti eli üşin bolıp qurban,
 Men qaldım tepkisinde şegir küñniñ.

Sol üşin men tirlikten köşip kelgem,
Ne tappaq talaysız jan näsip körgen.
Keziktiñ baq pen sordıñ biri bop sen,
Äweli tilegime josıq berseñ.
Soğısta äyel olja jeñgen üşin,
Kim buzbaq jeñimpazdıñ munday küşin.
Bolar em elge serik, sözge aqlışı
Zamandas, jürek sezimmen tüsin.

840. Qor qılma qorğa telip janımdı uqsañ,
Bolayın mäñgi adal jar meni quşsañ.
Qadir bilmes tüskenşe jan qolına
Rızamın qara jer qazir jutsañ.
Zorlasa atağı zor älde kimder,
Tilemen mağan sätke jaqsı kün ber.
Basımdı sol zamatta şawıp tasta
Salmay-aq ömiriñde qırsıq şider.
Ökinben öz joliña jandı bersem,
Jasaman endi tiri qandı körsem.

850. Qılış jüzi sert bolsın osı ayılğan
Tirliktiñ nege säni ardı bersem.
Serttesti osı sözge ekewi de,
Ağaştan qız tolıqsıp tüsti jerge.
Jänekeñ alaqañmen qağıp alıp,
Suluwdı quşırlana quştı belge.
Ekewi qoltıqtasıp qosqa keldi,
Bulardı qosın kördi, dos ta kördi.
Degen soñ «er Jänibek qız äkeldi»
Abılay köreyin dep qosqa kirdi.

860. Suluwdı körgen jerden közi tundi,
Bolğanday sät sağatta özi jındı.
«Sawğa batır, sawğa ber, – dep, – bizderge»
Xan, töre qızdı surap köp ötindi.
– Xan taqsır, mıñı sizdiñ, biri bizdiñ
Serti bar qızğa bergin iniñizdiñ.
Berip em qılış üsti qıym bir sert
Janına raqım qıl sorlı qızdıñ.
– Ey, batır, bizge sawğa bermediñ be,
Janıñdı qızdan abzal körmediñ be?

870. Men oğan bergin üşin basta bir sert
Ayılğan albırttıqpen araşamız.
Degende «dat, taqsır!» dep qız jügindi,
Sıldırıp şolpıları tez бүgildi.
– Datıñdı ayt! – dep Abılay ruqsat berdi,
El bolmas qızdıñ sıyqı tez bilindi.
– Berseñ ayttım datımdı,
El bilip qalsın zatımdı.
Olja da bolsa äyel zat
Dodağa salma qatındı.

880. Suwğa da tüsip joq bolmay,
Kelippin er dep batırdı.
Onıñ da küni däl qazir
Qız menen tömen paqır-dı.
Sertinen tayıp sağatta-aq
Salını tüsip şatıldı.
Mert bolıp erim sayısta,
Jeñilip elim soğısta.
Basımnan bağıм tayған soñ
Barıp em bitqıl jınısqa.

890. Elimnen qalsa bir tuğıр,
Qosılıp sağan bir ğumır.
Tuwayın bir ul dep edim,
Äperer eldiñ kezegin.
Elimniñ kegin alatın,
Tabanğa jawın salatın,
Bağayın dep em bir uldı
Sadırdıñ jalğар sanatın.
Jetkizbey Quday tilekke,
Qasiret saldı jürekke.

900. Qasiret tabın baylatıp
Jetkizdi ğoy süyekke.
Toğayğa sonan kirgenmin,
Qutılmasımdı bilgenmin.
Jastığımdı ala jatpaqqa
Janımdı şıtqa tüygenmin.
Sol kezdek eldi Jänibek,
Dolan jiyren tanıp ek.

Kek alar kezim keldi dep
Sol şaqta oylap tawıp ek.

910. Batır aňğal aldayın,
Keş batqanşa arbayın.
Tüngi tınış tösekte
Qanjarımdı qandayın.
Sadırım üşin kek alsam,
Bolmas edi armanım.
Dep tüsip em sätti kez
Amalım qanşa aldandım.
Bergen öziñ dätimdi,
Sözimdi ayttım aqırğı.

920. Sadır erdiñ joqtıǵın
Osınday erler ortası
Jüregime batırdı.
Eli üşin maydanda
Jan bergen Sadır batır-dı.
Joqtıǵıñ seniñ osında
Ketirdi-aw özge xaqıñdı.
Nayzañnıñ sabı sınıbasa
Jaw miner me edi atıñdı,
Qul qorlar ma edi zatiñdi?!

930. Dep zarlanıp turǵanda
Abılay xan aqırdı:
– Aldırıp erdiñ betinen
Qoymañdar mına qatındı.
Sayısıp jeñgen Sadırdı
Qorlaysıñ nege batırdı?
Biletin bolsañ aqıldı
Bılǵaysıñ nege atımdı?
Mınaday köñili näjiske
Bılǵatpañdar şatırdı.

940. Suraǵan datın berer em,
Suramadı aqırı.
Qastıqqa basıp
Kek alam dep şatıldı.
Kek almaqşı sıqlımǵa,
Urıñdar qırıq qamşını.
Degende er Jänibek qılış aldı,

Tereñnen qız da ışqına tınıs aldı.

Jarq etti qılış jay otınday

Qız bası bosaǵaǵa tüsip qaldı.

950. – Qosayın Sadırına bara bergin,

Kelmedi qız janına jaza bergim.

Eger sen jer betinde tiri jürseñ

Joq eken er men elge maza bergiñ.

Suluw qız osılayşa qaza taptı,

Batır da, xan da oǵan jaza arnaptı.

Jänekeñ Abılaydıñ qosına äkep

Sawǵaǵa berip ketti Dolan attı.

Osı eken Jänekeñniñ saparı alǵı,

Erligi eger tapqan şataǵı alǵı.

960. Şıǵıptı on eki ret zor şayqasta

Bärin de jawdan kegin qaytaradı.

Jazbadım munıñ bärin qazır maqtap,

Jazǵanım tek birewi qazır naqtap.

Ol kezde sırda jürgen kerey elin,

Kelipti Jäkeñ keyin Altay bastap.

Jänekeñ seksen jastan asqan eken,

Jawǵa jebir, bolıptı dosqa bekem.

Aq tuwı urpaǵına mura bop jür

Täwap qıl, elim onan nusqa körseñ.

970. Atıñnan aynalayın ärüwaqtı er,

Bir keñes öziñ jaylı jazıp kördim.

Küy bolǵan döneniñde kök tulparıñ

«Käriboz» bop keledi sañlap perim.

Qazaqqa Qap tawınday qorǵan boldıñ,

Jawıña jasıl tüser zordan boldıñ.

Şayqasta tizeñdi iyemey, dawda bermey,

Eliñdi Altay bastap Ordan keldi.

Bar qazaq qasiyetiñdi uǵar boldı,

Atıñdı atap jawǵa eliñ şıǵar boldı.

980. Şeşendigiñ, erligiñ säykes kelip,

Ärüwaqtı atıñ elge uran boldı.

Osimen tämamaldı jazǵan xatım,

Qazaqqa uran bolǵan erdiñ atıñ.

Duǵa qıl munı oqıǵan, jamaǵattar,

985. Altay kerey aqımı – Aqıt atım.

4. Türkiye Türkçesine Aktarım

CANİBEK BAHADIR

01. Yazayım bismillah diye kıssaya başlayıp

Kerey'in soylu erini överek.

Çocukken büyüklerden çok dinlemiştim,

Bu aslında hikâye idi gençlikte yazılan.

Cantakey Süyindik'ten ilki yayılır,

Altı'dan doğan Sarı boy olur.

Sarı'dan Bakdevlet, Berdevlet olup,

Berdevlet'ten doğan bir bahadır oğul var.

Derlermiş onun adını Er Canibek,

10. Bunun hakkında öğüt yazdım, iyidir diye.

Bundan iki yüz sene önce yaşamıştır,

Gözle görülen işim değildir tam şimdiki.

Yazdığım hatırladığım efsanedir,

Onca yıl Kerey halkından talep gören.

Sövmeyin ben fakiri belirsiz diye,

Demeyeceğim bunun hepsi kuruntu düş.

Hepsi de oldu diyor bilen kavim,

Bileğiyle de, gücüyle de o dürmüş düşmanını.

At yelesini çektikten ölünceye dek,

20. Aklından çıkarmamış halkın gamın.

Caneken (Canibek) on altıya geldi yaşı,

Kaslı eti, buğra ayaklı, heybetli gövdesi.

Geniş omuzlu, kaşlı-gözlü yakışıklı.

Er yürek bahadırlığın var işaretleri.

Vücutlu, dev gibi uzun boylu,

Geniş göğüslü derin düşünceli.

Alçakgönüllü, cömert, affedici,

Daralınca buluyor her doğru yolu.

Dileği halkına istisna bolluğu,

30. Bellediği düşmandan gelir eylemi.

Boş konuşma dul söz can semirtmez,

Tanıdı küçükken yiğit er olduğu.

Tanınıp kendi doğduğu toprağında,

Alıştırdı halkı kendi arzusuna.

Sarı Üysin dayısını aramaya çıktı,

Biri diye üç yurdu katlanır tenkide.

Dayıları Dosımbek, Ömir denen,

Üç cüzda tanınmış emin erler.

Miğfer, zırh giyerek, kılıç kuşanıp,

40. Halk düşmanına göz açtırmadan yere atıp çiğneyen.

Yarışlarda bükmeyen o dizini,

Yürek idi sadece manalı söz söyleyen.

Uzak yerden yalnız kızdan doğan oğul,

Beklerdi doğum vakti bir görmek için.

Seksene gelip attan inen vakti,

Köyden dışarıda öğle yemeği yemez.

Dağılır kendiliğince halkın işi,

Tavrı ile haylazlara imkân vermez.

Caneken onların yanına gitmek istedi,

50. Onlardan hayır dua, talim almak istedi.

Gün doğsa halk başına, şayet âlem,

Arka tutarak ağırlığını koymak istedi.

Caneken, dayımı göreyim diye,

Bir gidip hal hatır sorayım dedi.

Yanında yoldaşlığa Köbeş Eri,

“Yalnız gezme benimle gel”-diye.

Yol aldı iki yiğit özel atlanıp,

Tobışak tulpara binip kanatlanıp.

Sanki Caneken gidiyor uçup,

60. Şahin gibi engelsiz tezirek.

Caneken Köbeş ikisi

Öylece yürüyüp gider.

Yürüdüğü yol çok uzak,

Vakitse geçiyor çok hızlı.

Atı iki nallayıp,

Giyimi nice değiştirir.

Kalın başlığından,

Altı tutam geçiyor.

Atın durumu zayıf, rengi yıprandı,

70. Dağ aşıp, su geçiyor.

Bir ay sekiz gün yol yürüyüp

Sarı Üysin'e ulaştı.

Dayısı köklü soylu,

- Dosımbek ile Ömir'in.
Yeğenim arayıp geldi diye,
Gönülleri çok hoşnut oldu.
Yeğenini görüp sevinerek,
Dosımbek çok üzülüp ağladı.
Dayısını gördükten sonra,
- 80.** Canibek oldu mutlu.
“Dayı yurdun kim idi?”-diye,
Soran kanun var mı soyunu.
Düğüm düğen bilginler,
Benzeyen simanı fark eder.
Dayının gönlü hoşnut oldu,
Yeğeni bakıp sınıadı.
“Er yürek bahadır olur” diye
Yeğeninden gönlü razı oldu.
Er gövdeli yüzü,
- 90.** Dosımbek'in hoşuna gitti.
Esen-salam cevabı,
Sarı Üysin'in hoşuna gitti.
Sarı Üysin'in insanı,
Selamı hoş karşılar.
Dolaştırarak köyü,
Hürmet edip onu ağırlar.
Bunun hepsi o ulu halkı
Dosımbek ile Ömir'in,
Saygısı diye duyar,
- 100.** Öyle anda bir iş,
Halkı şaşkırtıp bırakır.
Canibek'e bir yaşlı,
-“şifre çağrın ne?”-diye sorar.
Canibek buna cevap veremedi,
Tereddüt içinde kalır.
“Abak-Kerey halkı”-diye,
Dosımbek cevap verir.
Çağrısız halkta bereket,
Olmaz diye duyar.
- 110.** Halk başına iş gelse,
Çağrıyla düşmana çıkar.
- Çağrısız olursa Abak halk,
Ondan da bir doğar.
Yarın bir gün onun adını,
Halkı çağrı yapacak.
Çağrı, halkın muskası,
Çağrı, fikrin çırağı.
Çağrı, tüm halkı
Bir tepeye toplar.
- 120.** Diye ihtiyar inledi,
İnlemesinde var keder.
Canibek'e bu öğüt
İç açıcı olmaz.
Canını yiyormuş gibi olur bir kaygı,
Yediği yemek içine yaramaz.
Üzgün halkın ümitsizliğın,
Tekrar nasıl düzeltir.
Serçe dahi öterken,
Çağırıyor serçeyi.
- 130.** Ata binerse çılgılla,
Atı neden çağrı olmaz.
Bunu düşünüp sabırsızlanıp,
Gece eve gelmez.
Bozkıra yatak açtırıp,
Bozkırda yatıp düşünceye dalar.
Gece boyu uyumadan,
Öğlene kadar kalkmaz.
Bir günü gece Dosımbek,
Yeğenini her zamanki gibi yoklar.
- 140.** Sabaha doğru yanından,
Görür iki bozkurdu.
Biri baş biri ayaktan
Caneken'i izliyor.
Gökbörü koruması bu,
Dosımbek duyup şaşardı.
Caneken'in kişiliği,
Zaten onun hoşuna gitmişti.
İki olsa biri bu,
Biri olsa görünüşü diye,

150. Dosımbek, hayat sınıamıştı.
Gövdesi asıl uyluğu,
Gevşek mi diye ağlayan.
Akıllı zeki bilge,
Azılı yaşlı aslan.
Dosımbek'e yeğenin
Diğer işlerini de tam beğenmişti.
Canibek o yaz gezerek,
Dayı yurdunda kalır.
"Sonbaharda dönsem" diye,
160. Gök Besti'(beş yaşındaki at)yi istedi.
Gök Besti'yi vermeye
Çocukları kıyamadı.
"Vermeden de alırım" diye
Canibek yeğen ısrar etti.
-Bir tay etmez yeğeni,
Yeğen deme dayı,
Dost düşmanın demez mi,
Tay kadar yok değeri.
Bu söz giderse kulağa,
170. Hasımların olacak mutlu.
Dediği anda Dosımbek
Çocuklara öğüt verir.
-Dışı tüy, içi bok bir tay,
Yeğenim gerçekten beğendi ise.
Vermezsek böyle bir tayı,
Halkına ne der gidince.
Gök Besti gibi yilkının
Ağında var ki yağız tayları.
Onlarda bugün yarın,
180. İyi at olup çıkar.
Yeğen nazı çetin,
Düşmüş ona nazarı.
Vermezseniz elinizle,
Halkınızı yarın kesecek.
Gökbörü eşlik ediyor,
Hakkını memleketten alacak.
Eğer böyle bir yiğide binmeye,
- Gök Beşli gerçekten yakışsa,
Olmamalı içinde ukdesi,
190. Der ihtiyar Dosımbek,
Samimiyetle der.
Çocukların en küçüğü,
Söz dinlemez şımarık,
Ona aitti Besti,
Yılkı işinde uzmandı.
Onu güçle zorlasa,
O da atağa geçer.
Kızarsak atağında
Hemen gemileri yakacak kadar sertti.
200. O zaman çok zorlanıp,
Gönlünü düşünceler yaktı.
-Çocuklarım başkaldırdı,
İsteddiği bir tayı vermedi.
Sarı Üysin'e birey olup,
Dosımbek nasıl gelmişti bu zamana.
Diye suçlayıp yeğenim,
Sövme lütfen sen bana.
Düşüp duruyorum,
Sayar halkım beni.
210. Benden olan oğullarım
Kıymetimi bilmiyor.
Halk içine düşman gelse,
At eyerleyip onlar binmez.
Babaya oğul çekmedi,
Bu zaman öyle gün, dedi.
Attan inmişim artık,
Kaderime razı olmaya.
Altmış yıllık yoldaşıma,
Zırhımı vermeye.
220. Kalkan, yay, kılıcım,
Hatırlatır ihtiyar beni.
"At toynağına tay basar"
Diye atasözü var mıdır?
Gök Besti'nin kardeşi,
Gök Kunan'ı al şimdi.

- Bu oldu, biriciğim,
Dayının sana verdiği.
Razı olup ata bin,
Halk neyi duyup konuşacak.
- 230.** Gelecek yıl Abılay
Asker toplayıp sefere çıkacak.
Hasmına giden Kazak
İntikamının peşine düşecek.
İlan etti tüm Kazaklara
Burada bir gün kalacak.
Silah alıp, kuşanıp,
Onun ile gitsen çok iyi.
Abak'ta yatan uçsuz bucaksız bu halk,
Hasmına karşı ordu kuracak.
- 240.** On sekize geliyorsun,
Hayır duamı verdim ben sana
Savaştığını yenersin,
Belki bu savaşta,
Halk ağzında ünlenirsin.
Arzu ettiğin, muradın gibi,
Kabul olur duyarsın sen de!
Kazak'ı üç yıl önce düşman kesti,
Kan döktü mal mülkü yağmaladı.
Dolanıp Alatau'yu, Arka'yı aşır,
- 250.** Hazırlığı bunun için Abılay'ın.
Dosımbek anlatınca bu mevzuu,
Verdiğini dayısının kabul etti.
Dayı, öfkelenme, hayır dua ver-diye,
Caneken hemen eğilip elini duaya açtı.
Dua alıp, zırh kuşanıp obaya geldi,
Köyden elmas çıkar, gördü her yerde.
Kerey halk saygı gösteren halktı,
Çoğu eğilip birazı hizaya geldi.
Gök Kunan kıştan çıkınca oldu Dönen
- 260.** Kısırın kendine has sütünü vererek bekledi.
Kunduz gibi tüyü döküldü, hareketliliği arttı,
Aşağı-yukarı yuvarlandı, oldu çevik.
Abılay ferman etti yiğitleri toplayın,
- Toplandı etrafına çok ile nice.
Üç cüzün ne kadar yiğidi varsa atlandı hepsi,
Belirsiz sonunun ne ile dinceceği.
Açık şekilde silah kuşanmış erler oldu bir grup
Bir hareketle yürüdüğü yere telaş verdi.
Kerey'den sadece çıktı on iki adam,
- 270.** Caneken onların tayfasında bulundu.
Caneken Gök Dönen'e bindi,
Zırh, silah encamlarını yanına aldı.
Zırhını giydi, seçerek silah aldı,
Sırtına kürkünü çıkararak heybetli oldu.
Abılay başbuğ, asker başı,
Tahminen kırka gelmiş onun yaşı.
Han olup, tahta çıkıp hüküm sürmüştü,
Kazakların o andaki padişahı.
Refah içindeyken halkını düşman kesti,
- 280.** Halkını mağlup edip mal mülkünü götürdü.
Bu sebepten dolayı o intikam almak için,
Donanarak düşmanına olup üstün.
Kalabalık ordusuyla gitti Aladağ'a,
Ganimet getiririz diye yurda hediye.
Kaldırıp Abılay'ın altın sancağını,
Çağrıyla yiğitleri gitti düşmana.
Abılay gök atlı bir oğlan gördü,
Tam değil, tanyamadı, eksik gördü.
Caneken yanı başından geçiyordu,
- 290.** Abılay göz ucuyla baka kaldı.
Gök atı küheylan asıllı yılmı mıymış?,
Oğlanın yüzü farklı geliyor.
Gök ata sanki bozkurt binmiş gibi,
Abılay düşünceye daldı bundan dolayı.
Varmış ordusunda nice kıymetli atlar,
Bindiği gibi hızlı sağlam, elverişli uzun yola.
Kafile içerisinde fark etti,
Caneken ile (atı) Dönen'e gözü düştü.
Yapır ay (Ya pirim ay) bu bahadır olur mu ki,
- 300.** Yoksa atı yoran bir kütük müdür.
Bir deneyeyim bugün gece bakayım,

- Denememden sonra kahraman çıkacak mı?
Diye düşünerek iki bahadır çağırdı.
Onlara böyle verdi görev;
“Bugün gece konağımız Ağaç Türbe”,
Diye oraya bu ikisini gizlemiş.
-Oğlanı o mezara göndereceğim,
Mezardan odun getir diyeceğim.
Hayalet olup geldiğinde korkutunuz,
- 310.** Bakalım bahadır mı yoksa boş değersiz mi.
Yiğit er olsa gösterir o kendini,
Talebi kale bozmak yaman yiğit olmak mı.
Düşmandan ganimet almak için gidiyorsa,
Gitmeden bilip ölsün ham olduğun.
Ganimet uğruna çocuklukla gidiyorsa,
Düşman değil bizzat kendin bitir işini.
Biriniz atını, diğeriniz silahlarını ganimet alın,
Gözüm düşmüştü o Gök ata.
İki bahadır halk yanından geçip, uzaklaştı,
- 320.** Gider gitmez mezar içine yerleşti.
Akşamüstü kalabalık ordu yorulmuştu,
Mezara yakın yere konakladı.
Kalabalık ordu iniyordu su kenarına,
Fermanı Abılay’ın hala aklında.
Acımasız görmüş bilmiş halk reisini,
Gönderdi Caneken’i zor bir işe.
-Ey evladım, senden küçüğü görünmüyor,
Emret, iş buyur diyorsun sanki bana kendin.
Soğuk tarlada geceleyeceğiz,
- 330.** Han’a bir hizmet edecek anım geldi.
Yoldaki Ağaç Türbe mezara git,
Eline sağlam bir halat al.
Han için yemek ısıtmaya odun getir,
Böyle hizmet edersen çok makbule geçer.
Caneken o mezara ulaştı,
Atından inerek Gök Dönen’i bağladı.
Eğilip hemen oturdu Kuran okudu,
Kalktı da (ağacı için) mezarlığı parçaladı.
Kabirden iki bahadır kalkıp çıktı,
- 340.** Çılgılığıyla geniş âlemi dar etti.
-Mezarımı neden bozuyorsun?-diye,
Ak kefenle birden saldırdı.
Caneken o ikisin yakalayıp,
-Hakkımıza Kuran tilavet ettim,-dedi.
Siz ölen ruhlar değil misiniz, diri Abılay,
Ölecek açlıktan orada yatıyor,-dedi.
Öyle deyip o ikisini fırlattı,
Görmedi tırmandıklarını oğlak gibi.
Odunu eşit yapıp ata yükledi,
- 350.** Kampa getirip atın başını bir çekti.
Bu birinci sınanması Caneken’in,
Çift bahadırın birden korkuttuğu,
“Genç oğlan ikimizi aynı anda fırlattı”,-diye,
Utandılar Abılay’a onlar söylemedi.
Kendileri Abılay’dan hep kaçtılar,
Yaklaşmadan uzak yerde saklandılar.
Başkalarına olan işi anlatmaya,
Korundu, sakladı, utandılar.
Kalabalık ordu Alatağ’a konuşlandı,
- 360.** Dağ aştı, ormanlarda gölgelendi.
Gece yürüdü, gündüz uyudu bazı vakit,
Sıcakta su kenarında saklandı.
Caneken yatsa yalın yatıyordu,
Uykuya üç gün üç gece dalıyordu.
Ordunun başı geçen yerden,
Dört günde zorla, ancak geçiyordu.
Caneken derin uykuya daldığı anda,
Dinlenirken bir rüya gördüğü anda.
Gövdesini bir soğuk sarmaya başladı,
- 370.** Yılan gördü o gözünü açtığı anda.
Hareket ederse yılan onu sokacak,
Hareket etmezse kim bilir nereye gidecek.
Ağzını açmış Caneken yatıyordu,
Yılan girdi ağıza sürünerek.
Tam o sırada kafasını sıkıştırdı,
Kıvrımlı vücudu zıplıyordu.
Caneken onun kafasını çiğneyip tükürdü,

- Yankılandı gülüşü Aladağ'da.
Bu ordu Aladağ'a doğru ilerledi,
380. Önü arkası bir birinden geri kalmadan beraber yürüdü.
İyi ata binen neşeli grup önünde,
Cabı (basit at ırkı) binen bazıları birbirine yakın yürüdü.
Caneken'in Gök Dönen'i hızlanıyordu,
Orta hızla koşan koşu at takılmadan.
Bundan dolayı geçip geldi bir yarım adaya,
Er Caken kemerini çıkardı dinlenmeye.
Bir yatınca üç gün üç gece uyur zamanları,
Vakitte hissetmez hiçbir canı.
Yatıyor dört ayağı dört yanında,
390. Üzerine elbise örtmeden uyur yine.
Seher vakti uykunun tatlı zamanıydı,
Bir güç Caneken'i çok ezdi.
Pis koku şah damardan geçiyordu,
Buruşturup, yuvarlatıp bakır tomurcuğu.
Bir baktı kocaman bir ayı idi,
Oldukça da acayip alp imiş.
Rahat vermeden sürekli dürtüyor,
Av olsa da acımasız zalim imiş.
Caneken onu gelip sürükledi,
400. Yükleyip Gök Dönen'e gitmek istedi.
O sırada geriden gelen bir gruba,
Hediye için eyere asın diye verdi.
Onlara dedi "ben bunu dövmedim"
Derisini ufak olsun çekmedim.
Bir bağırdım sesimden korktu öldü,
Ondan başka buna düşmanlığım yoktu.
Dedi de Gök Dönen ile beraber,
Seferin yönüne doğru devam etti.
Kesenler kara ayının karnını açıp,
410. "Anlattığı bu oğlanın doğru" demiş.
Aladağ'ın ağzına geldi ordu,
Gürültüsüz dağ eteğine yabancı olarak geldi.
Savaşı yarın sabah başlatmak için,

- Düşmanına Abılay Han haber verdi.
Abılay haber verdi Han Suan'a:
-Gelmiştir Kazak ordusu intikam almaya.
Geri verse tüm hasarı eksikliği ile,
Dokunmayız huzur içinde olur her bir can,
Olmazsa karşılaştığımız meydana gelsin
420. Sözüün doğrusu zırh giyen ere zeval.
"İslık çalan geyiğe vebal olmaz",
Suan Han ikisinden birini seçsin.
Deyince Suan Han sinirlenmiş,
Gösteririm diye Abılay'a inat etmeyi.
Sabah olunca kalabalık ordu ile karşı saldırıp,
Alacağım diye ferman vermiş bir tepeyi.
Gece boyu düşman ordusu toplanmış,
Kimi atlı kimi yaya yığılmış.
Kimileri evlerinde duramadan,
430. Ordunun yanına gelip sokulmuş.
Seçilen Kazak ordusu da ata bindi,
Yay çekip, mızrak ile safa girdi.
Çimende yürüyüp, hazırlanan orduya kolay mı dokunmak
Şafak vakti düşman ordusunu koyun gibi kesti.
Düşmanları hazırlığını tamamlamadan,
Kazaklar yaptı kıyım feryat ettirip.
Düşman kaçtı, yerine Kazak geçti,
Üstün geldi, uygun saat durdu anlattı.
Gün boyu savaş oldu, ücra yerlere kadar kesti
440. An geldi orduya da dinlenir vakti.
Düşmandan çok malı mülkü ganimet alıp,
Sakin güçlü Kazak ordusu çıkıp gitti.
Tan ağarmaya başladı,
Sabah altına bakınca,
Parça parça toz çıktı.
Toz altına bakınca,
Sayısızca çok düşman çıktı.
Karışarak iki taraf,
Kızıl kana bulandı.
450. Sadır çıktı başkaldırarak,

- Aktı kan coşarak.
Dolan Ciren (ciren-kırmızı renkli at) altında,
Yaya aldırılmaz uçar.
On sekizde yaşı var,
Otağ ev gibi başı var.
Kazak'tan gelen erleri,
Yer kalmadı gizleyecek.
Sadır çıktı haykırıp,
Ruhunu su gibi savurup.
- 460.** Kazak'tan gelen erlerin,
Kırıp sürdü hepsini.
Mızrağıyla batırıyor,
Batırdığı yeri boyuyor.
Karşı gelen bahadırı,
Fidan kadar görmeden kesiyor.
Düşmanın ordusu atağa geçti,
Kazak ordusu kaçtı ya.
Aktanger yaralanınca,
Abılay Han fena şaştı ya.
- 470.** Caneken dedi,- Gideyim,
Mızrağımı elime alayım.
Sadır ile karşılaşıp,
Bir çatışıp kalayım.
Sadır'ı yere savurup,
Dolan Ciren'i alayım.
Köbeş:
-Bekleyedur, ey, oğlum,
Değil bu toy (düğün), oğlum.
Kendin kazara gidersin,
- 480.** Gitme buna bırak, oğlum.
Canibek:
-Sadır ile boğuşmadan,
Ak mızrakla dövüşmeden,
Arayıp gelen düşman ile,
Bir çatışıp kalmadan,
O kişiyi karşıma alıp atışmadan,
Dayanmaz bir sinsi gibi,
Boş dönersem ayıptır ya,
- Kızıl kana batmadan!
490. Kılıcı çekti kınından,
Oyun değil gerçekten.
Deh deyince Gök Dönen,
Aktı bozkırdan.
Caneken'in bindiği,
Doğan türünden Gök Dönen.
Karşısından gelen Sadır'ın,
Durakaldı yanı başına.
Şahin gibi saldırdı,
Türkmen gibi kapıştı.
- 500.** Buğra gibi çiğneşti,
Boğa gibi güreşti.
Aygır gibi çarpışıp,
Cart-Curt edip durdular.
Birinci silah kullanılıp,
Püsküllü mızrak aldılar.
Aralıksız mızrak kullanıp,
Gözlediler uzağı.
Kavga eden iki aslan,
Namus için çarpıştı.
- 510.** Sadır orada astı,
Erliğini halka gösterdi.
Saldırıp gelip saplayınca,
Gök Dönen'in kığına,
Canibek'i bindirdi.
Eyere yerleşince,
Sinirden cesaretlenir.
Çulha kuşu gibi bu diye,
Sadır'a mızrak sapladı.
Sadır'a yer kucaklatarak,
- 520.** Dolan Ciren'i alır.
Heybetiyle atlandı,
Bağırıp çağrı yaptı.
Öldürdüm diyen Sadır'ı,
Sesi yer parçalıyor.
Dolan Ciren'e binince,
Obasına doğru döner.

- Abılay'ın yaya olduğunu,
Caneken fark ediyor.
Gök Döner'i hizaya getirip,
- 530.** Yanı başına çeker.
Han'ın önünü Caneken,
Çiftiyle beraber kuşattı,
Döner de olsa bininiz diye,
Han'a istekte bulunur.
Atından inip saygıyla,
Ata bindirmek ister.
Fakat ona Abılay,
Kafasını yalnız sallar.
Kara'nın atına binilmeyeceğini,
- 540.** Kara'nın yarısı bilmez.
Bey'i Caken anlıyor,
Örf âdete uyacak an değil,
Halkın işi daha değil.
Düşman içinde gezerken,
Böyle gönlünü ferah tutma zamanı değil
Bunu düşman anlarsa,
Toplanıp hepsi gelmez mi?
Kazak Han'ı öldürüldü,
Veya kendi öldü diyerek,
- 550.** Etmez mi halkı rezil.
Onu düşünen Caneken,
Emir verdi öfkeyle cesur,
Abılay Han'ı ikna etmeye:
-Bu ata binmezsen,
Benimle beraber gelmezsen,
Öldürüp hasmın seni gider diye,
Kazak'ın yeri kalmaz gider diye,
Böyle karanlık günde,
Kemikten namus geçer diye,
- 560.** Böyle nama kalmayayım,
Çatışmaya seni bırakmam.
Düşmana seni vermektense,
Öyle eziyet görmektense,
Kılıcımı kanlarım!
- Diye Canibek hazırlandı,
Kılıcına davranınca,
Hiddetini görünce bahadırın,
Han'da takat kalmadı.
"Sabır, bahadır, sabır",-diye,
- 570.** Döner'in yanına çekti Han.
Altına atı çekince,
Kamp tarafına gitti,
Canibek ona eşlik ederek.
Ulaştırdı askeri kampa,
-Kavmin sağ-salim iken,
Dedi Han'a -Korkma!
Böyle deyip er Canibek gitti,
Düşmanlarını eksiltilip dürüp gitti.
Attan başka, ganimetten yüksük dahi almayıp,
- 580.** Kampa döndü kemerin çıkarıp dinlenmeye.
Abılay kampa gelince dinlendi,
Gürbüz hasmının az kalmıştı canını almasına,
Bundan dolayı kendi adamı kılıç çekip,
Kıymasına az kalmıştı ötkenci canına.
Nasıl olsa ne olsa da oldu esenlik,
Dağıldı başa gelen bu kötülük.
At verip, karışarak alıp çıkan,
Şimdi sıra oldu o oğlanı dinlemekte.
Bindiği o oğlanın Dolan Ciren,
- 590.** At idi ya eskiden Sadır'ın bindiği.
Sadır'ı alıp, beni kurtaran o,
İyi olur o oğlan hakkında bilmek.
Ey haberci, sen şimdi atına bin,
Sana çok önemli görev vereceğim.
Gök Döner'i meydanda veren biri,
An geldi iade etmeye at ve eyeri.
Gök Döner ile beraber gidip gel,
Sahibi oğlan yığıdi bulup gel.
Atını Han elinden alırsın diye,
- 600.** Davet edip onu buraya getir.
Gök Döner ile beraber geziyordu,
Yılıka böyle küheylan çok az idi,

- Gezerken kampın sonuna doğru
Canibek atını tanıyıp yakaladı.
-Tanıdıysan Han'a giderek atını al,
Bu konuda Han'ın sana diyeceği var.
-Han'a niçin geleyim bir tay için,
Gelmedi diye Han'ına git de söyle.
Gelmem çağırrsa da Han'dan ne alacam,
- 610.** Ne diyecek çağırınca Han'ın bana?
Deyince, var diye halkı için sözü dediğinde
Dedi o: -Sağ dizini verirse gelirim.
Han benim halkım için dizin versin,
Aziz başım bir kurbanlık düzde ölecek.
Halkımın penceresi diğer halklarla eşit olup,
Dumanı yükselse düzelerek.
Dedikten sonra haberci geri gitti,
Bahadırın Han'a armağan ettiği sözü ilettiler.
Eksiksiz dileğini tam anlattı,
- 620.** Değiştirmede hepsini tek tek ilettiler.
Han dedi: Neden yanında getirmedi buraya,
Erlüğünü göstermişti o burada.
Bahadıra saygı gösterip getir buraya.
İsteddiği sağ dizimi verdim ona,
Evvelinde o Sadır'ı aldı tek başına.
Ondan sonra halkı korudu çıkıp köşeye.
O tehlikeden beni alıp kurtardı,
Tuhafça konuşsa da bunu hatırla.
Onun için kendim gelmek zorundaydım,
- 630.** Demesin bahadır beni görmezden geldi.
Fakat sarayın işi beni bırakmıyor,
Yarıncı görevi çizmeli.
Haberci geldi yine yel gibi uçup,
Dizin büktü, saygı gösterdi yere eğilerek.
-Han kendisi sizi görmeye gelecekti,
Bırakmadı sarayın işi sıkıştırarak.
Kendin gel yolun adam, bahadır oğlan,
Talebin yerine getirildi noktası noktasına.
Han size sağ dizini verecek oldu,
- 640.** Geldim o haberi vermeye de.
- Talebin yerine getirilecekse geleyim diye,
Han verirse sağ dizini alayım diye.
Atına bindi de gitti oraya.
Karşılaşıp Han'a saygımı göstereyim diye.
Saraya yakın gelince attan indi,
Edeple Han'ın gelip elini sıktı.
Eğilip sağ dizine uzanıverdi,
Gelince gücü düştü ruhu uçtu gitti sanki
Uzanarak doğrusunu beyan etti,
- 650.** Abak'ın tüm durumunu açıkladı.
Biri ekince altı çavdarın yetiştiği,
O yeri ver diye tamamladı.
Abılay bu sözlere tamam dedi,
Verdim bu dileğini sonunda dedi.
Kerey'i kendin toplayıp yönet,
Saraya direk ol bahadır dedi.
O anda Hanın danışmanı,
Tilenşi denen bir bey idi.
Bu işin aslı astarın,
- 660.** Halktan duyunca öğrenir.
-Yerden çıkan yedigen,
Bu ne kadar kurnaz dedi.
Bu yaş sap çocuk alsa tam dizi,
Yarın hepsine kıyacak.
Kerey denen işte, yalnızca az halk
Göçün sonunda yürürdü.
Etekten saray dikecek.
Bir hilesi olmazsa,
Başka yok mu talebi.
- 670.** Böyle denebilirse ihtiyarın,
Çarpılmaz mı yüreği.
Kubbesi yok sarayın,
Çatısını ne tutacak?
Diyerek sinirlendi Tilenşi,
Abılay Han'a gelmişti.
Kapıdan girer girmez,
Abılay, Abılay demişti.
Sarılıp yatan dizinde,

- Bu kişi kim? Diye söylenir.
- 680.** Abılay onu fark etti
 Demesinde anlam vardı.
 Bahadıra gösterdiğim saygımı,
 Kıslandı diye çok şaşıldı.
 -Bunun kendisi atlı savaşçı ya,
 Kale bozan erim ya.
 Tilenşi senin neyin gitti,
 şımartan ben kendimim ya.
 Kale alan erim ya,
 Bin kişilik perim ya.
- 690.** Tilenşi senin neyin gitti,
 şımartan ben kendim ya.
 Bunun kendisi Kerey'im,
 Yeni doğmuş bahtım, sevincim.
 Genç de olsa baş olan,
 Canibek isimli nderim.
 Vereceğim buna çok daha,
 Yeri de bunun çok yukarı.
 Bozarım deme, Tilenşi,
 Benim istediğim dostluğu.
- 700.** Talebini yerine getirdim bahadışın,
 Merhemini veririm atının.
 Ak sancak verdim halkına,
 Halkın talep ettiği hakkını.
 Kendisine verdim beş silahı,
 Tolga, zırhtan seç al.
 Helallik için dş arpan,
 Bahadışın şartı Han'a vacip.
 İkramım ona çok daha.
 Hizmeti bunun çok paha.
- 710.** Diye Abılay bahadışı,
 Göklere bir çıkardı.
 O anda kalkıp Canibek,
 Başını kaldırıp baktı.
 Konuşmaya hızlı hazırlanıp,
 Dikkatini Han'a çevirir.
 Kana dolup gitmiş gibi,
- Ateş saçıyor göz nuru.
 -İzin verirsen Han Bey,
 Sadece birkaç şey diyeceğim.
- 720.** Söz sırası çok idi,
 Sırasını kendim alayım.
 Sizin verdiğiniz mevki ile
 Pahanızda olayım.
 Halkım için siz için,
 Akıllandırmak için bir şey yapayım.
 Eziyeti efkâr olmasın,
 Tilenşi denen kütüğün.
 Diye bahadış isteyince Abılay'dan,
 Alev aldı bahadış kor olup yanan.
- 730.** "Al" dedi Han Abılay, dileğini,
 Bahadışım önüne kimse koymasın engel.
 Canibek:
 -Ey Tilenşi, kurnaz ardıcım,
 Neredesin düşmandan sancak alsan?
 Yiğit isen o savaşta,
 Neredeydin gayret gösterdin mi?
 Düşmanını yenerek halkımın,
 Tazmin etmeye başkşesini.
 Dizine Han'ımın
- 740.** Neyin gitti senin?
 Halkımı da benim sorarsan,
 On iki Kerey cinsiyiz.
 Ağzım kadar karışım,
 Gergiye koysan düzelmez,
 Ağaçtan çıkan eğriyim.
 Yılkıdan doğan eksiğim,
 Neden çok bana iliştin?
 İnsana yoktur düşmanlığım.
 Koyunda kahve kuzuyum,
- 750.** Halkım için savaşta,
 Kurban olmaya hazırım.
 Halk sahibi Han'ımdan,
 Yenildi diye düşmanımız,
 Korundu diye dağımız

- Geri geldi diye halka mal mülkünüz,
Sevindi diye hiddetiniz,
Büyük insanlarsınız hepimiz,
Müjde istemeye geldim.
Bıçak çekme akılsız,
- 760.** Kan kaybından gidersiniz.
Han sözünü tartışma,
Doğan cansın nikâhsız.
Kendi babanı sorarsan,
Bekbolat denen köle idi.
Anneni benden sorarsan,
Sarı Üysin'in cariyesi idi.
Ganimet getirip Dosımbek,
Cariye olarak almıştı.
Dengim diye tanıyıp Bekbolat,
- 770.** Dayımdan istemişti.
Hediye etmişti o zaman,
Doğan onlardan sen dedi.
Sen bana burada kızacak
Han önü güç yeri mi?
Berdaulet ile Dosımbek
Bekbolat ile eşit miydi?
Canımı koru Tilenşi,
Kızdırmayasın sen beni.
Kaybol bu saraydan,
- 780.** Durmasan şimdi ölmeye.
Sakalını saymasaydım
Sırtında otuyordum
İndirirdim ben seni.
Bu defa savaş öyle tamamlandı,
İntikam güden Kazaklar zafere erdi.
İade aldı savaşta giden itibarını,
Kazaklara ganimete mal-mülk yığmış,
Ganimetle ordu geri gelmiş idi.
Ganimetler meydana sığmıyordu,
- 790.** Canibek ganimetten uzak durdu.
Kalbi bir sebepten huzursuzdu,
Etrafına bir grup halk geldi konakladı.
- Birer gün o arada onları gözetledi.
Caneken nehir kenarında yıkanmak için,
Altına bir çınarın gelip durdu.
Oturdu elini yüzünü yıkamaya,
Suya girip serinleyip çıkayım diye,
Silahını çıkarıp ağaca asınca,
Bir kız duruyor suya atlamak üzere.
- 800.** Bu kıza hemen baktı bahadır tam o sırada:
-Söyle bana, nasıl düştün böyle ağa?
Peri kızı gibisin güneş görmeyen.
Karşılaştın, sevgili, ne tür zorla?
Düşman bastı halkımızı yakın günde,
Olmadı ondan beri huzur bizde.
- Can tatlı, canımı kurtarmaya yalnız kendim,
Gelmişim buraya dün gece.
Tanımadan, yol anlatmak olmaz idi,
Döküntü sözün yeri dolmaz idi.
- 810.** Hakkınızda öğrenince hakkımda anlatırım,
“Savaşta kadın-er ganimeti” idi,
-Aferin, peri zade, sözü cesur idi.
Söyledin ya adımı ne çok güç ile.
Benim adım Canibek, milletim Kazak,
Konuşalım, peri zade, yere insan.
- Canibek isen sana diyeceğim var,
Kılıç üzerine yemin verir halim var.
Öncelikle söz verirsen konuşurum,
Yoksa çağda değilim er özler.
- 820.** -Peki, tamam, perizadem, isteğini al,
İki ederse erin yüzü olmaz mı asık.
Pişman olma, ne istersen verdim sana,
Kalmasın gönlünde zerre keder.
O zaman erlik sırrımı anlatacağım,
İman gibi hayattaki gerçeği anlatacağım.
Ölüme hazırlanıp nice gündür,
Yaşam çok değerliymiş onu bildim.
Sevdiğim Sadır idi, can yoldaşım,
Yemin etmişti beraber taşımaya hayat yükünü.

830. Gitti halkı için olup kurban,
Ben kaldım tekmesinde çakır günün.
Bu yüzden ben hayattan kaçıp geldim,
Ne bulur bahtsız can nasip gören.
- Karşılaşan baht ile talihsizin biri olmuşsun,
İlk önce dileğime ehemmiyet versen.
Savaşta kadın ganimet yenen için,
Kim yok eder muzafferin böyle gücünü,
Olur, çare, halka ortak söze danışman.
Çağdaş, kalp hissiyle anla beni.
840. Hor görme, hora talip canımı dinle,
Olayım ebedi helal yârin beni kucaklasan.
Değer bilmez can eline düşmektense,
Razıyım kara yer şimdi yutsun beni.
Zorlarsa zorlasın halktan meşhur kimseler,
Dileğim bana hayırlı iyi gün ver.
Kafamı o anda kesiver,
Bağlanmasın ayağına hiç talihsizlik kösteği.
Pişman olmam öz yoluna canı versem,
Yaşamam artık diri, kanını görsem.
850. Kılıç yüzüne ant olsun bu söylenenler,
Yaşamın güzellik arın versem.
Anlaştılar bu söze ikisi de,
Ağaçtan kız atlayarak, indi yere.
Caneken avuçlarıyla yakaladı,
Güzeli sevgiyle kucakladı belden.
İkisi el ele obaya geldi,
Bunları oba da gördü, dost da gördü,
Deyince “Er Canibek kız getirdi”
Abılay göreyim diye otağa girdi.
860. Güzeli görür görmez gözü karardı,
Olmuş gibi o saatte kendi deli.
“hediye bahadır, hediye ver” diye bizlere,
Han, asil kızı isteyip çok rica etti.
-Han Bey, bini sizin biri bizim
Andı var kıza veren kardeşinizin.
Vermiştiki kılıç üzerine büyük bir ant,
Canımı bağışlayın zavallı kızın.
- Ey bahadır bize hediye vermedin mi?
Canını kızdan üstün görmedin mi?
870. Ben ona verdiğim için başta bir söz,
Söylenen iticilikle açıldı aramız.
Deyince “adalet, efendim” diye kız eğildi,
Gevşeyip eklemeleri tez büküldü.
Davamı söyle! -diye Abılay izin verdi,
El olmaz kızın büyüğü tez bozuldu,
-Müsaade versen söyleyeyim davamı.
Halk bilsin zatımı,
Ganimet de olsa hanım zat
Kalabalığa atma kadını.
880. Suya da düşüp yok olmadım,
Gelmişim er diye bu bahadıra.
Onun da günü tam şimdi
Kız çok zavallıydı,
Andından geçip anında,
Kurduğu düşü çatladı.
Vefat etti erim dövüşte,
Yenildi halkım savaşta.
Başımdan talihim uçunca,
Vardım şimdi tüm ulusa.
890. Halkımdan kalsa bir tembel,
Katılıp sana bir ömür.
Doğurmak istedim bir oğul,
Kahramanını halkın sıradaki.
Alacak halkımın öcünü,
Pençesini düşmana salacak olan.
Büyüteyim diye şimdi bir oğlu,
Sadır’ın devam eder sanatın.
Ulaştırmadı Kудay (Allah) murada,
Kahrı kaldı yürekte.
900. Kahrı ateşi bağlayıp,
Ulaştı ta kemiğe.
Ormana ondan gitmişim,
Kurtulamayacağımı bilmişim.
Yastığımı alıp yatmağa,
Canımı bağlamıştım bir kumaşa.

- O anda geldi Canibek,
Dolan Ciren'den tanıdım.
İntikam alma vakti geldi diye,
O anda uydurdum buldum.
- 910.** Bahadır naiftir kandırayım,
Güneş batıncaya dek oyalıyım.
Gece sakın yatakta,
Hançerimi kanlıyayım.
Sadırım için intikam alsam,
Kalmazdı başka isteğim.
Diye düşüp şimdi o an,
Çarem nice aldandım.
Veren kendin davamı,
Sözümün söyledim sonunu.
- 920.** Sadır erin yokluğu
Böyle erler ortamı
Yüreğime dokundu.
Halkı için meydanda
Canını veren Sadır Bahadırı.
Yokluğun senin burada,
Getirdi özge kişilere hakkını.
Mızrağının sapı kırılmasaydı,
Biner miydi hasmın atına,
Köle horlar mıydı zatını?
- 930.** Diye ağlayıp durunca,
Abılay Han haykırdı
-Ere iftira atan
Bırakmayın bu kadını.
Dövüşerek yendi Sadır'ı,
Horluyorsun neden bahadırı?
Biliyorsan akılı,
Kirlletiyorsun neden adımı?
Böyle gönlü pise,
Kirlletirmeyin çadırı.
- 940.** İstedığı davayı verirdim,
İstemedi sonunda.
Hasımlığa vardı,
İntikam alacağım diye baş kaldırdı.
İntikam alacak yosmaya,
Vurunuz kırk kırbacı.
- Dediğinde Er Canibek kılıç aldı,
Derinden kız da aşkına nefes aldı.
Parladı kılıç yıldırım gibi,
Kızın kafası eşğe düştü kaldı.
- 950.** -Kavuşturayım Sadır'ına haydi git,
İstemedim kız canına ceza vermek.
Eğer sen yer üzerinde diri gezsene,
Yoktur ere de ele de huzur.
Güzel kız böylece öldürüldü,
Bahadır da, Han da ona ceza verdi.
Caneken Abılay'ın otağına getirip,
Hediye olarak bıraktı Dolan atı.
O imiş Caneken'in ilk seferi,
Erliğinin rahatları kaçırın kavgası bir önce.
- 960.** Çıkmış on iki kez büyük savaşa,
Hepsinde de düşmandan intikamını almış.
Yazmadım bunun hepsini şimdi överek,
Yazdığım yalnız biri şimdi netleştirerek.
O zamanda kırdı gezen Kerey halkını,
Getirmiş Caken sonra Altay tarafa.
Caneken seksen yaştan aşmış,
Düşmana korku olmuş dosta sadık.
Ak sancağı nesline miras oldu,
Tavaf et halkım ondan örnek görsen.
- 970.** Adına kurban olayım mucizeli er,
Bir öğüt senin hakkında yazdım.
Nağme olan Dönen'in de Gök küheylanın da
"Keriboz" olup gelir yaygın perim.
Kazak'a Kafdağı kadar kale oldun,
Düşmanına yıldırım gibi çöküp korku oldun.
Savaşta diz bükmedin, davada vermedin,
Halkını Altay'a doğru, Or'dan getirdin.
Tüm Kazak vafını duyar oldu,
Halkın adıyla düşmana çıkar oldu.
- 980.** Hitabetinle, erliğin uygun olup,
Mucize adın halka çağrı oldu.
Bununla tamamlandı yazdığım yazı,
Kazak'a çağrı olan erin adı.
Dua et bunu okuyan topluluklar,
- 985.** Altay Kerey ozanı- Akit adım.

5. Dizin

A

a- (I) < a(l)- < al-“almak” > a(l)-(i)p > a(p)-_> a-
(krş. al- (I)

a. - p 627

a- (II) “almak” (yardımcı fiil) (krş. al- (II)

jat- a.- p yatmak 649

öñgerip a.- p eşitlemek 349

abaq “ulu, büyük anlamında boy adı ”

a. 112, 238

a. kerey elli 106

a.+ tñ 650

abilay “Abılay” (özel ad)

a. 230, 250, 263, 275, 287, 290, 294, 345,
414, 415, 469, 527, 537, 553, 581, 653, 675,
677, 680, 710, 730, 859, 874

a.-xan aqırdı 931

a.+ dan 355, 728

a.+ dñ 285, 324, 956

a.+ ğa 354, 424

abzal <_A. “değerli”

abzal kör- “üstün görmek”

a. k.-mediñ 869

adal “doğruluk, dürüstlük”

a. 707, 841

adaldıq “helallik”

a. 706

adam < A. “adam”

a. 269

a.+ ı 583

ağaç “ağaç”

a. 798

ağaç beyit “ağaç dergah”

a. 305, 331

ağat “döküntü, değersiz”

a. 809

aq (I) “ak, beyaz”

a. 04, 19, 293, 314, 32, 342, 483, 702, 847,
884, 968

aq (II) “kere”

a. 350

aqıl < A. “akıl”

a.+ dı 936

a. 153

aqılşı < A. + T. “danışman”

a. 657, 838

aqın “ozan”

a.+ ı 985

aqır- “haykırmak”

abilay-xan a.- dı 931

a.-gan 405

a.- ıp 458

aqır < A. “son, sonra”

a. 654

a.+ğı 919

a.+ ı 941

aqşam “akşam”

aqşam tüse “akşam üstü”

a. 321

aqıt “Akıt” (özel ad)

a. 985

aqtañger “Aktanger” (özel ad)

a.+ ge 468

al- (I) “almak” (krş. a- (I)

- a. 308, 332, 605, 705, 730, 820
 kök-qunandı a. 225
 a.- a jatpaqqa 904
 a.- adı 186, 713
 dolan-jirendi a.- adı 520
 a.- am 163, 609
 a.- amin 426
 a.- atın 894
 a.- ayın 471, 475, 642, 721
 a.- dı 490, 625, 946, 947
 a.- ğan 688
 a.- ğannan 34
 a.- ıp 280, 284, 441, 486, 587, 591, 600
 a.- iñdar 317
 a.- iñiz 599
 a.- maqşı 281
 a.- may 579
 a.- sa 663
 a.- sañ 734
- al- (II)** “almak” (yardımcı fiil) (krş. a- (II))
- minip a.- adı bin- 515
 kek a.- am öç al- 943
 kek a.- ar öç al- 908
 ilip a.- dı bağla- 272
 jol a.- dı yol al- 57
 kök-dönendi minip a.- dı bin- 271
 qabil a.- dı kabul et- 252
 qırşıp a.- dı sıkıştır- 375
 tınım a.- dı dinlen- 581
 kek a.- ğanğa öç al- 416
 bata a.- ıp dua al- 255
 qağıp a.- ıp 854
 ayta a.- madı söyleyeme- 354
- şağıp a.- maq sok-, ısır- 371
 kek a.- maqşı öç al- 944
 anıqtap a.- may 288
 bayqap a.- may 288
 otıra a.- may oturama- 429
 kek a.- sam öç al- 914
- alaqan** “avuç içi, aya”
 a.+ nmen 854
- alataw** “Aladağ” (özel ad, yer adı)
 a.+ dı 249, 359, 378, 379
 a.+ dıñ 411
 a.+ ğa 283
- albirttiq** “heyecanlılık, dikkatsizlik”
 a.+ pen 871
- ald** “ön”
 a.+ ı 05, 365, 774
 a.+ ı-art.ı döngelengen 262, 380
 a.+ imen 818
 a.+ in 531
 a.+ iman 47
 a.+ ında 381
 a.+ inña 731
- alda-** “aldatmak, kandırmak”
 a.- yın 910
- aldan-** “kandırılmak”
 a.- dım 917
- aldır-** “aldırmak”
 a.- ıp 932
- alğaş** “ilk”
 a. 351
- alğı** “ilk”
 a. 958
- almaq** “alma”

tälim almak bol- “talim almak istemek” 50	anıqta- “tanımak”
a.+ qa 313	anıqtap alma- “tanıyamamak” 288
almas < A. “elmas”	añ “av”
a. 256	a. 398
alpıs “altmış sayısı”	añda- “izlemek, gözetlemek”
a. 218	a.- ydı 143
a. 285	añdat- “anlatmak”
alıp “alp”	a.- ıp 438
a. 396	añdı- “gözetlemek”
alıs “uzak”	a.- tı 507
a. 63	añğal “saf, çabuk inanan”
a.+ tı 507	a. 910
alıs- “karşılıklı alışmak, alıp vermek”	añğar- “fark etmek”
a.- pay 482	a.- dı 680
a.- ıp 502	añız “efsane”
altay “Altay” (özel ad)	añız bol- “efsane olmak” 13
a. 965, 985, 977	ap “ip, halat”
altı “altı rakamı”	a. 332
a. 651	ar “utanç”
a.+ dan 06	a.+ dı 851
a.+ ğa 21	ar saqta- “utanmak” 358
altın “altın”	ara “ara”
aluw “alma”	a.+ da 793
a.+ ğa 582	a.+ ğa 807
amal < A. “emel”	arala- “gezmek, dolaşmak”
a.+ ım 917	a.- dı 601
aman < A. “sağ olma durumu”	a.- p 603
a.-sälem jawabı 91	aralas- “karışmak, karşılaşmak”
a. turğanda 575	a.- ıp 448
amandas- < A.+T. “hal hatır sormak”	aralat- “dolaştırmak”
a.- ıp 54	a.- ıp 95
amandıq < A.+T. “sağlık”	araş- “ayrışmak”
a. bol sağlıklı olmak 585	a.- amız 871

araşala- “karişmak” a.- p 587	art “art, arka” a.+ ta 401
arba- “aldatmak” a.- yın 911	a.+ ı 266, 366
arında- “hızlanmak” kök döneni a.- ğan 383	arşa “ardıç” a.+ m 733
arıq “zayıf” a. 69	as- “asmak” a.- atuşın. 366 a.- ıp 249, 39, 70
arıs “kabile, soy, yiğit” a.+ pın 742 a.+ tiñ 651	a.- qan 966
aristan “aslan” a.+ tan 154, 508	as “aş, yemek” a. 125
arıt- “yormak” a.- ar 300	asıl “asıl” a. 151
arqa (I) “arka” a. 52	asqan “büyük, pek üstün, pek ileri” a. 153
arqa (II) “Arka” (özel ad) a.+ nı 249	ast “alt” a.+ ı 360 a.+ ina 444, 446, 571 dolan-jiren a.+ ında 452
arqan “halat” a. 332	aş “aç, açlık” a.+ tan 346
arlan- “utanmak” a.- dı 141 a.- ıp 354	aş- “açmak, ayırmak” a.- qan 370 a.- ıp 373
arman < F. “arzu, hayal” a.+ ı 189 a.+ im 915	aşuw “sinir” a.+ men 516
armanda- < F.+T. “arzu etmek” a.- ğan 245	aşuwan “sinirlenme” a.+ şaq 198
arna- “vermek, sunmak” a.- ğan618 a.- p 333 a.- ptı 955	at (I) “isim, ad” a.+ ım 814, 985 a.+ imdı 937 a.+ ın 09 a.+ iñ 983,981

a.+ ıñdı 813, 979	a.- p 46
a.+ ıñnan 970	attan- “ata binmek”
a.+ qa 265	a.- ıp 521, 57
a.+ tı 695	attandırmaq “ata bindirme”
at (II) “at, binek hayvan”	attandırmaq bola- “ata bindirmek istemek” 536
a. 180, 19, 213, 222, 300, 317, 381, 384, 571, 587, 596, 69	aw “ey, hey”
a.+ ı 131, 291	a. 299, 517, 801, 813, 926
dolan-jiren a.+ ı 590	awlaq “uzak”
a.+ ın 539, 604, 65	a. jürrip 356
a.+ ına 643	a. jürdi 790
a.+ ınan 535	awıl “köy”
a.+ ınıñ 701	a.+ dan 256, 46
a.+ ıña 593	a.+ dı 95
a.+ ıñdı 599, 605, 928	awız “ağız”
a.+ qa 130, 228, 318, 431, 554	a.+ ğa 374
a.+ tan 45, 216, 579, 645	a.+ ım 743
a.+ tı 287, 293, 428, 957	a.+ ın 373
a.+ tıñ 350	a.+ ına 244, 411
at- “atmak, fırlatmak”	ay “ay”
a.- a 425, 434	a. 71
a.- qan 421, 717	ayalda- “açıklamak”
a.- tı 443	a.- dı 650
ata “ata, baba”	ayaq “ayak”
a. 223	a. 768
ata- “isim vermek”	a.+ tan 142
a.- ap 979	ayaqtan- “ayaklanmak”
ataq “nam, ün”	a.- ıp 60
a.+ ı 844	ayañ “Atın yavaş adım yürüme şekli”
a.+ qa 560	a.+ ına 384
atısta- “atışmak, çarpışmak, savaşmak”	aybattan- “heybetlenmek”
a.- y 486	a.- dı 274
atta- “ata binmek”	a.- ıp 521
	ayda- “kovmak, hayvanları sürmek”

a.- dı 461	a.- ğan 850, 871
ayğayla- “çığlık atmak”	aytuw “söyleme”
a.- p 130, 340, 522	a.+ ğa 640, 808
ayğır “aygır”	ayu “ayı”
a.+ dayın 502	a. 395
ayıp < A. “ayıp”	a.+ dıñ 409
a.+ imen 417	az “az”
aynal- 1) “Kurban olmak, gurur duymak”	a. 584, 665
a.- ayın 970	azuwlı “azılı”
2) “(Dağ vb... için) etrafını dolanmak”	a. 154
a.- ıp 249, 259	B
ayqas “savaş”	bağa < F. “paha”
a.+ qa 750	b.+ sı 168
ayt- “söylemek”	b.+ ñızğa 723
a. 874	bağıt “yön”
a.- a almadı 354	b.+ ına 408
a.- a sal 608	baq- “bakmak, büyütme”
a.- am 810, 824, 825	b.- ayın 896
a.- ıp 577, 611, 618, 620	baq < A. “baht”
a.- qanı 410	b. 834
a.- qanında 681	b.+ ım 888
a.- qanınıñ 620	baqdawlet “Bakdevlet” (özel ad)
a.- paq 420, 610	b. 07
a.- paydı 229	bala “çocuk, bala”
a.- sa 821	b. 214, 287, 353, 637
a.- tı 403, 470, 621	b.+ ları 162
a.- tım 876, 919	b.+ larım 202
aytar “söylenecek söz”	b.+ m 327, 477, 478, 480
a.+ ı 606	b.+ nı 307, 588
a.- ım 816	b.+ nıñ 292, 410, 589, 592
aytqız- “söyletme”	b.+ ñ 598
a.- dıñ 813	b.+ sınıñ 192
aytıł- “söylenme”	balalıq “çocukluk”

<p>b.+ pen 315</p> <p>balpañdağan “kocaman”</p> <p>b.- 395</p> <p>bap “hoş”</p> <p>b. 545, 69</p> <p>bar (I) “var, mevcut” (<i>krş. bar (II)</i>)</p> <p>b. 08, 121, 178, 223, 24, 265, 269, 295, 454, 455, 480, 606, 816, 817, 82, 865</p> <p>b.+ dı 681</p> <p>bar (II) “bütün, tüm” (<i>krş. bar (I)</i>)</p> <p>b. 650, 417, 978</p> <p>bar- “varmak, gitmek”</p> <p>b. 331, 608, 611</p> <p>b.- a bergin 950</p> <p>b.- a jatsa 313, 315</p> <p>b.- adı 176, 393</p> <p>b.- am 612</p> <p>b.- amın 607</p> <p>b.- ayın 470, 641</p> <p>b.- dı 320, 335</p> <p>b.- maq 372</p> <p>b.- may 314</p> <p>b.- maymın 609</p> <p>b.- sam 629</p> <p>b.- sañ 237</p> <p>b.- ğan 456, 460</p> <p>b.- ğanda 309</p> <p>b.- ıp 54, 605, 889</p> <p>kök-dönendi b.- ıp 597</p> <p>baran “kızıl ve kahverenginin tonlarında at”</p> <p>b.+ ı 178</p> <p>barla- “etrafı gözetlemek, yoklamak”</p> <p>b.- p 374</p>	<p>b.- y 379</p> <p>b.- ydı 139</p> <p>barlıq “bütün”</p> <p>b. 234</p> <p>barmaq “varma”</p> <p>barmaq bol- “gitmek iste-“ 49</p> <p>bas “baş”</p> <p>b. 142, 275, 694</p> <p>b.+ ta 870</p> <p>b.+ ı 275, 455, 949</p> <p>b.+ ım 614</p> <p>b.+ ımdı 846</p> <p>b.+ ımnan 888</p> <p>b.+ ın 350, 375, 377, 538, 713</p> <p>b.+ ına 110, 51, 798</p> <p>b.+ ında 159</p> <p>bas- “basmak”</p> <p>b.- ar 222</p> <p>b.- ıp 437, 942</p> <p>b.- tı 466</p> <p>başqa “başka”</p> <p>b. 156, 406, 579, 586, 669</p> <p>b.+ ğa 357</p> <p>başqar- “yönetmek”</p> <p>b.- a ber 655</p> <p>bast- “başlamak”</p> <p>b.- p 01, 965, 977</p> <p>bastamaq “başlama”</p> <p>bastamaq bol- “başlamak iste-“ 413</p> <p>bat- “batmak”</p> <p>b.- atuğın 364</p> <p>b.- qan 367</p> <p>b.- qanşa 911</p>
--	---

	b.- tı 294	bayla- “bağlamak”
bata	< A. “dua”	b.- p saldı 336
	b. 50	bögen b.-p 83
	bata al- “dua al-“ 255	baylat- “bağlatmak”
	b. ber 253	b.- ip 900
	bata ber- “dua ver-“ 241	be “mi” (soru edatı)
batır	“bahadır, yiğit”	b. 310, 433, 776, 868, 869
	b. 08, 263, 299, 302, 303, 310, 319, 339, 569, 630, 637, 656, 728, 729, 800, 862, 868, 87, 910, 955	bekbolat “Bekbolat” (özel ad)
	b.+ dı 464, 710, 881, 924, 935	b. 764, 769
	b.+ diñ 24, 352, 460, 567, 618, 700, 707	b.+ pen 776
	b.+ ğa 623, 682	bekem < A. “muhkem, sağlam, dayanıklı
	b.+ ım 731	b. 967
	b.+ ları 286	bekin- “hazırlanmak, dikkatli olmak”
batır-	“batırmak”	b.- ip 826
	b.- dı 922	bel “bel”
batis-	“batmak”	b. 580
	b.- pay 489	b.+ ge 855
bayanda-	“beyan etmek”	b.+ in 386
	b.- dı 649	beldes- “savaşmak”
bayqa-	“fark etmek, sınamak”	b.- kendi 242
	b.- dı 528	belgisiz “belirsiz”
	b.- p 86	b. 266
	bayqap alma- “fark etmemek” 288	ber- (i) “ver-“
	bayqap qal- “fark etmek” 297	b. 845, 862
	b.- r 84	b.- di 304, 402, 414, 415
	b.- sa 395	b.- dim 624, 654, 700, 702, 704, 822
	b.- ydi 541	b.- em 701
	b.- yım 827	b.- er 940
	b.- yıq 310	b.- erim 696
bayqal-	“sınanmak, denenmek”	b.- geli 219, 783
	b.- ğanı 351	b.- gem 344
		b.- gen 595, 722, 865, 870, 918
		b.- gendi 771

b.- geni 227	büyte ber- “alivermek” 670
b.- genin 252	jandı ber- “can vermek” 848
b.- genşe 562	ruqsat ber- “izin vermek” 718
b.- ip 260, 587, 866	wäde ber- “söz vermek” 818
b.- medi 203	berdäwlet “Berdevlet” (özel ad)
b.- mediñ 868	b. 07
b.- mek 639	b.+ pen 775
b.- mey 976	b.+ ten 08
b.- mesek 175	bereke < A. “bereket”
b.- meseñ 163	b. bolmaydı 108
b.- meseñder 183	b.+ ni 29
b.- se 612, 642	beren < F. “çevik, cesur”
b.- sem 851	b. 262
b.- señ 835, 876	beri “beri”
b.- sin 613	b. 805
ber- (II) “vermek” (yardımcı fiil)	berüw “vermek”
basqara ber- “yönetmek” 655	kök-bestini b.+ ge 161
bata ber- “dua vermek” 253	bes “beş rakamı”
jüre ber- “yürüyüvermek” 577	b. 704
qala ber- “kalıvermek” 290	bet < F. “yüz”
ruqsat ber- “izin vermek” 874	b. 40
söyley ber- “söyleyivermek” 619	b.+ i 796
türe ber- “dürüvermek” 578	b.+ inde 952
batamdı ber- “dua vermek” 241	b.+ inen 932
sert ber- “yemin vermek” 817	b.+ ti 408
jan ber- “can vermek” 924	beyit < A. “dergah”
jaza ber- “ceza vermek” 951	b. 305, 331
maza ber- “huzur vermek” 953	bäle “tamam”
bara ber- “gidivermek” 950	b. 820
sawğağa ber- “hediye vermek” 957	bälkim < F. “belki”
turıstıq ber- “rahat vermek” 487	b. 243
turıstıq ber- “rahat vermek” 397	bär “hepsi”
küş berme- “güç vermek” 48	b.+ i 16, 17, 547

b.+ in 461, 664, 961, 962, 97	813, 829, 866, 870, 890, 891, 892, 896, 971
b.+ iñiz 757	b.+ i 142, 148, 149, 179, 36, 651, 834, 864
bârekeldi < A. <i>bârek'allâh</i> “aferin”	b.+ iñ 317
b. 812	biraq “ama, fakat”
bäsire “Besti” (özel ad)	b. 537, 538
b. 194	biraz “biraz”
bäyterek “çınar ağacı”	b.+ i 258
b. 795	birbiri “birbiri”
bil- “bilmek”	aldı-artı b.+ nen 380
b.- edi 660	birer “birer”
b.- er 372	b. 793
b.- etin 42, 936	birew “biri, birisi”
b.- gen 17, 592, 810	b. 595
b.- genmin 903	b.+ i 963
b.- ip 314	birge “beraber”
b.- ip qalsın 877	b. 555
b.- mes 842	birinşi “birinci”
b.- mey 808	b. 504
b.- meydi 211	bismilla < A. “bismillah”
b.- meytin 540	b. 01
bilek “bilek”	bit- “bitmek”
b.+ pen 18	b.- ken 418
bilgiş “bilgin”	b.- kendi 603
b.+ ter 83	bitis- “ilişmek”
bilgiz- “bildirmek”	b.- tiñ 747
b.- di 511	biz “biz”
bilin- “bilinmek”	b.+ diñ 864
b.- di 875	b.+ ge 805, 868
bir “bir rakamı”	bizder “bizler”
b. 08, 10, 100, 102, 113, 119, 124, 138, 165, 173, 175, 203, 235, 268, 270, 287, 301, 326, 330, 332, 350, 368, 369, 385, 387, 392, 401, 405, 422, 426, 44, 473, 485, 54, 594, 607, 614, 668, 711, 719, 791, 792, 795, 797, 799,	b.+ ge 862
	bo- (I) “olmak” (krş. bol- (I))
	b.- p 07, 12, 204, 309, 549, 615, 656, 729, 834, 973

- b.- p jür 968
b.- p ketpesin 726
- bo- (II)** “olmak” (yardımcı fiil) (krş. bol- (II))
bastamaq b.- p 413
qoldı b.- p 548
- bodaw** “tazminat”
b.+ ina 738
- boq** “bok, dışkı”
b. 173
- bol- (I)** “olmak” (krş. bo- (I))
b.- ar 06, 299, 418, 838, 87
b.- asıñ 479
b.- ayın 723, 841
b.- dı 80, 226, 262, 439, 585, 639
b.- dın 974
b.- ğan 14, 17, 357, 694, 972
b.- ğanda 396
b.- ğanday 861
b.- ıp 180, 277, 282, 302, 830
b.- ıptı 967
b.- madı 805
b.- mas 421, 808, 875, 915
b.- masa 300, 419, 668, 819
b.- may 821
b.- may jatıp 435
b.- maydı 123, 131
b.- mağanı 189
b.- sa 112, 148, 149, 311, 398, 533, 585, 694, 878
b.- sañ 735, 816, 936
b.- sın 850
- bol- (II)** “olmak” (yardımcı fiil) (krş. bo- (II))
amandıq b. 585
- köñil bol-** “dileği gerçekleş-“ 80
- attandırmaq bol-** “ata bindirmek iste-“ 536
oñ b.- ar 592
qabil b.- ar 246
barmaq b.- dı 49
erüw b.- dı 793
jürmek b.- dı 270
kezek b.- dı 588
kök-dönenge jürmek b.- dı 400
salmaq b.- dı 52
tälim almaq b.- dı- 50
uran b.- dı 981
añız b.- ğan 13
uran b.- ğan 983
mert b.- ıp 886
qurban b.- ıp 830
razı b.- ıp 228
şığar b.-dı 979
joq b.- may 880
bereke b.- maydı 109
zordan b.- dın 975
uğar b.- dı 978
- borbay** “ayak, toynak”
b.+ ı 389
- bos** “boş”
b.+ qa 488
- bosağa** “eşik, kapı kasasının iki yanı”
b.+ ğa 949
- boy (I)** “halk”
b.+ dıñ 116
- boy (II)** “boy, gövde”
b.+ ğa 125
b.+ lı 25

boy (III) “taraf, yön”	bulşıq “kas” (buşıqet)
b.+ ma 323, 362	b. 22
boy (IV) “süre, uzunluk”	bur- “çevirmek”
b.+ ı 136, 439	b.- dı 350
bozamiqta- “gittikçe boz renge kaçmak	b.- ıp 408
b.- p 443	burilt- “doğrultmak, döndürtmek”
bögen “düşüm, engel, set”	b.- padı 631, 636
b. 83	burın “önce”
bögew “engel”	b. 11, 247
b. salman 731	burqır- “başkaldırmak”
bökse “uyluk”	b.- p 450
b.+ si 151	buz- “bozmak”
böktergili “doğangillerden”	b.- am 698
b. 495	b.- ar 312
böri “kurt”	b.- ğan 685
b. 293	b.- ıp jatırsıñ 341
böten “yabancı”	buzbaq “bozmak”
b. 292	b. 837
buqa “boğa”	bılay “böyle
b.+ dayın 501	b. 304
bu “bu”	bılğa- “kirletmek”
b.+dan 11	b.- ysiñ 937
buğan “buna”	bılğat- “kirletmek”
b. 104, 294, 406, 480, 696, 708	b.- pañdar 939
bul “bu”	bitqıl “bütün”
b. 04, 10, 122, 214, 215, 281, 379, 410, 560, 586, 606, 653, 654, 659, 784	b. 889
bular “bunlar”	bı “bey”
b.+ dı 857	b. 658, 686, 690
bulay “böyle”	büik “tepe”
b. 545	b.+ ti 426
buljit- “değiştirmek”	büg- “bükmek”
b.- pay 620	b.- ip 634
	bügil- “bükülme”

	b.- di 873		d. 153
bügin	“bugün”	dar-	“korumak”
	b. 301, 305		d.- ip 144, 185
bük-	“bükme”	dara	< F. “özel ad”, Dârâ “İran hükümdarı”
	b.- pegen 41		d. 57
bükil	< A. “bütün”	darıt-	“ara vermek”
	b. 118		d.- pay 506
bürk-	“tükürmek”	dat	“feryat”
	b.- ip 377		d. 872
bürlen	“bakır tomurcuk”		d.+ imdı 876
	b.+ di 394		d.+ ın 940
buwdaq_buwdaq	“parça parça”		d.+ ıñdı 874
	b. 445	daw	< A. da’vâ “dava, münakaşa”
buwra	“buğra, erkek deve”		d.+ ğa 561
	b. 22		d.+ da 976
	b.+ dayın 500	dawıs	“ses”
büyt-	“böyle yapmak, böyle demek”		d.+ ı 524
	b.- e berse 670	dayındıq	“hazırlık”
			d. 250
		de-	“demek” (Krş. ti-)
da	“DA bağlacı”		d.- di 344, 346, 407, 576, 612, 653, 654, 656, 730, 772
	d. 113, 147, 197, 320, 396, 398, 440, 507, 584, 585, 608, 609, 628, 640, 697, 878, 880, 882, 947, 955		d.- gen 171, 37, 523, 617, 658, 665, 703, 727, 764, 858
dabır	“gürültü”		d.- gende 492, 872, 946
	d.+ sız 412		d.- genge 423
dağı	“dahi”		d.- gennen 611
	d. 338, 643		d.- me 166, 698
dala	“ova, tarla”		d.- mesem 781
	d.+ da 135		d.- mesin 630
	d.+ ğa 134, 329		dos-duşpanıñ d.- mey 167
damıl-da-	“dinlenmek”		d.- meymin 16
	d.- ğan. 386		d.- p 01, 10, 103, 106, 109, 120, 149, 15, 152,
danişpan	“danişman”		

159, 163, 176, 190, 206, 253, 284, 303, 306, 308, 341, 353, 36, 374, 402, 424, 426, 517, 53, 533, 54, 549, 556, 557, 559, 56, 565, 569, 599, 608, 611, 641, 642, 644, 651, 652, 674, 677, 679, 683, 710, 728, 75, 753, 754, 755, 756, 769, 796, 797, 799, 81, 824, 859, 862, 87, 872, 874, 881, 892, 896, 908, 916, 930, 943, 99	d. atı 589 d. tanıp 907 d.+ di aladı 520 d.+ ge mingen 525
d.- p turğandaysıñ 328	domalat- “yuvarlatmak” d.- ıp 394
d.- pti 410	dos < F. “dost” d. 857 d.+ qa 967
d.- señ 627	dos_duşpan “dost düşman” d.+ iñ demey 167
d.- ydi 09, 17, 215	dosimbek “Dosimbek (özel ad)” d. 107, 138, 145, 150, 171, 190, 205, 251, 37, 74, 767, 775, 78, 98 d.+ ke 155, 90
de “DA bağlacı” d. 163, 17, 178, 18, 256, 347, 407, 533, 852, 961	dönen “Dönen (özel ad)” d. 259, 533 d.+ ge 298 d.+ iñde 972 d.+ niñ 570 d.+ di 336
dem < A. “koku, tat” d. 393	döngelen- “yuvarlanmak” aldı-artı d.- gen 262
demal- < A.T. “dinlenmek” d.- ıp 368	duğa < A. “dua” duğa qıl- “dua etmek” 984
dene < F. “vücut, ten” d.+ li 25 d.+ si 376	durıs “doğru” d. 410
däl “tam” d. 12, 375, 882	dürmek “akın; kalabalık” d. 267
dät < A. “dava, sabır” d.+ imdi 918	duwlığa “tolga, miğfer” d. 39, 705
dım “nefes” d.+ ı 648	
doda “kalabalık” d.+ ğa 879	
dolan “Dolan Jiren (özel ad)” d. 957	
dolan jiren “Dolan Jiren (özel ad)” d. alayın 475 d. astında 452	

E

edi “e- (i-) fiilinin görülen geçmiş zaman çekimli

<p>hali"</p> <p>e. 04, 193, 195, 199, 223, 257, 289, 318, 373, 391, 42, 611, 629, 635, 658, 662, 666, 675, 677, 720, 764, 766, 768, 774, 776, 784, 785, 787, 788, 789, 791, 808, 809, 81, 811, 828, 915, 928, 929</p> <p>e.- m 892</p> <p>eger (I) < F. "eğer" (krş. eger (II))</p> <p>e. 952, 959</p> <p>eger (II) kavga çekişme (krş. eger (I))</p> <p>e. 959</p> <p>egil- "çok üzölüp ağlamak"</p> <p>e.- di 78</p> <p>ek "kuvvetlendirme edatı"</p> <p>e. 907, 909</p> <p>eken "e- (i-) fiilinin -KAN partisipi ile çekimli hali"</p> <p>e. 09, 182, 185, 291, 295, 299, 300, 302, 395, 396, 398, 616, 827, 953, 958, 966</p> <p>e.+ i 32</p> <p>e.+ in 311, 312, 314</p> <p>ekew "iki"</p> <p>e. 148</p> <p>e.+ i 61, 852, 856</p> <p>e.+ in 306, 343, 347</p> <p>e.+ mizdi 353</p> <p>eki "iki"</p> <p>e. 11, 141, 269, 303, 339, 448, 508, 57, 65, 742, 821, 960</p> <p>suwan-xan e.+ den 422</p> <p>eleme- "görmezden gelmek, önem vermemek, değer vermemek"</p> <p>e.- di 630</p> <p>elewrep "heyecanla, hemen o anda"</p> <p>e. 676</p>	<p>el (I) "halk"</p> <p>e. 110, 112, 14, 209, 212, 229, 238, 244, 257, 40, 51, 611, 626, 665, 752, 792, 877, 97</p> <p>e.+ de 108, 844</p> <p>e.+ den 186, 319, 660</p> <p>e.+ di 101, 34, 550</p> <p>e.+ diñ 126, 20, 47, 543, 893</p> <p>e.+ ge 255, 511, 755, 838, 953</p> <p>e.+ i 115, 830, 923</p> <p>abaq-kerey e.+ i 106</p> <p>e.+ im 613, 703, 724, 750, 887, 969</p> <p>e.+ imizdi 804</p> <p>e.+ imnen 890</p> <p>e.+ imniñ 615, 737, 894</p> <p>e.+ in 279, 280, 964</p> <p>e.+ ine 176, 29</p> <p>e.+ iñ</p> <p>e.+ iñdi 184</p> <p>e.+ men 615</p> <p>el (II) "memleket, halk"</p> <p>e. 33</p> <p>e.+ indi 977</p> <p>e.+ ge 981</p> <p>e.+ iñ 979</p> <p>el (III) "yabancı"</p> <p>e. 875</p> <p>em "hem"</p> <p>e. 807, 826, 838, 866, 889, 896, 916, 940</p> <p>emes "e- (i-) fiilinin geniş zaman olumsuzluk çekimli hali"</p> <p>e. 12, 316, 478, 491, 542, 543, 545, 819</p> <p>endeşe "o zaman, öyleyse"</p> <p>e. 824</p>
--	---

endi	“şimdi” e. 225, 343, 649, 799, 849	e.+ in 511, 622 e.+ iñ 980
endigi	“şimdiki” e. 588	ert- “beraber, yanına alıp yürümek” e.- ip 56, 623 e.- pey 621
eñgezer	“dev” e.+ dey 25	erteñ “yarın” e. 179, 184, 413, 664
er (I)	“eyer” (<i>krş.</i> turman) e.+ ge 515	erteñgi “yarınki “ e. 632
er (II)	“er” e. 09, 187, 28, 311, 32, 38, 577, 735, 811, 819, 824, 858, 881, 89, 946, 953, 970 qas-qabaqtı e. 24 e.+ di 55 e.+ diñ 821, 920, 932, 983 e.+ ge 420 e.+ im 685, 688, 886 e.+ in 02 e.+ ler 267, 921 e.+ lerdı 456	ertte- “atı eyerlemek” e.- p 213 erüw “gözetleme” e. boldı 793 es “akıl” e.+ inen 20 e.+ iñe salar hatırıla- 221 ese < A. “hisce” e.+ sin 186 esey- “büyümek, akıllanmak” e.- eyin 725
erek	“istisnai, özel” e. 29, 594	esik “kapı” e.+ ten 676
eren	“kendine özgü, eşsiz” e.260	esim < A. “isim” e.+ in 114
er_jakeñ	“Er Jaken (özel ad)” j.386	esit- “işitmek” (<i>Krş.</i> esti-) e.- ip 660
erjürek	“cesur, eryürek” e. 87	este- “hatırlamak” e. 628
erke	“şımarık” e. 193	esti- “işitmek” (<i>Krş.</i> esit-) e.- gen 03 e.- genim 13
erkelet-	“şımartmak” e.- ken 687, 691	eşbir “hiçbir” e. 388
erlik	“erlik, yiğitlik” e.+ i 959	

et-	“etmek” (yardımcı fiil)	ä. 37
	sart-surt et- “boş konuşmak” 503	ämir qıl- “emretmek” 552
	sert et- “yemin etmek” 829	äper- “vermek, ulaştırmak”
	jarq et- “parlamak” 948	ä. 652
etek	“etek”	ä.- er 893
	e.+ ten 667	är < F. her
etti	“etli”	ä. 731
	e. 22	äreke < A. “hareket, eylem”
ey	“ey! nidası”	ä.+ ni 30
	e. 327, 593, 733, 868	äreñ “zorla”
ez	“değersiz, şahsiyet, mıymıntı	ä. 366
	e. 310	ärwaq < A. “ervah”
ezgile-	“ayakaltına alıp ezmek”	ä. 309, 345
	e.- di 392	ä.+ tı 970
		ä.+ ın 459
	Ä	ärwaqtı “soylu”
äke	“baba”	ä. 02, 981
	ä.+ ge 214	äsker < A. “asker”
	ä.+ ñdi 763	ä. 275
äke-	“alıp gelmek”	äweli “önceki”
	ä.- p 350, 530, 767, 956	ä. 625, 835
äkel-	“alıp gelmek”	äyel < A. “kadın”
	ä. 333, 623	ä. 811, 836, 878
	ä.- di 858	äytewir “Aytewir (özel ad)”
äldene	“belirsiz, şey”	ä. 585
	ä. 15	äz “aziz
älem	< A. “âlem”	ä. 614
	ä.+ di 340	Ğ
älgı	“bir önceki, deminki”	ğajayıp < A. “acayıp, harika”
	ä. 959	ğ. 396
äli	< A. “hâlâ, henüz”	ğalam < A. “âlem”
	ä. 48, 696, 708	ğ. 51
ämir	< A. “emir”	ğana “işte, yalnızca”

	i.+ nızdiñ 865		i.+ dey 498
is	“iş”		J
	i.+ i 156, 47, 631, 636	jabdıq	“teçhizat”
	i.+ im 12		jabdıq qıl- “teçhizat kuşanmaq” 236
	i.+ ti 357	jabı	“cins olmayan basit at ırkı”
iste-	“yapmaq”		j. 382
	i.- gen 699	jağala-	“yakalamak”
	i.- er 333		j.- dı 604
iş	“iç”	jağalay	“etrafına, çevresine”
	i.+ i 173, 543		j. 792
	i.+ in 409	jal	“yele”
	i.+ inde 195, 297, 544		j.+ ın 19, 570
	i.+ ten 210	jalañ	“yalın, sade”
iy-	“eğmek”		j. 363
	i.- mey 976	jalğa-	“devam etmək, eklemek”
izde-	“izlemek, takip etmək”		j.- r 897
	i.- p 35, 75	jalğız	“yalnız”
Iy (ıy, iy) = ĩ			j. 43, 56, 806
ıyba	< A. “edep, saygı”	jalpaq	“uçsuz bucaksız, geniş”
	i.+ men 646		j. 238
ıye	“sahip”	jalt	“hemen, ansızın”
	i.+ si 598, 752		j. 800
ıyle-	“yere atıp çiğnemek, ezmek”	jalın	“alev”
	i.- gen 40		j. 717
ıylekte-	“buruşturmaq”	jaman	“kötü, fena”
	i.- p 394		j. 469
ıyıq	“omuz”	jamandıq	“kötülük”
	i.+ tı 23		j. 586
ıyman	< A. “ıman”	jamağat	< A. “topluluk”
	i.+ day 825		j.+ tar 984
ıreleñde-	“kıvrımlılanmaq, bukleleşmek”	jan	< F. “can”
	i.- p 376		j. 31, 356, 42, 582, 806, 833, 842
ıytelgi	“şahin”	jan ber-	“can vermek” 924

j.+ dı 388, 584	j. 140, 804
j.- dı bersem 848	jaqsı “iyi”
j.+ sını 762	j. 180, 237, 381, 845
j.+ ğa 418	jar (I) < F. “yar, sevgili”
j.+ imdı 840, 905	j. 841
j.+ ın 124	jar (II) “ferman”
j.+ ına 867, 951	jar sal- “ilan etmek” 234
j.+ ınan 140	jar- “yarmak”
j.+ ınıdı 777, 869	j.- adı 524
jan- “yanmak”	j.- ğanım 404
j.- ğan 729	j.- ıp 409
janar “nazar, göz nuru”	j.- ıp ketip 393
j.+ ı 182, 717	jara- “yaramak”
janday < F.+T. “birbirine yakın”	j.- dı. 174
j. 382	j.- r 334
janekeñ “Caneken (özel ad)”	j.- sa 188
j. 270, 271, 289, 298, 335, 343, 363, 367, 373, 377, 399, 470, 61	j.- ydı 180
j.+ dı 326, 392	jaraq “silah”
j.+ niñ 351, 383, 494, 59	j.+ tı 267
jaña “yeni”	jaraqtan- “silahlanmak”
j. 693	j.- ıp 236, 273
jañğurt- “yankılanmak”	jarla- “ferman vermek”
j.- ıp 378	j.- ptı 426
jap- “kapatmak”	jarlıq “ferman”
j.- pay 390	j.+ ı 324
japır- “kesip biçmek, kırmak”	j. 263
j.- ıp 461	jarq “parıltı”
jaq “taraf”	jarq et- “parlamak” 948
j. 448	jas (I) “yaş”
j.+ ın 463	j.+ ı 21, 276, 454
j.+ ında 389	j.+ man 32
jaqın “yakın”	jas(II) “genç, gençlik”
	j. 353, 694

j.+ q1 04	körüp j.- qan 368
j.+ 1 327	qurmet j.- qan 257
j.+ imnan 03	qurıp j.- qan. 250
j.+ tan 966	bolmay j.- ıp 435
jasa- (I) “yaşamak”	buzıp j.- ırsıñ 341
j.- man 849	bara j.- sa 313, 315
jasa- (II) “hazırlamak, yapmak”	jay “sakin, sessiz; durum”
j.- p 257, 435	j. 279, 817, 948
jasaq “ordu”	j.+ dı 251
j. 239	j.+ lı 10
jasaqtan- “donanmak, silahlanmak”	j.+ ın 659
j.- ıp 282	j.+ ma 650
jastıq “yastık”	jay- “yaymak, açmak”
j.+ ımdı 904	j.- dı 254
jasıq “gevşek”	jayaw “yaya”
j. 152	j. 428, 527
jasır- “gizlemek”	jaylı “hakkında, konusunda, hususunda”
j.- ar 457	j. 606, 971
j.- ıptı 306	jaymaşuwaq “iç açıcı, aydınlık, açık”
jasıl “yıldırım”	j. 123
j. 975	jayqa- “bitirmek, halletmek”
jat- (I) “yatmak”	j.- p 316
j.- a ketti 647	jayşa “her zamanki gibi”
j.- adı 373, 389	j. 139
j.- atuğın 363	jaytañda- “neşelenmek”
j.- ıp 135, 361, 649	j.- p 381
j.- ıp qaldı 320	jaz- “yazmak”
j.- ır 323, 346	j.- anım 13
j.- qan 238, 279, 678	j.- ayın 01
j.- sa 363, 387	j.- badım 962
jat- (II) “yatmak” (yardımcı fiil)	j.- dım 10
ala j.- paqqa 904	j.- ğan 982
kök-dönen kele j.- qan 496	j.- ğanım 963

- j.- ip 971
j.- sa 04
- jaz** “yaz mevsimi”
j. 157
- jaza** < A. “ceza”
j. 955
j. bergin 951
- jaw** “düşman”
j. 212, 279, 316, 447, 544, 804, 928
j.+ dan 30, 313, 961
j.+ diñ 427, 434, 466
j.+ ğa 111, 286, 562, 734, 967,979
j.+ ı 247, 437, 546, 582
j.+ ın 18, 40, 737, 895
j.+ ına 232, 239, 282, 414, 975
j.+ ınan 441
j.+ ın 556
j.+ ınız 753
j.+ lardıñ 170
j.+ ları 435
j.+ ların 578
j.+ menen 484
- jawab** < A. “cevap”
aman-sâlem j.+ ı 91
- jawab qıl-** “cevap vermek” 107
- jawla-** “mağlup etmek”
j.- p 248, 280
- jawırındı** “geniş omuzlu”
j. 23
- jawşılıq** “savaşçılık”
j.+ ta 811
- je-** “yemek”
j.- rdey 124
- jebir** < A. “cebir, zorluk”
j. 967
- jegi** “kaygı”
j. 124
- jekpe_jek** “teke tek”
j.+ te onan 625
- jel** “yel”
j.+ dey 633
j.+ ı 178
- jelbuwaz** “boş söz”
j. 31
- jelis-** “orta hızla koşmak”
j.- ti 384
- jeñ-** “yenmek”
j.- gen 836, 934
j.- ip 737, 785
- jeñil-** “yenilmek”
j.- di 753
j.- ip 887
- jeñimpaz** “daima galip, muzaffer”
j.+ diñ 837
- jer** “yer”
j. 256, 43, 457, 474, 519, 524, 774, 843, 952
j.+ den 365, 661, 860
j.+ di 634
j.+ ge 322, 40, 419, 789, 815, 853
j.+ in 268
- jere-** “çizmek, hazırlamak”
j.- beli 632
- jesir** < Ar. ešîr “dul”
j. 31
- jet-** “yetmek, yetişmek”
sarı-üysinge j.- edi 72

j.- ip bardı 335	j.+ dıq 218
j.- ken 401	j.+ l 230
j.- se 169	jıla- “ağlamak”
j.- ti 633	j.- ğan 152
jetekte- “yedeklemek, beraberine almak”	j.- p 78
j.- p 597, 601	jılan “yılan”
jetesiz “akılsız”	j. 370, 371, 374
j. 759	jıldam “hızlı”
jetigen “yedigen”	j. 714
j. 661	jılqı “yılkı”
jetkiz- “ulaştırmak”	j. 195, 291
j.- bey 898	j.+ da 602
j.- di 901	j.+ dan 746
j.- ip 574	kök-bestidey j.+ niñ 177
jez “bakır	jındı “deli”
j. 394	j. 861
jäkeñ “Caken (özel ad)”	jınıs < A. “soy, nesil”
j. 541, 965	j.+ qa 889
jänekeñ “Caneken (özel ad)”	jıq- “yenmek”
j. 21, 254, 49, 528, 53, 531, 551, 577, 794, 854, 956, 966	j.- arsiñ 242
j.+ di 143	jıy- “toplamak”
j.+ niñ 146, 958	j.- ip 655, 787
jänibek “Canibek (özel ad)”	jıyen “yeğen”
j. 09, 104, 157, 164, 481, 565, 573, 604, 695, 712, 732, 790, 80, 814, 816, 858, 906, 946	j. 164, 166, 181
j.+ ke 122	j.+ di 165
j.+ ten 102	j.+ ge 174, 88
j.+ ti 514	j.+ im 86, 206, 75
jäntekey “Cantakey (özel ad)”	j.+ in 139, 77
j. 05	j.+ niñ 155
jil “yıl”	jıy- “toplamak”
j. 11, 14, 247	j.- adı. 119
	jıyl- “toplanmak”
	j.- dı 264

j.- iptı 427	jorıq “sefer”
jibert- “göndertmek”	j. 231
j.- emin 307	j.+ tıñ 408
jigit “genç erkek”	jos- “akmak, akıp gitmek; hareketin hızlı yapılması, (atın hızla gitmesi gibi)”
j. 598	j.- ıdı 451
joğal- “yok olmak”	j.- ıp 789
j. 779	josıl- “akışmak”
joğarı “yukarı”	j.- ğan 267
j. 697, 709	josın “farklı;”
jol “yol”	j. 420
j. 55, 71, 808	josıq “ehemmiyet, destek”
j. aldı 57	j. 835
j.+ dağı 331	jön “yön, taraf”
j.+ dı 28	j. 420, 659, 808
j.+ ğı 784	j.+ ge 258, 422
j.+ ı 281, 63	j.+ imdi 741, 810
j.+ ıñ 637	j.+ in 592, 649
j.+ ıña 848	j.+ ıñizdi 810
jol jos “örf adet”	jöndew “yönlendirmek, ikna etmek”
j.+ ın quwar 542	j.+ ge 553
joldas “yoldaş”	julqıs- “kavga etmek”
j.+ qa 55	j.- qan 508
j.+ ım 218	jum- “yummak”
jolıq- “karşılaşmak”	j.- ğanşa 19
j.- tıñ 803	jumırlan- “yuvarlanmak”
joq “yok”	kök-dönen j.- dı 493
j. 168, 403, 404, 406, 669, 672, 748, 953	jumis “iş, görev”
j. bolmay 880	j. 100, 594
joqtıq “yokluk”	j.+ tarı 632
j.+ ın 920	j.+ tıñ 659
j.+ ıñ 925	jumsa- “emretmek, iş buyurmak”
jora “dostluk”	j. 328
j.+ nı 699	

j.- dı 326	jür- (II) “yürümek“ (yardımcı fiil)
jumsal- “kullanılmak”	bop j. 968
j.- ip 504	türtkilep jür- “dürtmek” 397
jurt “yurt”	awlaq jür- “uzak durmak” 790
j.+ qa 284	jürek “yürek”
j.+ ta 158	j. 24, 839
j.+ imniñ 36	j.+ ke 899
j.+ ma 33	j.+ i 671, 791
j.+ iñ 81	j.+ in 352
jut- “yutmak”	j.+ ime 922
j.- sañ 843	jüris “yürüyüş”
jüg (jük) yük	j.+ ti 296
j.+ in 829	jürmek “yürümek”
jügin- “eğilmek”	j. boldı 270
j.- di 872	kök-dönenge j. boldı 400
j.- ip 254, 337	jüz (I) “yüz sayısı” (krş. jüz (II-III))
jün “tüy”	j. 11
j.+ i 261	jüz (II) “cüz” (krş. jüz (I-III))
jür- (I) “yürümek”	j.+ diñ 265
j. 185, 462, 463, 465, 637, 666, 768	j.+ ge 38
j.- di 361, 379, 380, 382, 643	jüz (III) “yüz, surat, taraf” (krş. jüz (II-I)) j.+ i
j.- e berdi 577	821, 850
j.- er 63	juw- “yıkamak”
j.- eyin 56	j.- ayın 796
j.- gen 268, 463, 60, 964	juwı- “yaklaşmak”
j.- gende 544, 55	j.- may 356
j.- genin 144, 527	juwınbaq “yıkanma”
j.- geninde 603	j.+ qa 794
j.- ip 255, 283, 356, 365, 62, 71	K
kök-dönenmen j.- ip 407	ke- “gelmek” (krş. kel- (I))
j.- señ 952	k.- p 279, 430, 675, 792
j.- me 56	k.- p turmın 640, 758
j.- meseñ 555	kebeş “Köbeş (özel ad)”

<p>k. 55</p> <p>kebin < A. “kefen”</p> <p>k.+ men 342</p> <p>kek “öç, ar, namus“</p> <p>k. 281, 416, 785</p> <p>k. alam 943</p> <p>k. alar 908</p> <p>k. almaqşı 944</p> <p>k. alsam 914</p> <p>k.+ in 233, 786, 894, 961</p> <p>kel- (I) “gelmek (krş. ke-)”</p> <p>k.- di 255, 258, 330, 411, 412, 440, 596, 75, 856, 906, 908, 977</p> <p>k.- diñ 621</p> <p>k.- ed 369</p> <p>k.- edi 973</p> <p>kök-dönen k.- e jatqan 496</p> <p>k.- emiz 284</p> <p>k.- er 30</p> <p>k.- eyin 54</p> <p>k.- gem 832</p> <p>k.- gen 21, 276, 464, 484</p> <p>k.- gendey 648</p> <p>k.- gendi 205</p> <p>k.- ip 385, 397, 399, 416, 45, 512, 581, 635, 645, 795, 646, 807, 94</p> <p>k.- ippin 881</p> <p>k.- ipti 965</p> <p>k.- medi 608, 951</p> <p>k.- mey 547</p> <p>k.- se 212</p> <p>k.- sin 419</p> <p>k.- şı 597, 598, 600</p>	<p>säykes kel- “uygun düşmek” 980</p> <p>kelbet < F. “görünüş”</p> <p>k.+ i 89</p> <p>keler “gelecek“</p> <p>k. 230</p> <p>kenje “kardeşlerden en küçük olanı“</p> <p>k.+ si 192</p> <p>keñ “cömert, geniş“</p> <p>k. 27, 340</p> <p>k. +nen 26</p> <p>keñes “öğüt“</p> <p>k. 10, 122, 971</p> <p>k. saladı 172</p> <p>kepeş “geleneksel şapka, başlık”</p> <p>k.+ ten 67</p> <p>kere “tam, tüm”</p> <p>k. 743</p> <p>kerek “gerek”</p> <p>k. 629</p> <p>kerey “Kerey halkı (özel ad)”</p> <p>k. 257, 665, 742, 964, 985</p> <p>k.+ den 269</p> <p>k.+ di 655</p> <p>k.+ diñ 02</p> <p>k.+ ge 14</p> <p>k.+ im 692</p> <p>kergüw “gönlünü ferah tutmak”</p> <p>k. 545</p> <p>kes- “kesmek”</p> <p>k.- ti 439</p> <p>keş- “geçmek”</p> <p>k.- edi 70</p> <p>k.- ip 788</p>
--	---

keş	“gece, vakit” k. 305, 911 k.+ki 440 k.+ te 301	kez	“zaman, defa, saat” k. 596, 616, 731, 916 k.+ de 171, 367, 368, 370, 375, 401, 657, 712, 964 k.+ dek 906 k.+ di 44 k.+ i 45, 60 k.+ im 819, 908 k.+ iñ 330
keşe	< F. “gece” k. 807	keze-	“nişan almak, silahı hedefe çevirmek” k.- p 583
keşirimdi	“affedici” k. 27	kezdes-	“karşılaşmak” k.- ip 644
ket- (I)	“gitmek” k.- ed 556 k.- edi 62 k.- ersiz 760 k.- ip qaldı 319 k.- ken 232, 279, 280, 786 k.- ti 283, 286, 407, 617, 686, 690, 729, 740, 830, 957	kezek	“sıra” k.+ i 720 k.+ imdi 721 k.+ in 893
ket- (II)	“gitmek” (yardımcı fiil) tuwlap ket- “atağa geçmek” 197 jarıp ket- “geçmek” 393 jata ket- “uzanmak” 647 külip ket- “gülmek” 378 tolıp k.- 716 bop k.- 726	kezek bol-	“sıra gelmek” 588
ketir-	“getirmek” k.- di 926	kezen-	“hazırlanmak” k.- gen 433
key	< F. “bazı” k. 361	kewde	“gövde” k.+ si 151 k.+ sinen 369
keybiri	< F.+T. “bazıları” k. 382, 429	kewdeli	“gövdeli” k. 26
keyi	< F.+T. “bazısı” k. 428	kezik-	“karşılaşmak” k.- tiñ 834 k.- ip 472
keyin	“sonra” ET <i>kedin</i> > <i>keyin</i> “sonra” k. 965	kädim	“eski” k.+ gi 590
		käri	< F. “yaşlı” k. 102, 154 k.+ ñiz 756

käriboz “Keriboz (özel ad)”	k. 27
k. 973	
k.+ diñ 670	
käriñ “öfke”	köbeş “Köbeş (özel ad)”
k. 253	k. 476, 61
kärlen- “sinirlenmek”	kök “gök”
k.- ip 674	k. 287, 291, 293, 318, 433, 972
kıy- “giymek”	kök_besti “Gök Besti (özel ad)”
k.- gen 420	k.+ şın 188
k.- ip 273, 39	k.+ dey jılcınıñ 177
kiyik “geyik”	k.+ ni berüwge 160, 161
k. 421	k.+ niñ inisi 224
kiyim “giyim”	kök_dönen “Gök Dönen (özel ad)”
k.+ di 66	k. jumırlandı 492, 495
kim “kim”	k.+ di minip aldı 271, 336, 529, 595, 597, 601
k. 103, 372, 679, 81, 837	k.+ ge jürmek boldı 400
k.+ der 844	k.+ i arındağan 383
kinäla- “suçlamak”	k.+ men jürlip 407
k.- p 206	k.+ niñ kötine 513
kir- “girmek”	kök_qunan “Gök Kunan (özel ad)”
k.- di 374, 432, 580, 859	k. qıs 259
k.- e 676	k.+ dı alı 225
k.- genmin 902	kökböri “bozkurt”
k.- ip 320	k. 144, 185
kisi “insan”	kökjal “kuvvetli büyük kurt”
sarı-üysinniñ k.+ si 93	k. 293
kisilik “insanlık”	köldeneñ “yanı başı”
k. 689	k. 497, 530
kişi “küçük”	köldeneñde- “yanı başından geçmek”
k. 637, 757	k.- p 289
kişilik “küçüklük”	kölem “alan, hacim”
kişilik qıl- “saygı göstermek” 623	k. 264
kişipeyil “alçakgönüllü”	kön- “inanmak”
	k.- bes 193

k.- edi 202	k.- sem 849
k.- geli 217	k.- señ 969
k.- sin 422	kör- (II) “görmek” (yardımcı fiil)
köndir- “inandırmak”	näsip kör- “nasibi bulmak” 833
k.- ip 34	söge kör- “hakir görmek” 207
köñil “gönül”	abzal kör- “değerli görmek” 869
köñil bol- “mutlu olmak” 80	körmek “görme”
k.+ di 80	k. 635
k.+ i 76, 85, 938	körin- “görünmek”
k.+ in 201	k.- beydi 327
k.+ iñde 823	k.- edi 292
k.+ i 88	körset- “göstermek”
k.+ in 191	k.- ken 622
köp “çok”	köt “kıç”
k. 03, 264, 392, 447, 696, 708, 720, 747, 751, 863	kök-dönenniñ k.+ ine 513
k.+ ti 325	köter- “kaldırmak”
k.+ i 258	k.- ip 285, 713
kör < F. “mezar”	k.- mek 829
k.+ ge 320	köz “göz”
kör- (I) “görmek”	k. 12, 136, 19
k.- di 256, 287, 288, 370, 399, 857	k.+ i 298, 860
k.- dim 971	k.+ im 318
k.- edi 141	k.+ in 370
k.- etin 44	k.+ in salıp bak- 290
k.- eyin 53, 859	köş- “göçmek”
k.- eyinşi 301	k.- ip 832
k.- gen 12, 567, 79, 860, 325	k.- ti 442
k.- genşe 563	köş “göç”
k.- ip 528, 77	k. 666
k.- ip jatqan 368	kül- “gülmek”
k.- medi 348	k.- ip ketti 378
k.- mey 465	kün “gün”
	k. 110, 215, 235, 364, 387, 51, 558, 71, 793,

802, 845	lıpa < A. <i>libâs</i> “elbise”
k.+ de 366, 804	l. 390
k.+ dey 826	M
k.+ i 138, 179, 439, 882	ma “mI soru eki”
k.+ niñ 831	m. 223, 291, 299, 300, 302, 310, 480, 550, 671, 821, 929
kündiz “gündüz”	mağan “bana”
k. 361	m. 610, 747, 773, 845
küni- erten “yarın bir gün”	mal < A. “mal”
k. sonıñ 114	m. 787, 789
küñ “cariye”	m.+ darın 280
k. 768	m.+ dı 248, 441
sarı-üysinniñ k.+ i 766	m.+ iñiz 755
küş “güç”	malşıq- “bulanmak”
k. 392	m.- tı 449
küş ber- “güç vermek” 48	maqta- “övmek”
k.+ in 837	m.- p 02, 962
k.+ pen 196, 813	maqul < A. “makul”
k.+ ti 442	m. 653
küş sal- “şiddet göstermek” 342	mañ “yakın etraf, yan”
küt- “beklemek”	m.+ ina 430
k.- ip 438	mañız “lüzumluluk”
k.- ti 260	m. 14
k.-etin 44	may < F. “merhem”
küy “nağme”	m.+ in 701
k. 972	maydan < F. “meydan”
küz “sonbahar”	m.+ da 923
k. 159	kök-dönendi m.+ da 595
	maza < F. “huzur”
	maza ber- “huzur vermek” 953
	me “mI? soru eki”
	m. 167, 547, 774, 928
	men “ben”

L

laq “oğlak”
l. 348
laqtır- “fırlatmak”
l.- dı 347, 353

m.	15, 241, 403, 699, 783, 831, 832, 870	m.- gen	381, 382, 590
m.+ i	207, 209, 221, 630, 631, 778, 841	dolan-jirenge m.- gen	525
m.+ imen	555	m.- gendey	293
m.+ iñ	741, 613, 814	m.- genge	187
men	“ile”	m.- geni	296, 494, 589
	m. 298, 48, 56, 953	m.- ip	277, 58
menen	“ile”	m.- ip aladı	515
	m. 765, 883	kök-dönendi m.- ip aldı	271
meni	“beni”	m.- iñ	533
	m. 328, 627	minez	“karakter”
merey	“baht, sevinç”		m.+di 27
	m.+ im 693	mingiz-	“bindirmek”
mert	< F. “mert”		m.- di 514
	m. 549	mıǵım	“gürbüz, güçlü”
	m. bolıp 886		m. 582
mezgil	“zaman”	mına	“işte”
	m. 391		m. 779, 790, 933
mälimdew	< A. + T. <i>ma lûm+DA-</i> “anlatma, bilgilendirme”	mınaday	“böyle”
	m.+ den 357		m. 938
män	< F. anlam	mınaw	“bu”
	m. 681		m. 299, 478, 554, 662
mändi	< F.+T. “manalı”		m.+ iñ 679
	m. 42	mıqtı	< F+ T. <i>mih</i> “çivi” + <i>tı</i> “sağlam”
mäñgi	“ebedi”		m. 295
	m. 841	mıqtılaw	“sağlamca”
min-	“binmek”		m. 332
	m. 228, 593	mıñ	“bin sayısı”
	m.- beseñ 554		m. 689
	m.- beydi 213		m.+ ı 864
	m.- beytin 539	mol	“çok”
	m.- di 431, 643		m. 359
	m.- er 928	mola	“mezar”
			m.+ dan 308

m.+ mdı 341	n.+ nıñ 227, 252
m.+ nı 338	n.+ sı 37
m.+ ğa 307, 322, 331, 335	n.+ sın 79
mort < F. “sağlam olmayan, kolay kırılan; kırılğan”	sarı-üysin n.+ sın 35
m. 199	namıs < A. “namus”
mölşer “tahminen”	n. 559
m.+ i 276	n.+ ina 509
munda “burada, bu zamanda”	naqta- “netleştirmek, kesinleştirmek”
m. 621, 773	n.- p 963
munday “böyle”	nayza < F. “mızrak”
m. 175, 558, 602, 801, 837	n. 220, 432, 505, 506
munı “bunu”	n.+ mdı 471
m. 403, 546, 984	n. sal2adı 518
munıñ “bunun”	n.+ sın 462
m. 16, 310, 684, 692, 697, 709, 962, 97	n.+ ñnıñ 927
mura < A. “miras”	naz < F. “naz”
m. 968	n.+ ı 181
murat < A. “murat, dilek”	nazar < F. “bakış”
m.+ iñ 245	n.+ ın 715
murt “bıyık”	ne “ne? soru zamiri”
murttay uş- “ölmek veya elden ayaktan düşmek (kesilen bıyık gibi düşmek)” 648	n. 176, 585, 609, 610, 673, 813, 822, 833
müdir- “tereddüt etmek, kekelemek”	n.+ge 131, 341, 621, 747, 851, 935, 937
m.- ip 105	n.+ ler 295
mükis < A. <i>naqş</i> “eksik, duyma veya konuşma özürlü olmak”	n.+ men 266
m.+ pin 746	n. +ñ 686, 690, 740
N	neke < A. “nikâh”
nağası “dayı”	n.+siz 762
n. 158, 166, 253, 73, 81, 85	nendey “ne gibi”
n.+ mdı 53	n. 803
n.+ mnan 770	neni “neyi”
	n. 229
	nesin “niçin”
	n. 607

neşe “nice, kaç” n. 66, 826	olja “ganimet” o. 284, 313, 315, 317, 789, 836, 878
netken “ne kadar” n. 662	o.+ dan 579, 790 o.+ lı 788
näjis < A. “pislik” n.+ ke 938	o.+ sı 811 o.+ ğa 441, 787
näsip < F. “nasip” näsip kör “nasibi bulmak” 833	oljala- “ganimet getirmek” o.- p 767
nusqa < A. “örnek” n. 969	on “on sayısı” o. 21, 240, 269, 454, 742, 960
nışana < F. “nişane” n.+ sı 24	onan “onunla” o. 113, 969 jekpe-jekte o. 626
O	
o “o zamiri” o.+ nsız 147 o.+ mı 196, 309, 371, 399, 573, 600, 627, 680 o.+ niñ 09, 276, 377, 882	onda “orada” o. 346, 760 onday “öyle” o. 563
obal < A. “vebal” o. 421	oñ “sağ, esen” o. 612, 624, 639, 642, 647, 663 oñ bol- “sağ olmak” 592
odan “ondan” o. 406	oñay “kolay” o. 433
oğan “ona” o. 147, 537, 870, 955	oñda- “düzeltmek, doğrultmak” o.- ydı 127
oğastaw “tuhafça, garip şekilde” o. 628	oq “ok” o. 468 o.+ qa 453
ol “o zamiri” o. 11, 18, 197, 281, 311, 343, 347, 370, 375, 388, 41, 590, 601, 612, 622, 625, 800, 830, 964	oqı- “okumak” o.- p 337, 344 o.- ğan 984
olar “onlar” o. 213,354 o.+ dan 50 o.+ ğa 304, 403	oqıs “kaza” o. 479 oqtal- “hazırlanmak”

	o.- ıp 714	osınday “şöyle”	
ora-	“kuşatmak”		o. 187, 921
	o.- dı 532	otağası “halk reisi (yaşlı ve ulu kişilere saygı belirtisi)”	
orda	“yönetim merkezi, şehir”		o. 325
	o. 667	otaw “otağ”	
	o.+ dan 779, 977		o. 455
	o.+ ğa 645, 656	otın “odun”	
	o.+ nıñ 430, 631, 636, 672		o. 308, 333
orın	”yer”		o.+ day 948
	o.+ men 722		o.+ dı 349
	o.+ ı 697, 809	otır- “oturmak”	
orındal-	”yerine getirilmek”		o. 799
	o.- dı 638	otıra alma “oturamamak” 429	
	o.- sa 641		o.- a qap 337
orman	”orman”		o.- dı 796
	o.+ darın 360		o.- mın 208, 216, 782
	o.+ ın 437, 652	oy “akıl, fikir”	
orta	”orta”		o. 201, 477
	o.+ sı 921		o.+ dan 16
osı	“şu”		o.+ dıñ 117
	o. 148, 169, 226, 243, 251, 351, 517, 622, 735, 807, 850, 852, 958		o.+ lı 26
	o.+ ğan 237		o.+ ğa 294
	o.+ larğa 49		o.+ ında 324
	o.+ nı 132	oybaylat- < A. <i>hyb</i> +T. “korkma” “bağirtmek, feryat ettirmek”	
osılay	“şöyle”		o.- ıp 436
	o. 334, 62	oyla- “düşünmek”	
osılayşa	“şöylesine”		o.- p 132, 303, 909
	o. 954		o.- ğan 551
osımen	“şununla”	oyın “oyun”	
	o. 982		o. 491
osında	“şurada”	oymaq “yüksük”	
	o. 235, 600, 925		

	o. 579		ö.- ip ap 349
oz-	“geçmek”	öñkey	“hep, her zaman”
	o.- ip 319, 385		ö. 296
	Ö	ören	“önder”
ökin-	“pişman olmak”		ö.+ im 695
	ö.- ben 822, 848	örle-	“tırmanmak, artıp yükselmek”
öktem	“hükmedici, emir verici”		ö.- p 369, 794
	ö. 282, 438, 552, 812	ört-	“örtmek
öl-	“ölmek”		ö.- edi 201
	ö.- etin 614	ös-	“büyüme, gelişmek”
	ö.- di 405, 549		ö.- ip 261
	ö.- geli 346, 780		ö.- ken 651
	ö.- sin 314	öştik	“intikam duygusu, düşmanlık”
	ö.- gen 345		ö.+ im 748
ölim	“ölüm”	öt-	“geçmek”
	ö.+ ge 826		ö.- ed 557, 559
öltir-	“öldürmek”		ö.- edi 64, 68
	ö.- dim 523		ö.- ip 289
	ö.- ip 556		ö.- ken 11, 365
ömir	< A. “ömür, hayat”	ötin-	“rica etmek”
	ö. 150, 829		ö.- di 863
	ö.+ degi 825	öz	“kendi”
	ö.+ di 74		ö. 316, 47, 583, 763, 848
	ö.+ diñ 98		ö.+ deri 355
	ö.+ iñde 847		ö.+ i 04, 149, 33, 635, 684, 692, 861
ömirliq	< A.+T. “can yoldaşı”		ö.+ im 629, 687, 691, 806
	ö.+ im 828		ö.+ imdi 591
öñ	“ön”		ö.+ in 620
	ö. 69		ö.+ ine 704
	ö.+ iñdi 84		ö.+ iñ 328, 479, 637, 655, 918, 971
öñger-	“at, deve gibi binek hayvanların üzerinde oturarak bir şeyi önüne alıp taşımak”		ö.+ iñiz 722
	ö.- ip 400	özen	“nehir”
			ö. 794

özge ö.+ di 792

özge “başka”

ö. 926

P

pa “mI soru eki”

p. 152, 669

panala- “sığınmak, yardımını korumasını istemek”

p.- dı 362

paqır < F. “fakir”

p.+ dı 15, 883

patşa < F. “padişah”

p.+ sı 278

pen < F. “ile”

p. 264, 74, 834, 98

pende < F. “kul”

p.+ de 748

peri < F. “peri”

p.+ m 689, 973

perizat < F. “peri gibi güzel yüzlü”

p. 802, 812, 815

p.+ im 820

pışaq “bıçak”

p. 759

Q

qa- “kalmak” (krş. qal-(II) yardımcı fiil)

otıra q.- p 337

tüse q.- p 336

qabil “kabul”

qabil al- “kabul etmek” 252

qabil bol- “kabul olmak” 246

qabır < A. “kibir”

q.+ dan 339

qadir < A. “kadir, tanrı”

q. 842

q.+ imdi 211

qadirle- < A.T. “hürmet etmek”

q.- p 96

qaq- “yakalamak”

qağıp al- “yakalamak” 854

qağıs- “savaşmak, kavga etmek”

q.- ıp 506

qağuw “vurmak, çakmak, kakmak”

q. 706

qal- (I) “kalmak”

q.- a berdi 290

q.- ayın 644

q.- dı 376, 582, 584, 949

q.- dım 831

q.- ıp 105, 318

q.- ispay 485

q.- ıstı 503

q.- madı 457, 568

q.- masın 823

q.- may 380

q.- mayın 560

q.- sa 890

qal- (II) “kalmak” (yardımcı fiil)

qatıp q.- ayın 719

şayqasıp q. - ayın 473

jatıp q.- dı 320

ketip q.- dı 319

qona qal- “konaklamak” 322

tañ qal- “şaşırmak” 683

bayqap qal- “fark etmek” 297

tura q.- dı 497

bilip q.- sın 877

qalay “nasıl”	q.- ymın 564
q. 205, 801	q.- yın 913
qaldır- “bırakmak”	qandı “kanlı”
q.- may 619	q. 849
qalqan “kalkan”	qanjjar < F. “hançer”
q. 220	q.+ ımdı 913
qalqata “sevgi ifadesi”	qanjiğa “avda kullanılan bir tür eyer”
q.- yım 803	q. + ña 402
qalıñ “kalabalık”	qansıra- “kan kaybetmek”
q. 283, 321, 323, 425, 441	q.- p 760
qam (I) < A. “gam”	qanşa “nice, ne kadar”
q.+ ın 20	q. 917
qam (II) “hareket, iş”	qapta- “toplanmak, çoğalmak, dolmak”
qamın jasa- “bir işe önceden hazırlanmak”	q.- p 547
435	qaq < A. “hak”
qamal “kale”	q.+ ıñnıñ 703
q. 312, 685, 688	qar “kar”
qamdan- “hareketlenmek, hazırlanmak, davranmak”	q. 821
q.- dı 566	qara “kara”
qamşı “kırbaç”	q. 409, 843
q.+ nı 945	q.+ nı 540
qan- “Bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak, doymak”	q.+ nıñ 539
q.- ar 170	qara- “bakmak”
qan “kan”	q.- dı 800
q. 248, 451	q.- sa 444, 446
q.+ ğa 449, 489, 716	qaraq “tatlı, şirin”
qana “sadece”	qaraqım “hitap ifadesi; canım, bir tanem vb.” 226
q. 127	qarañ “karanlık”
qanattan- “kanatlanmak”	q. 558
q.- ıp 58	qaras- “bakışmak”
qanda- “kanlamak”	q.- tı 509
	qarat- “baktırmak”

	q.- pay 40	qatıbas “acımasız”	
qarğ-	“zıplamak, fırlamak”		q. 325
	q.- ıp 339	qatın “kadın”	
	qaris “karış, gergin duran elde, başparmak ile serçe parmağın uçları arasındaki açıklık”		q.+ dı 879, 933
	q.+pın 743	qayda “nerede”	
qarıy	“ihtiyar”		q. 372
	q.+ ya 120, 190		q.+ sını 734, 736
qarsı	“karşı”	qayğı “keder”	
	q. 425, 464		q. 121
qaruw	“silah”	qayran < A. “hayran”	
	q. 504, 704		q. 126, 774
	q.+ ın 798	qayran qıl- “şaşırtmak” 101	
qas	“düşman”	qayrat < A. “gayret”	
	qas qıl- “düşmanlık etmek” 406		q. 736
	qas qabaqtı “yakışıklı”	qayrattan- <A+T “gayret etmek”	
	q. er 23		q.- adı 516
qasiret < A. “kahır”		qayt- “dönmek”	
	q. 900		q.- a, 788
	qasiret sal- “kahretmek” 899		q.- adı 526
qasiyet >A. “özellik, vasıf”			q.- sam 159, 488
	q.+ indi 978		q.- tı 755
qastıq	“husumet, düşmanlık		q.- ıp 127, 617
	q.+ qa 942	qayta “yeniden”	
qaş-	“kaçmak”		q. 233, 633
	q.- tı 467	qaytar- “döndürmek”	
	q.- ıp 437		q.- adı 961
qat-	“katmak, eklemek”		q.- sa 417
	til qat- “bir şey demek, bir şey söylemek” 719		q.- ğanı 352
qattı	“çok”		q.- ıp 786
	q. 200, 367, 423	qap “kaf dağı”	
			q. 974
		qaza “ölüm”	
			q. 954

qazaq “Kazak Halkı (özel ad)”	qolqa “istek, talep”
q. 416, 431, 437, 442, 785, 814, 978	q.+ ñ 203
q.+ qa 234, 983, 974	qoltıqtas- “kolkola girmek”
q.+ tan 456, 460	q.- ıp 856
q.+ tar 436, 787	qon- “konmak”
q.+ tı 247, 557	q.- a qaldı 322
q.+ tıñ 232, 278, 467, 548	q.- baydı 125, 133
qazir < A. (<i>hādir</i> “mevcut”) “hazır, şimdi”	q.- dı 265, 792
q. 12, 593, 780, 843, 882, 962, 963	q.- sa 130
qawip < A. “tehlike”	qonalqa “konak”
q.+ ten 627	q.+ mız 305
qawım < A. “kavim”	qonaq “konuk”
q. 17	qonaq qıl- “misafir etmek” 96
q.+ ıñ 575	qoñır “kahverengi”
qol (I) “ordu”	q. 749
q. , 283, 321, 323, 433	qor < A. “küçük görmek”
q.+ dı bop ordu kur- 548	q. 314
q.+ ı 416, 427, 431, 442, 466, 467	qor qıl- “hor görmek” 840
q.+ ın 434, 796	q.+ ğa 840
q.+ men 425	qorğal- “korumak”
qol (II) “el”	q.- dı 626
q. 231	qorğan “kurgan”
q.+ qa 393	q. 974
q.+ ğa 471	qorğal- “korunmak”
q.+ ın 254, 646,	q.- dı 754
q.+ ına 702, 842	qorğala- “saklamak”
q.+ ına 332	q.- dı 358
q.+ ınan 599	qorğasta- “himaye etmek”
q.+ ınmen 316	q.- p 573
q.+ ınnan 183	qorla – < A.+T. “hor görmek”
qolbası “başbuğ, kolbaşı, topluluğu, halkı, orduyu idare eden kimse”	q.- r 929
q. 275	q.- ystıñ 935
	qorlıq < A.+T. “eziyet”

q. 563	qoz “kor, köz”
q.+ 1 726	q. 729
qorın- “korunmak”	qozğal- “hareket etmek”
q.- dı 358	q.- masa 372
qos (I) “kamp, karargâh”	q.- sa 371
q. 603	quday “hüda”
q.+ qa 350, 572, 580, 581, 856, 859	q. 898
q.+ ina 574, 956	qul < A. “köle”
qos (II) “çift”	q. 764, 929
q. 319, 352	qula- “yıklamak, devrilmek”
qos- “buluşturmak”	q.- sam 740
q.- ayın 950	q.- yın 799
qosar “yedek at”	qulaq “kulak”
q.+ imen 532	q.+ qa 169
qosarla- “çiftlemek, yedeklemek”	qundız “kunduz”
kök-dönendi q.- p 529	q.+ day 261
qosıl- “katılmak”	qur- “kurmak”
q.- ıp 891	q.- dı 267
qosın “ordu”	q.- maqşı 239
q. 359, 379, 411, 788, 857	q.- ıp 231, 648
q.+ ğa 440, 526	q.- ıp jatqan 250
q.+ ında 295	qural “silah”
q.+ in 365	q.+ in 272
qoy “koyun”	quran “Kuran-ı Kerim (özel ad)”
q.+ da 749	q. 337, 344
q.+ day 434	qurban < A. “kurban”
qoy “ya! ünlemi”	qurban bol- “kurban olmak” 830
q. 488	qurbandıq < A.+T. “kurbanlık”
qoy- “koymak”	q. 614, 751
q. 480	qurlı “kadar”
q.- mañdar 933	q. 168, 348
qoy – (II) “koymak” (yardımcı fiil)	qurmet < A. “hürmet”
talap qoy- “talep etmek” 534	q.+ i 99

q. jat-qan 257	ämir qıl- “emretmek” 552
qurmette- < A.+T. “hürmet göstermek”	qas q.- ğanım 406
q.- p 535	qor qıl- “hor görmek” 840
q.- ydi 209	qızmet qıl- “hizmet etmek” 334
quş- “kucaklamak”	q.- maqşı 231
q.- sañ 841	q.- ğa 682
q.- tı 855	q.- ıp 349
q.- ıp 634	qılış “kılıç”
quştır- “kucaklatmak”	q. 39, 490, 583, 817, 850, 866, 946, 948
q.- ıp 474, 519	q.+ im 220
quşırlana “arzuyla, hevesle”	q.+ imdı 564
q.- a 855	q.+ ina 566
qutqar- “kurtarmak”	qıltanaqsız “otsuz; köse”
q.- ğan 591	q. 329
qutıl- “kurtulmak”	qımbat “kıymet”
q.- masımdı 903	q. 827
qı- “kılmak” (krş. qıl- (II))	qın “kın”
jabdıq qıl- “kuşanmak” 236	q.+ inan 490
kişilik qı- “saygı göstermek” 623	qır- “kırmak”
kün qıl- “köle etmek” 768	q.- dı 434
tar qıl- “dar etmek” 340	q.- ıp 465
tälim qıl- eğitim al- 634	qır “bozkır”
qıl- (II) “kılmak” (yardımcı fiil) (krş. qı-)	q.+ inan 493
duğa qıl- “dua etmek” 984	qıran “şahin”
raqım qıl- “rahmet etmek” 867	q.+ day 60
täwap qıl- “tavaf etmek” 969	qırğın “katliam, kırim”
şermende qıl- “rezil etmek” 550	qırğın sal- “katliam yapmak” 436
jawap qıl- “cevap vermek” 107	qırıq “kırk sayısı”
qayran qıl- “şaşırtmak” 101	q. 945
qonaq qıl- “misafir etmek” 96	q.+ qa 276
uran qıl- “çağrı yapmak” 115	qırsıq “aksilik, uğursuzluk”
qızmet qıl- “hizmet etmek” 330	q. 847
süreñ qıl- “hareket etmek” 268	qırş- “dişlemek”

	q.- ıp aldı 375		q.- ıp 200
qıs	“kış”	qıysa-	“eğilmek”
	kök-qunan q. 259		q.- yıp 647
qıs-	“kısmak”	qıysapsız	“sayısız, hesaba gelmeyen”
	q.- ıp 636, 646		q. 447
qısır	“kısır”	qıyssa	< A. “kıssa”
	q.+ dıñ 260		q. 01
qız	“kız”	qıyyan	“üçra”
	q. 799, 853, 858, 872, 883, 947, 949, 951, 954		q. 439
	q.+ dan 43, 869	qıyyu	“kıyma, bir şeyi kesme”
	q.+ dı 863		q.+ ğa 584
	q.+ dıñ 867, 875	quw- (I)	“kovmak”
	q.+ ğa 800, 865		q.- maqşı 233
qız-	“kızmak”		q.- ğan 785
	q.- ğandı 683		q.- ıp 433
qızdır-	“kızdırmak”	quw- (II)	“takip etmek”
	q.- mastan 778		jol-josın q.- ar 542
qızmet	< A. “hizmet”	quw	“kurnaz, açıkgöz”
	q.+ i 709		q. 662, 733
	q. qılar 330	quwan-	“memnun olmak
	qızmet qıl- “hizmet et- 334		q.- dı 756, 85
qızıl	“kızıl”		q.- ıp 77
	q. 449, 489	quwlıq	“hile, kurnazlık”
qıǵılıq	“kabul etmeyip inada bindirme”		q.+ ı 668
	qıǵılıqtı sal- “inat etmek” 424	R	
qıy-	“kıymak”	raqım	< A. “rahmet”
	q.- madı 162		r. qıl 867
qıym	“zor, çetin, güç”	razi	< A. “razi”
	q.- ın 866		razi bol- “razi olmak” 228
	q.- dı 181	ret	< F. “kez”
	q.+ ğa 326		r. 960
qıynal-	“zorlanmak”	rıyza	< A. “razi olmak”
			r.+ mın 843

ruqsat	< A. "ruhsat, izin"	s.+ ta 861, 884
ruqsat ber-	"izin vermek" 874	sağın- "özlemek"
r. berseñ	718	s.- ar 819
ruw	"boy, uruk"	saqal "sakal"
r. 06		s.+ iñdi 781
S		saqta- "saklamak"
sa-	"salmak" (yardımcı fiil) (krş. sal- (II)	s.- dı 356
uran s.- p 286		s.- p 777
şığa s.- p 663		ar sakta- "utanmak" 358
sap	"sap"	sal- (I) "salmak"
s.+ ı 927		s.- atın 895
sabaz	< F. "kahraman, cesur, cesaretli"	s.- dı 574
s. 57		s.- ma 759, 879
sabır	< A. sabır"	s.- may 847
s. 569		s.- maymın 561
sadaq	"yay"	s.- sañ 744
s. 432		sal- (II) "salmak" (yardımcı fiil) (krş. sa-)
sadır	"Sadır (özel ad)"	ayta s. 608
s. 450, 458, 510, 590, 828, 920, 924		küşti sal- "saldırmak" 342
s.+ am 424		qıǵılıqtı s. 424
s.+ dı 342, 474, 519, 523, 591, 625, 934		keñes s.- adı 172
s.+ dıñ 897		nayza s.- adı 518
s.+ ğa 496, 518		uran s.- adı 522
s.+ ım 914		nazarın s.- adı 715
s.+ ıña 950		esiñe s.- ar 221
s.+ menen 472, 482		eseyeyin s.- ayın 725
sağala-	"sığınmak, konuşlanmak, uygun muhitte bulunmak"	kök-dönendi baylap s.- dı 336
s.- dı 359		qasiret s.- dı 899
s.- p 412		qırğın s.- dı 436
sağan	"sana"	jar s.- ğan 234
s. 241, 594, 606, 816, 822, 891		közin s.- ıp- 290
sağat	< A. "saat"	bögew s.- man 731
		sala "kısım kısmına; kısım, bölüm, alan"

<p>s. 638</p> <p>salğız- “inşa etmek”</p> <p>s.- ip 134</p> <p>salın- “yapılmak, inşa edilmek”</p> <p>s.- ı 885</p> <p>salıs- “kavga etmek; mızrak vb. alet ile bir birine hamle yapmak”</p> <p>s.- pay 483</p> <p>s.- tı 505</p> <p>salmaq “bırakma”</p> <p>s. boldı 52</p> <p>salmaq “bir şeyin ağırlığı; otorite, ağır başlılık”</p> <p>s.+ ın 52</p> <p>san “dizden bele kadar olan kısım”</p> <p>s. 22</p> <p>sanamalı “çok az, az sayıda”</p> <p>s. 602</p> <p>sanat < A. “sanat”</p> <p>s.+ ın 897</p> <p>sanla- “delik ; akıl, zeka pırıltısı”</p> <p>s.- p 973</p> <p>sañlaq “sağlam; hızlı”</p> <p>s. 296</p> <p>s.+ ı 265</p> <p>sap < A. “saf, sıra”</p> <p>s.+ qa 432</p> <p>sapar < A. “sefer”</p> <p>s.+ ı 958</p> <p>sapır- “savurmak”</p> <p>s.- ip 459</p> <p>sarı “sarı”</p> <p>s. 06</p> <p>s.+ dan 07</p>	<p>sarı üysin “Sarı Üysin (özel ad)”</p> <p>s. 35</p> <p>s.+ ge jetedi 72</p> <p>s.+ ge tulğa 204</p> <p>s.+ ge unadı 92</p> <p>s.+ niñ kisisi 93</p> <p>s.+ niñ küñi 766</p> <p>sart “cart curt”</p> <p>s.-surt etip 503</p> <p>sas- “şaşmak, yanılmak”</p> <p>s.- tı 469</p> <p>sasıq “kötü kokulu”</p> <p>s. 393</p> <p>sawğa “hediye”</p> <p>s. 284, 402, 862, 868</p> <p>s.+ ğa 771</p> <p>s.+ ğa ber-ip 957</p> <p>sawğala- “hediye vermek”</p> <p>s.- p 806</p> <p>sawıt “zırh”</p> <p>s. 272, 273, 317, 39, 420, 705</p> <p>s.+ ımdı 219</p> <p>sayala- “gölgelemek”</p> <p>s.- dı 360</p> <p>sayıs “savaş”</p> <p>s.+ ta 886</p> <p>s.+ tarda 41</p> <p>sayıs- “savaşmak”</p> <p>s.- ip 934</p> <p>sayqı “yer”</p> <p>s. 557</p> <p>saylan- “seçilmek”</p> <p>s.- ip 273</p>
---	---

saylanğan “seçilmiş”	serik < A. “yoldaş, dost”
s. 431	s. 838
sayman “silah”	serke “lider; yol gösteren”
s. 272	s. 195
sebep < A. “sebep”	sert < F. “yemin”
s.+ pen 791	s. 866, 870, 850
segiz “sekiz rakamı”	sert ber- “yemin vermek” 817
s. 71	s. etken 829
s.+ de 454	s.+ i 707, 865
s.+ ge 240	s.+ inen 884
sekildi < A. “şekilli, gibi, benzeri”	serttes- < F.+T. “yeminleşmek, antlaşmak”
s. 59	s.- ti 852
s.+ siñ 802	serwende- “gezmek, gezintiye çıkmak”
seksen “seksen”	s.- p 157
s. 966	seyil- < A. “dağılmak; gezmek”
s.+ ge 45	s.- di 586
semir- “yağlanmak, şişmanlamak”	sez- “sezmek, hissetmek; şüphelenmek”
s.- di 76	s.- gende 546
semirt- “şişmanlatmak”	sezim “his”
s.- pes 31	s.+ men 839
sen “sen”	sezin- “sezilmek”
s. 207, 345, 593, 772, 773, 778, 834, 952	s.- beydi 388
s.+ iñ 740	sälem “selam”
senen “senden”	s.+ ge 94
s. 327	sän “güzellik”
seni “seni”	s. + i 851
s. 561, 562	säri < A. “tan yerinin, belirlenmeye başladığı zaman”
senim “güven”	s. 413
s.+ menen 38	sätsağat < A. “saat, uygun ve hayırlı saat”
seniñ “senin”	s. 861
s.+in 925	s. turdı 438
ser < F. “baş”	sät (I) < A. “zaman”
s.+ im 684	

s.+in 638	sırcı- “sızlamak, ağrımak”
s.+ ti 916	s.- ap 451, 453
sät (II) < A. “hayırlı, şanslı”	sırt “sırt; arka taraf”
s.+ke 845	s.+ ı 173
säykes “uygun”	s.+ ina 274
s. 980	s.+ iman 297
sıbağa “pay; belirli kısım”	sıy “saygı”
s.+ ñdı 782	s.+ larım 708
sıldır- “gevşemek”	s.+ imdı 682
s.- ap 873	s.+ ina 644
sılqım “süslü, süs meraklısı”	sıy- “sığmak”
s.+ ğa 944	s.- may 789
sın “sınav, tenkit”	sıq “büyü”
s.+ da 622	s.+ ı 875
s.+ ğa 36	sileyt- “indirmek, devirmek”
s.+ ima 302	s.- ip 783
sın- “kırmak”	silte- “batırmak”
s.- ap 301	s.- p 462
s.- basa 927	siz “siz”
sına- “sınamak”	s. 724
s.- dı 86	s.+ di 635
s.- ğan 150	s.+ diñ 864
sınat- “sınav yapmak, kontrol etmek”	s.+ ge 639
s.- in 199	so şu, o (<i>krş. sol</i>)
sır- “boyamak”	küni-erteñ s.+ niñ 114
s.- ip 463	sodan “ondan”
sır < A. “sır, giz”	s. 772
s.+ da 964	soğan “ona”
s.+ imdı 824	s. 194, 250
sırla- “konuşmak, dertleşmek”	soğıs “savaş”
s.- sayıq 815	s. 439, 784
sırmalı “sırmalı”	s.+ ta 836, 887
s. 67	s.+ tı 413

<p>sol “şu, o “ (krş. so) s. 116, 117, 118, 157, 278, 281, 306, 307, 318, 335, 375, 385, 401, 583, 588, 589, 591, 592, 629, 640, 652, 657, 712, 793, 832, 846, 906, 909, 97</p> <p>solar “onlar” s.+ men 270</p> <p>solay “şöyle” s. 643, 784</p> <p>sonan “onunla” s. 805, 902</p> <p>sonda “orada, o zamanda” s. 200, 306, 334, 510, 771, 800</p> <p>sonday “şöyle” s. 100, 215</p> <p>sonı “onu” s. 551, 577, 827</p> <p>sonıñ “onun” s.179</p> <p>sonşa “onca, epeyce” s.14</p> <p>soñ “sonra, son” s. 251, 34, 525, 571, 611, 617, 626, 79, 810, 858, 888 s.+ ında 666</p> <p>sor < F. “talihsiz” s. dıñ 834</p> <p>sorlı < F.+T. “zavallı, çaresiz” s. 867</p> <p>soy- “soymak” s.+ ğandar 409</p> <p>sök- “sövmek” sök kör- “hakaret etmek” 207 s.- edi 679</p>	<p>s.- peñder 15</p> <p>söyle- “söylemek” s.- geni tursa 628 s.- semin 818 s.- y berdi 619</p> <p>söylew “söyleme” s.+ ge 714</p> <p>söyt- “öyle yapmak” s.- ti 347</p> <p>söz “söz” s. 104, 169, 42, 720 s.+ derge 653 s.+ diñ 809 s.+ ge 193, 31, 838, 852 s.+ i 223, 812 s.+ imdi 919 s.+ in 618 s.+ ine 761</p> <p>sula- “uzunlamasına yatmak; boylu boyunca yatmak” s.- p 678</p> <p>suluw “güzel” s.954 s.+ dı 855, 860</p> <p>sumıray “uğursuz, sevimsiz” s. 398</p> <p>suñğaq “boylu, uzun; kuğu boynu” s. 25</p> <p>sur- (I) “sormak” s.- adı 103 kök-bestini s.- adı 160 s.- ağan 624, 940 s.- amadı 941</p>
---	---

s.- ap 863	s.+ day 459
s.- asañ 741, 763, 765	s.+ ğa 799, 880
s.- aytın 82	suwan “Suan Han (özel ad)”
sur- (I) “sormak” (yardımcı fiil)	s. 423
şüyinşi sur- “müjde istemek” 758	s.+ ğa 415
surq (I) (suriq) “görünüm; işaret”	suwan_xan “Suan Han (özel ad)”
s.+ ı 292	s.-xan ekiden 422
s.+ ın 567	suwıq “soğuk”
surqıl “çulha kuşu”	s. 369
s.+ tayıñ 517	suwıt “zırh”
sustan- “kızmak, sinirlenmek”	s. 255
s.- ar 773	Ş
sür- “sürmek; yaşamak”	şabarman “haberci, ulak”
ükim sür- “hüküm sürmek, hükmet” 277	ş. 593, 633
süñgi “süngü”	ş.+ ı 617
s.+ ni 483	şabındı “iki düşman grubun bir-birine karşı olan hücumları”
süreñ “gürültü	ş.+ da 786
süreñ qıl- “telaşa vermek” 268	şağ- “sokmak”
süt “süt”	ş.- ıp almaq 371
s.+ in 260	şal “ihtiyar”
süy- “sevmek”	ş. 221
s.- genim 828	şala “eksik, yarım”
süyek “kemik”	ş. 288
s.+ ke 901	şalğay “uzak; kenarında, kıyıda”
s.+ ten 559	ş. 43
süyeniş “destek”	şalın- “takılmak”
s. 656	ş.- bağan. 384
süyindik “Süyindik (özel ad)”	şalış “eğri”
s.+ ten 05	ş.+ pın 745
süyre- “sürüklemek”	şamdan- “gücenmek, hayvanın sinirlenmesi, aksileşmesi”
s.- p 399	ş.- dı 565
suw “su”	
s. 323, 362, 70	

şarış-	“ucu sivri bir şeyi sokmak; birisini sözle iğnelemek; çomak, direk gibi şeyi bir yere dikmek” ş.- qanda 512	şataq	“kavga” ş.+ ı 959
şañ	“toz” ş. 445, 446	şatıl-	“iyi olmayan işlere karışmak” ş.- dı 885, 943
şañıraq	“çadırların tepesindeki daire şeklinde ahşap parça” ş.+ ın 673	şatır	“çadır” ş.+ dı 939
şab-	“kesmek” ş.- qan 247 ş.- tı 804 ş.- adı 184 ş.- ip 279, 425, 512, 846	şayqa-	“sallamak, çalkalamak” ş.- ydı 538
şaq	“hâl, durum, zaman” ş. 391, 440, 542, 582 ş.+ ı 387 ş.+ ım 817 ş.+ ta 100, 388, 909 ş.+ tarda 361	şayqas	“savaş” ş.+ ta 243, 735, 960, 976
şaqır-	“çağırmaq” ş.- adı 129 ş.- sañ 609 ş.- ip 600 ş.- iptı 303	şayqas-	“çatışmak” ş.- ip 473, 485
şaqırt-	“çağırtmaq” ş.- qanda 610	şayna-	“çiğnemek” ş.- p 377
şart	“şıp diye yapmak, bir işin hemen, hızlı olması” ş. 254	şaynas-	“çarpışmak” ş.- tı 500
şaş-	“yaymak” ş.- tı 263	şayıl-	“çalkalanmak” ş.- may 671
şaşaqtı	“saçaklı” ş. 505	şegir	“çakır (göz rengi)” ş. 831
		şer/ser	< A. “üzüntü, keder” ş. 726
		şermende/sermende	< F. “rezil” ş. qıl 550
		şert-/sert-	“duygulandırmak, gönül teline dokunmak” köñlin şert- “yüreğine dokunmak” 191
		şerüw	“asker, nöbetçi; geçit, yürüyüş” şerüw tart- “dinlenmek” 321
		şeş-	“çözmek” ş.- edi. 66 ş.- ip 386, 580, 798
		şeşendik	“hitabet”

	ş.+ iñ 980		ş.- dı 711
şeşe	“anne”		ş.- mağan 20
	ş.+ ñdi 765		ş.- sañ 736
şet	“bir şeyin kenarı, sınırı”	şığın	“hasar, ziyan”
	ş.+ ine 212		ş.+ dı 417
	ş.+ ke 626	şıq-	“çıkmaq”
şeyin	“kadar”		ş.- qan 210, 587, 661, 745
	ş. 137		ş.- qanı 269
şider	“atın öndeki iki ayağı ile arkadaki bir ayağını bağlamak için özel kayış veya ip”		ş.- tı 259, 339, 35, 445, 447, 450, 458, 627
	ş. 847		ş.- a sap 663
şolpı	“eskiden süs için saçta dizilerek takılan gümüş paralar”		ş.- adı 111, 94
	ş.+ ları 873		ş.- ar 442, 979
şoqtıq	“atın omuz başı”		ş.- arsiñ 244
	ş.+ ı 261		ş.- asiñ 240
şomıl-	“suya girmek, çimlemek”		ş.- ayın 797
	ş.- ip 797		ş.- ip 256, 274, 46, 626, 785
şorş-	“atlamak, sıçramak”	şın	“gerçekten”
	ş.- ip 376		ş. 174, 191
şoşı-	“korkmak”		kök-besti ş. 188
	ş.- ma 576		ş.+ imdı 825
	ş.- p 405, 791		ş.+ iman 491
şoşıt-	“korkutmak”	şında	“gerçekten de”
	ş.- iñdar 309		ş. 624
şort	“tamam, bitti anlamında hemen konuyu kapatma sözü”	şıraç	< A. “çıra”
	ş. 199		ş.+ ı 117
şıbn	“sinek; ruh”	şırpı	“çırpı, kuru-budak”
	ş. jandı 584 “ruh”		ş.+ day 465
şıda-	“katlanmak”	şıt	“basma veya daha kalitesiz kumaş”
	ş.- r 36		ş.+ qa 905
şığar-	“çıkarmak”	şıyqıl-da-	“iki şeyin sürtünerek, birbirine dokunarak ses çıkarması”
			ş.- p 128

şyrığ- “sinirlenmek, öfkelenmek”	t.+ iñ 638
ş.- iptı 423	talap qoy- “talep etmek” 534
şüyinşi “müjde”	talas- “tartışmak”
şüyinş sura- “müjde istemek” 758	t.- pa 761
şuw “deh! nidası”	talaysız “bahtsız”
ş. 492, 768	t. 833
T	talqanda- “parçalamak, kırmak”
ta “dA bağlacı”	t.- dı 338
t. 694, 857	tamamda- “tamamlamak”
tab < F. “ateş”	t.- dı 652
t.+ ın 900	taman “taraf”
taba < A. “hepsi”	t. 526, 572
t.+ sı 170	tamaq “yemek”
taban “taban, ayağın alt yüzü”	t. 333
tabanğa jawın sala- “düşmanı ayağının altında çiğnemek” 895	tanı- “tanımak”
tabıl- “bulunmak”	t.- p 604, 769
t.- dı 16	dolan-jiren t.- p 907
tağala- “nallamak, nal çakmak”	t.- sañ 605
t.- p 65	tanıl- “tanınmak”
tağdır < A. “kader”	t.- ğan 32, 38
t.+ ima 217	t.- ıp 33
tağı “yine”	tanıt- “tanıtmak”
taq < F. “taht”	t.- ar 311
t.+ qa 277	tañ “tan, gün ağarması”
taqat < A. “takat”	t. 425, 434, 443, 444
t. 568	t.+ ğa 140
taqsır < A. “bey” anlamına gelen hürmet ifadesi.	t.+ ğı 391
t. 718, 864, 872	tañ “şaşkın”
taqıs “sinsi, açığız”	tan qal- “şaşırıp kalmak” 683
t.+ tay 487	tañda- “seçmek”
talap < A. “talep”	t.- p 705
t.+ ı 312	tañdan- “şaşırmak”
	t.- dı 145

tap-	“bulmak”	tay	“tay”
	t.- paq 833		t. 168, 173, 203, 222, 607
	t.- pay 104		t.+ dı 175
	t.- qan 959		t.+ ğa 165
	t.- tı 954	tay-	“kaymak, geçip gitmek”
	t.- ar 28		t.- ğan 888
	t.- ıp 598, 909		t.- ıp 884
tapsır- (I)	vermek (vazife veya ödev) (krş. tapsır- (II))	tayaw	“yakın”
	t.- amin 594		t. 322, 645
tapsır- (II)	iade etmek (krş. tapsır- (I))	tayq-	“kaypaklık etmek”
	t.- atın 596		t.- ıp 258
tapsırıs	“görev”	taysaqta-	“bir işten bahane ile kaçmak”
	t.+ tı 304		t.- dı 355
tar	“dar”		t. 390, 543
	tar qıl- “dar etmek” 340	teben	“büyük gözlü kalın uzun iğne”
tara-	“yayılmak”		t.+ dey 404
	t.- r 05	tebir	“tavır”
	t.- ydı 47		t. 48
tarıq-	“yokluk, darlık, çaresiz duruma düşmek”	tegi	“kök, soy”
	t.- qanda 28		t. 73
tart-	“çekmek”		t.+ iñdi 82
	t.- adı 530	tegin	“boş, karşılıksız”
	t.- ıp 432		t. 310
	t.- qan 321	tek	“tek”
	t.- qannan 19		t. 963
	t.- pağan 214	tektep	“yalnız”
	t.- tı 570, 572		t. 42
tasta-	“atmak, çıkartmak”	tekti	“asilli”
	t. 316, 846		t. 291
taw	“dağ”	telip	< A. “talip”
	t. 360, 412, 70		t. 840
	t.+ iñiz 754	tentek	“haylaz”
	t. + day 974		t.+ ke 48

teñ	“denk, eş” t. 615, 776 t.+ im 769	täwir	< A. “iyi” t. 10
teñdey	“denk, eşit” t. 349	tıǵıl-	“sokulmak” t.- iptı 430
teñi	“yarısı” t. 540	tıqrıǵ-	“sabırsızlanmak, tahammülü kalmamak” t.- ip 132
teпки	“tekme” t.+ sinde 831	tım	“çok” t. 237, 296, 63
ter-	“derlemek, toplamak” t.- ip 229 t.- eñ 263	tın-	“bitmek, dinmek” t.- adı 88 t.- ip 784 t.- atını 266
tereze	< F. “pencere” t.+ si 615	tınar	“dinlenilecek” t. 440
tereñ	“derin” t. 26 t.+ nen 947	tınıǵ-	“serinlemek” t.- ip 797
teri	“deri” t.+ sinen 404	tınım	“dinlenme, sakinlik” t. 805 tınım al- “dinlenmek” 581
tez (I)	“tez” (krş. tez (II)) t. 873, 875	tınıs	“nefes” t. 947
tez (II)	kereste düzetmeye yarayan tezgah (krş. tez (I)) t.+ ge 744	tınış	“sakin, sessiz” t. 418, 442, 912
tälim	< A. “talim” tälim almaq bol- “eğitim almak istemek” 50 tälim qil- “talim yapmak” 634	tırbän-	“çabalamak, hareketlenmek” t.- ğanın 348
tämamdal-	“tamamlanmak” t.- dı 982	tı-	“değmek” t.- gen 194, 571 t.- ip 468 t.- megen 802 t.- meymiz 418 t.- sin 433
tätti	“tatlı” t. 391, 806	ti-	“demek” (Krş. de-) t.- pti 340
täwap	< A. “tavaf” täwap qil- “tavaf etmek” 969		

tik-	“dikmek”	t. 827
	t.- edi 667	
til	“dil”	t. 613, 634, 663
	t.719	t.+ ge 647
	t.+ imen 18	t.+ mdi 624
tile-	“dilemek”	t.+ sin 41, 612, 639, 642
	t.- gen 29	t.+ sine 739
	t.- genin 619	t.+ ñde 678
	t.- men 845	t.+ ñdi 976
	t.- señ 822	
tilek	“dilek”	tobısaq “Tobısaq (Özel ad)”
	t.+ i 669	t. 58
	t.+ im 641	toğay “orman”
	t.+ imdi 654	t.+ ğa 902
	t.+ ime 835	tol- “dolmak”
	t.+ in 700	t.- ar 302
	t.+ iñdi 730, 820	t.- ıp 76
	t.+ ke 898	t.- ıp ketkendeney 716
tilen-	“dilenmek”	t.- mas 809
	t.- di 770	tolğa- “halk şairlerinin durum hakkında şarkı veya şiir söylemesi”
	t.- gende 728	t.- ydı 120, 135
tilenşi	“dilenci”	tolğaw “şarkı söyleme”
	t. 658, 674, 686, 690, 698, 727, 733, 777	t.- nda 121
tir-	“tutmak, destek olmak, dayanmak”	tolğa- “döndürerek sallamak”
	t.- eydi 673	t.- r 26
tires-	“çarpışmak, mücadele etmek, güreşmek”	tolqı- “hareket etmek, dalgalanmak”
	t.- ti 501	t.- p 268
tiri	“diri”	tolımdı “yeterli, tam; değerli”
	t. 345, 849, 952	t. 73
tirlik	“hayat”	tolıqsı- “tam hâlde, eksiksiz olarak”
	t.+ ten 832	t.- p 853
	t.+ tiñ 851	tomar “kütük”
tirşilik	“yaşam”	t. 300

	t.+ dñ 727		
top	“kafile, grup”	tör	“evin başköşesi”
	t. 297, 381		t.+ imniñ 738
	t.+ ina 401	tört	“dört rakamı”
toqta-	“beklemek”		t. 366, 389
	t.- y turşı 477	tös	“döş, göğüs, bağır, kaburga altı”
toqtı	“toklu, altı aydan bir yaşına kadar olan kuzu”		t. 706
	t.+ mın 749	töse	“döşek”
tor	“ağ”		t. 134
	t.+ğa 801		t.+ te 912
torğay	“serçe”	töten	“dolayı, ötürü”
	t.+ dağı 128		t. 294
	t.+ dı 129	tuğır	“temel; işe koşulan at”
tosın	“yabancı”		t. 890
	t. 412		t.+ dan 208
toy	“toy, düğün”	tulpar	“en hızlı koşan at, küheylan”
	t. 478		t. 291, 58, 602
toz-	“yıpranmak”		t.+ iñ 972
	t.- ip 69	tulğa	“gövde, tüm vücut; görünüş”
töbe	“tepe”		sarı-üysinge t. 204
	t.+ ge 119		t.+ lı 89
tök-	“dökmek”		t.+ sı 146, 22
	t.- ip 248	tumar	< A. “muska”
	t.- pey 253		t.+ ı 116
tömen	“düşük, aşağı, alt”	tun-	“berrak olmak, duru olmak”
	t. 883		közi tun- “gözü kamaştı veya gözü karardı”
tön-	“başa gelmek”		860
	t.- gen 586	tur- (I)	“durmak”
töñireg “(töñirek) etraf, bölge”			t. 324, 416
	t.+ ine 264		t.- a qaldı 497
töre	“asil”		t.- adı 158
	t. 863		t.- dı 338
	t.+ ni 541		sät-sağat t.- dı 438
			t.- ip 712

t.- masañ 780	tüb “(tüp) alt, dip”
t.- maydı 137	t.+ ine 795
t.- mın 751	tübek “yarımada”
tur- (II) “durmak” (yardımcı fiil)	t.+ ke 385
qalıp t.- adı 105	tügel “tam”
kelip t.- dı 795	t. 156
aman t.- ğanda 575	tügil “değil”
zarlanıp t.- ğanda 930	t. 345
dep t.- ğandaysıñ 328	tük “tüy”
kep t.- mın 640, 758	t. 173
söylegeni t.- sa 628	t.+ i 274, 68
toqtay t.- şı 477	tüle- “dökülmek, tüylü hayvanların ilkbaharda tüylerini döküp yenilemesi”
tur- (III) “değmek, ederi, kıymet”	t.- p 261, 59, 651
t.- mas 165	tün “gece”
turğın “bir memleketin yerlisi”	t. 361, 364, 387
t.+ ı 486	t.+ de 133, 138, 807
turısatın “karşılaşılacak (yer)”	t.+ gi 912
t. 419	t.+ i 136
turıstıq “dayanmak”	t.+ imen 427
t. bermes 487	tüne- “gecelemek”
t. bermey 397	t.- geli 580
turman “eyer” (krş. er)	t.- mekpiz 329
t.+ ın 596	tüñlig “çadırın üst dumanlığına, kapiya veya pencereye perde görevi görmesi için asılan keçe kumaş”
tus “an, zaman, devir”	t.+ in 126
t.+ tağı 278	tür- “dürmek, katlamak”
tut- “tutmak”	t.- e berdi 578
t.- ıp 52	t.- gen 18
tutam “tutam”	türe- “kıymak”
t. 68	t.- di 664
tutan- “tutuşmak”	türıkpen “Türkmen”
t.- ıp 729	
tuyaq “toynak”	
t.+ ın 222	

t.+ dey 499	tuw- “doğmak”
türis- “kapışmak”	t.- adı 113
t.- ti 499	t.- ar 44
türtkile- “dürtmek”	t.- ayın 892
türtkile jür- “rahatsız etmek” 397	t.- ğan 06, 08, 33, 43, 693, 746
tüs- “düşmek”	t.- maqşı 235
t.- e qap 336	t.- sa 110, 51, 558, 616
t.- ip 208, 216, 318, 323, 535, 645, 880, 885, 916, 949	tuw “tuğ, Türk devletlerinde siyasî ve askerî otoriteyi temsil eden bayrak ve sancak benzeri”
t.- ken 182, 45	t. 702, 734
t.- kenşe 842	t.+ ı 968
t.- señ 815	t.+ in 285
t.- ti 298, 853	tuwıl- “doğmak”
t.- tiñ 801	t.- ğan 762, 772
t.- er 975	tuwla- “binilmeye alışık olmayan hayvanın binene gösterdiği tepki”
tüs “düş, rüya”	t.- dı 164
t. 368	tuwlap ket- “ısrar etmek”197
t.+ ke 137	t.- sa 198
tüsin- “anlamak, kavramak”	tuwra “doğru, düz”
t. 839	t. 28
t.- gen 30	
tüsten- “öğle yemeği yemek”	
t.- beydi 46	
tütün “duman”	
t.+ i 616	
tüy- “bağlamak”	
t.- genmin 905	
tüz “düz”	
t.+ de 614	
tüzel- “düzelmek”	
t.- mes 744	
tüzelet- “düzeltmek”	
t.- in 616	

U

uq- “anlamak , düşünmek”
u.- adı 109, 99
u.- arsiñ 246
u.- ip 145, 824
u. 588
u.- sañ 840
u.- ar 978
uqsa- “benzemek”
u.- gan 84
uqtır- “anlatmak”

	u.- ğan 251	usta-	“yakalamak, tutmak”
ul	“oğul”		u.- p 343
	u. 08, 892	uş-	“uçmak, havalanmak”
	u.+ darım 210		u.- ip 59, 633, 648
	u.+ darğa 172	uşpaq	“cennet”
	u.+ dı 43, 896		u.+ qa 711
	u.+ ı 97	uyat	“ayıp”
ult	“uyruk”		u. 488
	u.+ ım 814	uyqı	“uyku”
umtıl-	“atılmak, çabalamak”		u. 391
	u.-ip 342		u.+ ğa 364, 367
una-	“hoşlanmak”	uyıqta-	“uyumak”
	u.- dı 90		u.- r 387
	sarı-üysinge u.- dı 92		u.- ydı 390
	u.- ğan 147, 156		
ur-	“vurmak”		Ü
	u.- an saladı 522	ükim	< A. “hüküm”
	u.- ğanım 403		ü. 277
	u.- ip 432, 462	ülken	“büyük”
uran	“slogan, çağrı; parola”		ü. 757
	u. 116, 117, 118, 131		ü.+ derden 03
	u. boldı 981	ün	“ses”
	u. bolğan 983		ü.+ imnen 405
	u. qıladı 115	üst	“üst”
	u. sap 286		ü.+ i 817, 866
	u.+ sız 108, 112		ü.+ ine 390
	u.+ ıñ 103	üş	“üç rakamı”
uran-	“çağrılmak, slogan atmak”		ü. 247, 265, 36, 364, 38, 387
	u.- dap 111	üşin	“için”
urıñda-	“vurmak”		ü. 281, 315, 385, 402, 583, 607, 613, 629,
	u.- r 945		706, 724, 750, 751, 830, 832, 836, 870, 914,
urpaq	“nesil”		923
	u.+ ma 968	üy	“ev”
			ü.+ den 455

ü.+ ge 133	z.+i 552
ü.+ lerinde 429	zâwde “şayet, eğer”
üyil- “yığılmak”	z. 51
ü.- ipti 428	zırla- “geçmek”
üyret- “öğretmek”	z.- p 64
ü.- emin 308	zor < F. “büyük, zor, güç”
Y	z. 22, 312, 844, 960
yakî “veya”	z.+ ğa 803
y. 549	z.+ dan 975
yapır < T. + F. “ya pir!”	zorla- < F.+T. “zorlamak”
y. 299, 801	z.- sa 196, 844
Z	W
zalım < A. “zalım”	wa “peki”
z. 398	w. 820
zaman < A. “zaman”	waqıt < A. “vakit”
z. 215	w. 64
zamandaş < A+T. “çağdaş”	wâde “söz, güvence”
z. 839	wâde ber- “söz vermek” 818
zamat < A. “zaman”	wıq “keçeden çadırın üst kubbesini tutan içbükey ağaç çubuklar”
z.+ ta 846	w.+ 1 672
zañ “kanun”	
z. 82	
zar < F. “keder”	
z. 823	
zarlan- < F.+T. “ağlamak”	
z.- ip turğanda 930	
zat < A. “zat, eşya, nesne”	
z. 878	
z.+ imdı 877	
z.+ iñdı 929	
zäre < F. “zerre”	
z.+ dey 823	
zâr < F. “öfke”	

Kaynakça

- Aça, M. (2002). *Kazak Türklerinin Destanları ve Destancılık Geleneği*. Konya: Erman Ofset.
- Alkaya, E. & Buran, A. (2013). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Caferoğlu, A. (1988). *Türk Kavimleri*. İstanbul: Enderun Yayınları.
- Demirci, Ü. Ö. (2016). *Eski Türkçede Fiiller*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Doğan, O. (2019). Kazak Adının Menşei, Kazak Halkının ve Hanlığı'nın Oluşumu ve Faaliyetleri (XVI. Yüzyıla Kadar). *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 16-27.
- Ercilasun, A. B. (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergün, H. (2019). *Kazak Türklerinin Destanlarındaki Yer Adları Üzerine Bir Araştırma*. Kırklareli Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırklareli. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]
- Hazar, M. (2005). *Rayımbek Batır (Dil İncelemesi, Sözlük; Harf Çevirimi, Türkiye Türkçesine Aktarımı) I-II*. Dicle Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diyarbakır. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]
- Hitchins, K. (2002). Kazaklar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 23, 131.
- Hizmetli, S. (2011). Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü. *İstem*, 17, 23-43.
- İskakov, A. I. et al (2011). *Kazak Edebi Tiliniñ Sözdigi I-XV*. Almatı: A. Baytursınlı Atındağı Til Bilimi İnstitutı.
- Kaliyev, B. (2014). *Kazak Dilini Tüsindirne Sözlüğü*. Almatı: Kazak Dilini Geliştirme Enstitüsü.
- Kazak Dilini Geliştirme Enstitüsü. (2011). *Babalar Sözü 58*. Astana: Foliatn.
- Kenesbayev, I. K. (1977). *Kazakça Deyimler Sözlüğü*. Almatı: Bilim Yayınları.
- Koç, K. et al. (2003). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özkan, H. İ. (2019). *Bögenbay Destanı*. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Düzce. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]
- Şen, M. (2016). *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü-El Kitabı*. İstanbul: Post Yayın Dağıtım.

Tamir, F. (1998). Kazak Türkleri Edebiyatı. *Türk Dünyası El Kitabı IV*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Togan, Z. V. (1981). *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Yıldız, N. A. (2015). *Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

<https://sozdik.kz> (Ağa giriş tarihleri: 03.03. 2021-03.03.2022)

<http://gaspirali.kultur.gov.tr> (Ağa giriş tarihleri: 03.03. 2021-03.03.2022)